

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

H Ü S E Y İ N R A H M İ G Ü R P İ N A R

ETİ SENİN, KEMİĞİ BENİM

(ÖYKÜLER – YAZILAR)

Dördüncü Basım

ETİ SENİN, KEMİĞİ BENİM

İşte eski kafaların çocuk eğitimi üstüne barbarca kuralı. Geçmiş zamanda, her nedense dört rakamının uğuru denenmiş olacak ki, çocukları dört yaşında dört aylık okula başlatırlardı. Henüz kundak kokan bu yavru, tokatının şaplağı bir çeşit cennet diploması vehmedilip, bağnaz kavuklunun yukardaki şartlarla vahşi eğitimine bırakılırdı. O nasırlı, acımasız elin şiddetle indiği körpecik yanağa yer yer kan otururdu. Açan gül işte bu cinayetin sembolüydü. Dayağı cennete sokan ahmak kimdir ki hain hocalar onu kendilerinden yana, çocuklara karşı düzenleyerek oradan çıkarıyorlar.

«Eti senin kemiği benim» anlaşmasına gelince, artık bunu büsbütün bir kasaplık alışverişi buluyorum.

Kafalarımızda yer etmiş, geçmişten kalma çok yanlış alışkanlıklarla doluyuz. Masum yavruların ilk solukta öğretimlerine, cennet-cehennem karıştırılıyordu. Aptal avlayan kör bağnazlığın bu iki armağan ve ceza aracından başka akla, bilime uygun ne silahı vardır ki? Üstünde yaşadığımız toprağın altıyla ilgili yasalarla yönetilmekte ayak direyenler, aramızda hâlâ eksik değildir. Bakarsınız ki, birkaç dil bilir, yüksek okullarda öğretmenliği, dört beş de kitabı vardır; ama inanç damarını biraz kurcalarsanız saçmaladığını görürsünüz.

Girit'te okula başlatıldım. Altı yaşında İstanbul'a geldim. Yakup Ağa okuluna verildim. Burası okul değil, o zamanın zavallı çocukları için falakaları, hezaran⁽¹⁾ değnekleri, sopaları, sıırıklarıyla bir cezaevi idi. Büyüdükten sonra bile kapısının önünden geçerken ürpermelere tutulmaktan kendimi alamazdım.

Bina taş, Asya tarzı ufak bir medrese mimarisinde, duvarları kalın, pencereleri küçük, sağırı⁽²⁾ çok, merdiveni yok, toprakla bir... Bu türbemsî loşluğun kasveti içinde boğulurduk.

Dış kapıdan dar bir bahçeye girilir. Yüksek duvarların arasından güneşsizlik sııskası, yaprakları tırtıllı, boynu bükük bir ağaç sizi karşılar. Biraz ötedeki çatal taşlı ilkel helanın ağır kokusu, gelenlere buranın sağlık durumunu anlatır.

Bu dikdörtgen yapının bir küçük kenarı sokağa bakar. Karşı küçük kenarı büsbütün sağırdır. Büyük kenarlarından birinde yalnız kapı vardır. Karşiki yanın pencereleri yine o addaki cami mezarlığına açılmıştır. Biz yavrular ölülerle aynı yüzeydeyiz. Hemen pencereden elini uzat, bu ahret bahçesinden bir dal baldıran⁽³⁾ kopar. Ders sııraları alçaktır. Yerle bir. Her çocuk evinden getirdiğı minderin üzerine diz çökerek kör hafız gibi sallana sallana dersini okur. Çevresi işkence aletleriyle donanmış yüksek makamında oturan Kayserili ihtiyar hoca, koca sarığının altından buruşuk, ekşi bir suratla hep öfkeli bakan gözlerini üzerimizde dolaştırınca hepimiz titreşiriz. O bizim için umacıların umacısıdır. Hiç boş durmaya gelmez. Hep mırıldanarak, öne, arkaya sallanmalı... Dinlenir gibi biraz avare duran çocuğun beyninden aşağıya hemen- cecik üç metrelik koca sıırık iner. Kabahatli öğrenci, sekiz çocuk aşırı bir sırada bulunuyorsa, sıırığın ucu ona varıncaya kadar yolda birçok suçsuzları da haşlar. Bu sıırığın takırtısı, dayak yiyenin haykırışıyla dörtnele kalkan hayvanlar gibi hepimizi birden coşturur. Okulun havası güröl güröl:

«Elif küsün enni, elif kesa inni, elif kütün tünkü,

(1) Bambu.

(2) Üzerinde kapı ve pencere açılmamış duvar.

(3) Zehirli bir bitki; ağı otu.

Bey k s n benni, bey kesa binni, bey k t n
b nn ,
Tey k s m... vb.(1)
 amatasıyla dolup ta maya ba lar.

Hoca kulaklarımızı kanatmak için sa  el ba  ve
işaret parmaklarının tırnaklarını özellikle bu canavar-
lık için uzatır. Bazen bu pen enin yırtıcılığıyla kulak
memesi, yapışığından ayrılır. Cılk yara olur. Kulağı
iki keskin tırnak kısı kacına aldıktan sonra ba ı sertçe
sa a sola sallar, sonra da, yanaklarda patlayan iki
 im eğin alevi gözlerden çıkar. Yavrucak sersemle-
r, oraya yığılır. Bohça gibi kaldırırlar onu.

Bu işkence altında can vermiş çocukların hikâye-
lerini i itmi  olanlarımız az değildir. Aramızda,  ekile
 ekile uzayan kulakları insanca biçimini kaybetmiş
Öğrenciler vardı. O zamanın kaba ruhlu hocaları, oku-
ma almayan kalın kafalılara dersi böyle i kenceyle
kulaktan akıtarak belletmenin kabil olacağında dire-
nirlerdi. Yobaz aklı bu ya... Oysa zek ları durgun  o-
cuklar, bu vahşi   retim sistemiyle büsbütün aptal-
la ıyorlardı.

FALAKA

Çocuklara ayrılan bu işkence aleti uçtan uca ip
bağlanmış bir sopadır. Suçlunun ayakları bu sopayla
ipin arasına geçirilir. Sopa burulduk a ayaklar bilek-
lerinden falakaya sıkışır. Son burmada  ocuk kısı kıv-
rak bu kapana tutulmuş olur. Suçun derecesine göre
potin, lap ın(2) varsa çıkarılır. De neklerin  ıplak ta-
banlarda her  aklayışında  ocuk acı  ı lıklarla kıvrıla
kıvrıla kendini yerden yere vurur. Kesik kesik hıçkırık-
lar, tıkanmalar, bo uk iniltiyle yalvarır:

— Aman hocaefendi, vurma, k peğın olayım. Of,
Ölüyorum. Anneciğım, anneciğım... Allah aşkına vur-

(1) Arap alfabesini öğretirken kullanılan tekerleme.

(2) Tabanı me in mest.

ma hocaefendi, bir daha yapmam... Vallahi ezberlerim. Ah anam, ah... Aman...

Sonunda ses kesilir. Debelenmeler durur. Baygını kaldırırılar.

Cennete uygun görülen dayak işte budur. Uygar yüreklerin dayanacağı görünüş değil. Bu acıklı satırları abartmalı görenler varsa dayaktan ölmüş çocukların velileri tarafından katil hocalara karşı açılan dava kütükleri⁽¹⁾ bugün de bulunabilir.

Türk çocuğunun okul adına geçirdiği bu engizisyon çağını hatırlayan elbette benden başka sağ olan ihtiyarlar da vardır. Yaradana sığınıp da kulak tozuna indirilen bir sille ile cennete uçurulmuş yavrucağların facialarını uydurulmuş kurt masalları sanmayınız.

Bu kadar dayak karşılığında öğrediklerimiz, hiçbir kelimesini anlamadan papağanlar gibi öttüğümüz Arapça sözlerdir. Amme, Tebareke, Kasseme⁽²⁾ cüzlerini⁽³⁾, Tecvid, Mızraklı ilmihal⁽⁴⁾ okuruz. Aklımda kaldığına göre tecvidde «ihfa, izhar, bab-ı medd-i tabii»⁽⁵⁾ vardır.

«Med»⁽⁶⁾lerin dört elif miktarı⁽⁷⁾ çekilip çekilmeyeceği okuyuşunda yanılanlara hoca, bu çekilişi yaparak kulaklarda gösterir, yanaklarda güller açtırır. İlmihal, abdestin, guslün⁽⁸⁾ şartları, (henüz sekiz yaşındayız yahu), guslü gerektiren şer'î sebepler: «Mazmaza⁽⁹⁾, istinşak⁽¹⁰⁾, sair bedenini pâk etmek»... Setr-i avret⁽¹¹⁾, kıbleye durmak... Su bulunmadığı yerde nasıl teyemmüm⁽¹²⁾ edilir? Ve, hades vâki oldukça...⁽¹³⁾

(1) Tutanakları.

(2) Kur'an öğretiminde kullanılan çeşitli cüzler.

(3) Kur'an'ın sayfa bakımından ayrıldığı otuz eşit bölümden her biri. Basılı Kur'an'ın her fasikülü.

(4) Din kurallarını öğreten kitaplardan biri.

(5) Tecvid dersinde okunan konular.

(6) Uzun hecelerin.

(7) Dört elif (Arap alfabesinin ilk harfi) uzunluğunda.

(8) Cinsel ilişkiden ve âdet görmeden sonra yıkanma.

(9) Abdest alırken ağzı çalkalama.

(10) Abdest alırken burna su çekme.

(11) Ayıp yerleri örtme.

(12) Su bulunmadığında toprakla alınan abdest.

(13) Abdest ve gusul alınması gerektiren durum.

Okuma bitiminde balmumu eski dersten kaldırı-
lır, yenisine yapıştırılır⁽¹⁾.

Allah Allah, «kisas»a bakınız ki, bizim evvel za-
manda yediğimiz dayakların acısını bugünkü öğrenci,
öğretmenlerden çıkarıyor.

Körpe zekâların gelişme güçleri bu ortaçağ öğre-
timiyle en küçük yaşlarda böyle köreltilirdi. Hatta bu-
gün çoklarının dünya işlerini ahret kaygılarına bağlı
tutmaları o zamanın çok erken başlamış sıkı din tel-
kinleriyle doğru yargılama gücünü kaybetmiş olma-
larının sonucudur.

Bu bakarkörlüğe bağnazlık adı verilir. Ulusal
bünyemizin sinsi sinsi işleyen kapanmaz yarası...

Söyledim. Pencere önündeki mezarlığın ölüleriyle
bir yüzeydeyiz... Isırganlara, dikenlere, baldıranlara,
ballıbabalara gömülü mezar taşları üzerinde okuma-
mızın ilk uygulamasını heceliyoruz. Hep bu ölüleri diri
tanıdıklar gibi belledik. İşte Kemankeş Halil Efendi,
işte koca kavuklu Sekban Yusuf Ağa, Kadiriye derviş-
lerinden Hüsnü Baba... İşte gençliğine doymadan gö-
nül kuşu Huld'e⁽²⁾ uçan Nadire Hanım. İşte cennet
kuşu yavrucak Sıtkı... Bu yeşillik denizi içinden bize
bakar gibi başları görünen kimileri çarpılmış bu yo-
sunlu, küflü taşların ahret yazılarını yalan yanlış
sökmeğe uğraşmak bizim için bir çeşit alıştırmaydı.
Pencereyi açınca ölü gübresiyle semirmiş bu coşkun ot-
ların dalları içeri sokulurdu. Ne ağır kokuydu o me-
zardan gelen havanın burnumuza doldurduğu...

Bazen mahalle imamı yeni cübbesi, temiz sarı-
ğıyla yüzünün sevinci örtülmez bir telaşla görünür.

Bizim hoca sorar:

— Hayri Efendi, ne var?

— Şevki Paşa sizlere ömür... Fatih'e namaza ye-
tiştireceğiz...

— Ya... Fukarası⁽³⁾ çoktu... Allah rahmet eylesin,
cümlemizi imandan ayırmasın!

(1) Eskiden, derste okunan kitabın ders sonunda kalınan yerine
balmumu yapıştırılırdı.

(2) Sekiz cennetten biri.

(3) Yardım ettiği yoksullar.

— Âmin...

Başka bir gün cami tabutluğundaki eski teneşiri yüklenmiş bir hamalın geçtiği görülür.

Hoca merakla:

— Hayri Efendi, yine kim?

— Şurada yatalak fakir bir adam vardı...

— Kurtulmuş...

İmam bugün neşesiz ve gündelik kılığıyladır.

Okulun bahçesine günün saatine göre simit, razakı⁽¹⁾ hoşafı, pelte sucuğu... satıcıları gelir. Gündeliklerimizle alır, yeriz. Ama bu herifleri sevmeyiz. Çünkü onlar falaka uçlarını tutan zebanilerimizdir. Hoca bu uğursuz işi onlara gördürür.

Okul içinde yüksekçe konmuş musluklu bir küp, yanına zincirle asılı bir bakır maşrapa vardır. Hepimiz ondan su içeriz.

Hela tek olduğu için oraya tuhaf bir usulle gidilir. Kapıya, bir yanına «geldi», öbür yanına «gitti» yazılı bir tahta asılıdır. Dışarı çıkacak çocuk bu tahtayı «gitti» durumuna koyar, yürür. Bu tahta «geldi» durumuna dönmedikçe başka çocuk dışarıya çıkamaz. Bu usul bazen haylice acı tuhafliklara yol açar. Çocuğun biri sıkışmıştır. Ama tahta «gitti» gösteriyor. Bu yavru elleri çişin zorladığı yerde, beli iki büklüm, yüzü kıpkırmızı, son tetikte olduğunu anlatır bir yalvarışla hocanın karşısına dikilir:

— Hoca efendi...

Hoca nemrut⁽²⁾ bir suratla tahtayı göstererek:

— «Gitti»yi görmüyor musun? Çekil, yerinde otur...

Akıntıyı tutma gücünü kaybetmiş çocuk, yaşların bir kısmını gözlerinden salıvererek yerinden kaynar gibi dalgah dalgah:

— Hoca efendiciğim...

İnsafsız herif bu sefer koca sırığa el atınca yavru sopayla haşlanmadansa altını ıslatmanın daha az

(1) Bir üzüm türü.

(2) Asık.

kötü bir felaket olacağını anlar. Aşağıdan yukarıdan sıza sıza yerine döner. Bu kazaların sayısını ancak kirli don yıkayan analar bilir.

O yaşlarda hıfza⁽¹⁾ çalıştırılanlarımız olduğu gibi hattatlığa⁽²⁾ da özendiriliriz. «Çifte âherli» denilen kaba, yeşil, al, mor elvan⁽³⁾ kâğıtlar üzerine, yontulmuş kamış kalemler ve bezir isi mürekkeple yazarız. Bize iri harfli sülüs⁽⁴⁾ meşikleri⁽⁵⁾ verirler. Sözler hep anlamadığımız Arapçadır.

Bu kaba kâğıtlar cilalı ve ekonomiktir. Üzerindeki yazılar süngerle silinir. Kurutulur. «Mühre» denilen iri katır boncuğunu sürte sürte cilalandırılarak yeni gibi tekrar kullanılır.

Çocuklar arasında (hatta bazı büyükler arasında da) yaygın yanlış bir inanış vardır. Çok mürekkep yalayanlar⁽⁶⁾, kamış kalemlerin içinden çıkan sazları yutanlar bilgin olurlarmış... Ah biz zavallı çocuklar, süngerin yapacağı bu işi çok kez dilimize gördürürdük. O pis kokulu mürekkebi yalardık, yalardık. Kamıştan çıkan sazları yutardık, yutardık. Bu çok kötü alışkanlığın sağlık tehlikesinden o zaman nasıl kurtulduğumuzu bilemiyorum ama bugün içimizden hiçbir bilgin çıkmadığı gerçeğiyle karşılanan bir mahçubum. Hatta yine bugün de bu kötü inanıştan kalma bir söz olacak ki cahilliği yüzüne vurulmak istenen kimseye:

— Behey adam, hiç mi mürekkep yalamadın? derler...

Hâlâ içimizde bu anlayışla kafaları sakat kalmış olanlarımız bulunabilir. Ama artık bugünkü göztaşılı mürekkepler ne yalanır, ne yutulur. Püfçü hocalar, himmetlerine başvuran hastalara, sevgililerine şirin görünmek isteyen tutkunlara ahtapeta⁽⁷⁾ yazılı kâğıt-

(1) Kur'an'ı ezberlemeye.

(2) Güzel yazı yazmaya.

(3) Renkli.

(4) Bir yazı çeşidi.

(5) Alıştırıcıları.

(6) Islak sünger olmadığı zaman, çocuklar yanlış yalayarak silerlerdi.

(7) Anlamsız sözler (?).

larla çok mürekkep yutturmuşlardır. Olur a, maneviyatı da maddiyat gibi mideden almak anlayışı...

Okula başlayışım, yılı geçti. Bu kasvetli, falakalı, sopalı, belalı çatı altı, mizacıma⁽¹⁾ uygun gelmedi. Sıkılıyordum. Hele akşamları okunur selât-ü selâmlarla⁽²⁾ dolu bir azat⁽³⁾ duası vardır. Bir hoy goygoycu⁽⁴⁾ makamıyla okuruz. Tam bir saat sürer. Zihnimde yabancı gelen bu uzun ilahinin hemen tek bir cümlesini ezberleyemedim. Ama dayak korkusuyla ben de çocukların çıkardıkları genel makamın içine güftesiz kuru şamata sesimi katarak işi harazaya⁽⁵⁾ boğuyordum. Aman Allah, hoca bu kalpazanlığımın farkına vardı. O koca incir lalesi birdenbire beynimden aşağıya indi. Fes bir tampon işini gördüyse de sırtının ucu enseme kaydı. Orasını kikiştirerek akrep sokar gibi haşladı. Elimde yokladım. Parmaklarıma kan bulaştı. Ah, yaralanmıştım.

Haminnem kızının, yani asıl annemin ölümünden sonra büyük sinir krizleri geçirmiş «emotivé»⁽⁶⁾ bir kadındı. Öfkelenince onun sözünü, horlayışlarını tutacak hiçbir düşünce ve nezaket barajı düşünülemezdi. Uluorta alır, yürüyüverirdi. Hazırcevaptı, nükteli söyler, karşısındakileri güldürürdü. Beni öksüz büyütmüş olduğu için üzerime titrer, toz kondurmaz, pek kıymetli tutardı. Eve yaralı, üzgün dönüşümde ne olduğumu sordu. Hüngür hüngür dizlerine kapanarak faciayı anlattım. Vay vayyy!..

«— Veriniz bana bir sopa, ben de gidip o herifin kafasını patlatayım, sarığını boynuna geçireyim.» nazarları atmaya başladı. Ev halkı okulun azat olduğunu, hocanın şimdi yerinde bulunmayacağını zor anlatarak çok güçlükle tutabildiler onu... Gözlüğünü taktı. Bidüziye yarama bakarak haykırıyordu:

(1) Yaradılışıma, huyuma.

(2) Peygambere ve Tanrıya dua.

(3) Akşam eve dağılış.

(4) «Hoy goygoy» diyerek dilenen dilenci.

(5) Şamataya.

(6) Duygusal, heyecanlı.

— Hay eli kırılması zebani, bıçakla oyar gibi yavrumun ensesine yara açmış⁽¹⁾.

Çabuk hazırlandı. Elimden tuttu. Eczaneye götürdü beni. Pansuman yaptırttı. Boynumu merhemler, pamuklar, taftalar, gazlı bezlerle sardırdı.

Ertesi sabah yeldirmesini giydi. Başını örttü. Eline kalın bir baston aldı. Yine benim elimden tuttu, okul yolunu tutturduk. Gözlerinden taşan öfkenin sinirli yüzüne verdiği bunaltılı anlatımla kapıdan içeri girince, bu gelişten hoca, kopacak fırtınayı anladı. Haminnem kavukluya yaklaştı. Biraz eğilerek:

— Çocuğumun ensesine yara açmışsın, dedi.

Kavuklu, hocalık vakarını bozmaz bir sertlikle cevap verdi:

— Olur a... Okuldur bu... Adam olsun...

Haminnem krizin büyük dalgasıyla:

— Bana bak Kayserili, ben adamın ellerini arkasına bağlattırır da sılasına gönderirim. Elalemin çocuklarını pastırmalık eşek yavrusu mu sanıyorsun? Ben onu nasıl büyüttüm? Bu yaşa getirinceye kadar çektiğimi Allah bilir. Görmüyor musun? Zayıf, çöp kadar çocuk! Biz ona güllen dokunmayız.

Bütün çocuklar susmuş, dinliyorlardı. Öğrenci karşısında hocalık haysiyetine karşı savrulan aşağılamalardan dayanıklığı sarsılmaya başlayan Kayserili'nin başında kavuğu Karagözvari bir depreşti ve bağırdı:

— Çocuğun bu kadar kıymetliyse al, götür kadın...

Hafiften başlayan, yavaş yavaş yükselen bu konuşmanın sonu neye varacaktı? Küçük aklımla kaygılanıyordum. Haminnemin elinde bir bastonu, hocanın hesapsız sopaları vardı.

Aklına korku getirmez bir çekinmezlikle Haminnem cevap verdi:

— Götüreceğim, ama seni de burada bıraktırmayacağım. Maarif Nazırı akrabamdır. Yarayı göstereceğim. Cezasını isteyeceğim.

Kavuk asıl şimdi yerinden birkaç kez zıpladı.

(1) Bu barbar hocalar devrinin yara izini hâlâ ensemde taşıyım (Yazarın notu).

Haminnem devam etti:

— Bir iki aşır⁽¹⁾ ezberlemiş olmaktan başka ne meziyetin var? Etrafındaki şu falakalara, sopalara, sırtlara bak, bir de şu birer damlacık yavruların masum yüzlerine bak. Sarıklı haydut! Okul hocasından çok Büyücü⁽²⁾ oyununun kavuklusuna⁽³⁾ benziyorsun. Bu yaşta çocuklara guslün farzları ve onu gerektiren şer'i sebepler okutturulur mu? Çocuk bizden bazı şeyler soruyor, cevap vermeye utanıyoruz. Çocuk terbiyesi nerede, siz nerede? Kavukla, sopayla adam korkutuyorsunuz. Tulumbacı bozuntuları...

Hocanın suratına bağrılan bu aşağılamaların sevinciyle, çocuklar arasında fıkır fıkır gülüşme kaynaşmaları dalganıyordu.

Kendini o postun derebeyi bilen hocanın gözleri, Haminnemin elindeki bastonla kendi sopalarını ölçüştürmeye kaptırdığı sırada, okuldan içeri İhsan Bey girdi. Haminnemin elinde büyüyen okullu genç, gürbüz yüzbaşı. Olayı işitmiş, hemen koşmuş. Artık üstünlük yüzde yüz bizimdi.

İhsan Bey, Haminnemin yavaşça kolundan çekeerek:

— Hadi anacığım, gidelim. Senin buraya gelip de bu yobazı karşına alman bir küçüklüktür, dedi.

Rahmetli büyük annem bu sahip çıkmadan biraz şişti. Şımardı. Azametle hocaya dönerek:

— Sarıklı zebani, seni öldürtürüm. Sakalından şu dut ağacına astırır da ibret için seyrine baktırırım.

Tehdidini savurdu. İhsan Bey bizi okuldan çıkarırken hocaya döndü, nefretini sesinin sertliğiyle anlatarak:

— Bu masumlardan önce asıl sen sopa terbiyesine muhtaçsın. Hele bu mahalleden bir çocuğun burnu kanadığını işiteyim, vallahi gelir, anamın şimdi söylediği cezayı uygulayım, dedi.

O gün hocanın öğrenci gözünde kaç paralık saygınlığı kaldığını bilmiyorum. Eve döndük.

(1) Âyet.

(2) Bir ortaoyunu.

(3) Ortaoyununda bir tip.

O hafta okulu değiştirdiler. ıngıraklı Bostan'ın yanındaki taş mektebe verildim. Sonra Pertevniyal Valide Rüştiyesi⁽¹⁾... Bu okulun falakası, adının sultanlığına uygun bir gösterişte gümüş kaplamalı; kırmacı da, yine sapı gümüşlü fil organındandı. Kurucusuna rahmet, ama bu dayak âletinin gümüşlendirilmesindeki alay nedir? Falakaya yatan, dayak yedim ama gümüşlü kırbaçla yedim diye övünebilirse de bu lüksün acıyı daha az duyurduğuna kimseyi inandıramaz.

Kimbilir ne kadar sayısız Türk çocuğunun acı yaşlarıyla ıslanmış barbar hocalar devrinin bu işkence aletini, bugün müzelerde seyredenler elbette bu acı belge önünde insancıl bir duyguyla ürperti geçirirler. Çünkü onda vücutları kırbalanmış geçen yüzyıl yavru­larının yeni kuşak kardeşlerini heyecanlandıracak sızlanmayla ağlayan bir tarih belgesi vardır.

Bu okuldan kalma bir anım var ki aklıma geldikçe hâlâ gülerim.

Farsça dersindeyiz. Hocamız Sait Dede. Pek mübarek bir Mevlevi. Nur gibi bir adam. Karıncayı incitmez. Ders aldık. Manga manga yere oturduk. Müzakere yapıyoruz. İçimizde on altı, on yedi yaşında bir zıpır var: Muhtar... Enine boyuna bir ge irisi... Aman Allah'ım, uçarı mı uçarı. akır mandayı andıran lokma gözleriyle bir kere yüzünüze baktı mı, sizin için iyi bir şey düşünmediğini hemen anlarsınız. Derse, müzakereye zırnık⁽²⁾ değer vermez. Hiç oralı değildir. Muhtar, aramızda kollarını havaya kaldırdı. Göğsünü şişire şişire atırdatarak, tatl tatlı, gerine gerine, süzgün:

— İim sıkılıyor. Varayım biraz piyasayı dolaşıyım, dedi.

Hep birden sorduk:

— Azada daha üç saat var. Sokağa mı çıkacaksınız?

(1) Ortaokulu.

(2) En küçük.

— Azadı sizin gibi avallar bekler. Benim cami avlusu kumarbazlarından Beyazıt'taki Papağanlı A-cem'e kadar bin türlü dalaverem var. Bu dört duvar arasında kapana tutulmuş fare gibi üç saat durabilir miyim hiç? Siz burada müzakere havyarı kesiniz? Ben şimdi hocadan yalnız izin değil, biraz da cep harçlığı alır, öyle giderim...

Muhtar kalktı. Önünü kavuşturdu. Fesini bastırdı. Biraz yanpiri külhani duruşuyla hocanın karşısına dikildi. Kuş uykusu uyuyan⁽¹⁾ mübarek Mevlevi derviş gözlerini açtı. Muhtar pek gizli bir sır söyleyenlere özgü, çekingen bir suratla hocanın kulağına eğildi. Önemli bir şey fısıldadı. Şekerlemesi piç olan zavallı adamın hemen kaşları çatıldı. Havaya uzanan iki eliyle, Muhtar'a «Defol, git...» emrini verdi. Ama muzip oğlan, bu sefer çarpıttığı boynuyla daha çavanozlaşarak hocanın kulağına bir ikinci fıs geçti... Mübarek adam lâhavle çekerek başını sağa sola sallaya sallaya elini cebine daldırdı. Çıkardığı püsküllü bir ibrişim keseden Muhtar'ın eline bir gümüş para sundu. Bizim hayta, teşekkür patileri çakarak⁽²⁾ tığ gibi derslane kapısından fırladı.

Biz, kapalı oynayan bu acayip komedi karşısında meraktan kıvranıyoruz. Muhtar, mübarek adamı kafese koydu. Bu, kuşkusuz, ama ne dedi?

Ertesi günü okulda sabırsızlıkla çapkını bekliyoruz. Nihayet geldi. Yakaladık. Hep bir ağızdan soruyoruz:

— Anlat bize bre imansız, hocaya ne dedin?

O ahmaklığımıza güler bir alayla cevap veriyor:

— Bu kadar enayi, hiçbir şey anlayamadınız ha?

— Vallahi anlamadık...

— İlk eğilişimde: «Affedersiniz efendim, gençlik hali bu... Su iktiza etti»⁽³⁾ dedim. Hoca öfkeyle: «Haydi, defol hamama git» dedi. İkinci eğilişimde de: «Başüstüne efendim, ama param yok» dedim...

(1) Yarı uyur yarı uyanık.

(2) Elini başına götürüp selamlayarak.

(3) Yıkanmamı gerektirecek durum ortaya çıktı.

İLK ORUCUM

Ancak iki buçuk yaşında vardım. Bazı şeyleri bulanık ve bazılarını hemen açıkça hatırlıyorum. Ailece geniş bir iftar sofrasının etrafına dizilmiştik. Ben annemin kucagındaydım.

Susamlı, bademli, yağlı simitler güzel kokularıyla yakut, kehribar, zümrüt reçeller hoş görünümüleriyle iştahlarımızı okşuyordu. Ortada çıt yoktu. Herkes birbirine küsmüş gibi, gözler yarı aralık, yüzler somurtkan, ağızlar susmuş, bekliyor; yalnız bazı dudakların kıpırdadıklarını görüyordum.

Ben neye beklendiğini bilmediğimden, ya da çocukluk iştahımı yenemediğimden olmalı ki, parmağımı en yakın reçel tabağına teklifsizce banıverdim. Babam hemen elime sertçe bir kaşık tersi indirdi. Bunun ne demek olduğunu anlamak için döndüm, annemin yüzüne baktım. Onun şefkatli gözlerinden iki iri damla yuvarlandığını gördüm. Uslandırma vuruşunu ben yemiştım ama anneciğim benden önce ağlıyordu. Onun bu dokunaklı gözyaşları elimin acısından çok beni etkiledi. Babamın yaptığı fenalığın benim suçumdan daha büyük olduğunu anladım. İşte o zaman yüzüm buruştu. Dudaklarım büküldü. Ayaklarımla siniyi döverek çılglığı kopardım.

Annem beni hemen sini başından kaçırdı. İki haminnem, halalarım, teyzem, hepsi hepsi arkamızdan koştular. Babam sofranın başında yapayalnız kaldı. Önüme tabak tabak reçeller, tatlılar, yemişler getiriyorlar, ter ter tepinerek avazım çıktığı kadar katılıyordum⁽¹⁾.

(1) Hıçkırma hıçkırma ağlıyordum.

Babam tiryalik titizliğıyle yaptığına pişman oldu. O da beni susturmak için yalvaranlara katıldı. Ama iftarın tadı kaçtı. Top patladı. Hepsi oruç bozmasını unutarak benimle uğraşıyorlardı.

Anamın, babamın önceki çocukları hep havale illetinden⁽¹⁾ gitmiş oldukları için ben pek kıymetliydim.

İşte bu ilk dayak bana hatırlayabildiğim birinci ramazanı zihnimde tutmaya yaradı.

Bu olaydan altı ay kadar sonra, annemi ebediyen kaybettim. O, pek sevdiği oğlunu başkalarının kucaklarına bırakarak hayat denilen bu bilmecenin göksel sırlarındaki gittikçe uzaklanan ve gidenlerden hiçbirinin ne olduğu bilinmeyen yerlere karıştı.

Altı yaşına geldim. Her yıl ramazanı ne büyük sabırsızlıkla bekledim. Hiç sevmediğim okul bu ayda hafifler, yarım azat⁽²⁾ olurdu. Her tarafın kandillerle donandığı bu kutsal ay benim için zenginlik, bereket, israf, sefahat, eğlence, oburluk, ziyafet ayı idi.

Bu hayatta ilk tattığım zevk, sanat, küçük yüreğime ferahlık veren edebiyat, bizim köşebaşındaki Karagözdü. Biz bir evde üç oğlan bir kız, dört çocuk, kapısı önündeki feneri yanar yanmaz bu Şeyh Küşteri⁽³⁾ meydanının ilk safına sıralanırdık. O, saçakları kararmış isli perde, bizim için elektriklerle aydınlanmış bir Grand Opera'nın⁽⁴⁾ zevk ve neşe saçan parlak sahnesi demektir. Onun arkasında icrayı ahenk eden bir hımmım, bir hanende ile bir pörsük teften ibaret orkestra, masum ruhlarımızı safa ile doldururdu. Biz bir çocukluk cahilliğiyle gülmeden kırılırdık. Aman efendim, bizim o köşebaşındaki Karagöz, o ne ağzı bozuk, o ne zevzek bir küfürbaz, bir utanmaz... O bir kez külahını oynatıp kel başını göstererek, yumruğunu sallayarak:

— Yürrrrrü bre anacağınızı...

(1) Gebelerde ve çocuklarda görülen bir hastalık.

(2) Yarım gün.

(3) Karagöz oynatıcı.

(4) Ciddi opera (Operet'ten ayırmak için baştan sona şarkılı olan temsile verilen ad).

Vadisinden dalıp da edebiyatını kıvamlandırmaya başladı mı, karşısında insan değil, çocuk değil, taş olsa utancından kızarırdı.

Bilmiyorum o zaman edepsizlikle tuhaflık niçin birbirinden ayırt edilmiyordu? Özellikle biz yaşta yavruların karşısında... O kaba, o hiçbir şeyden çekinmeyen, o pek iğrenç sövüp saymalara, kabalıklara, o yüzsüzlüklere, Karagöz'ün ayrı gayrı gözetmeden kadına erkeğe koyu koyu sulanmalarına, nasıl müsaade ediliyordu? «Karagöz'ün Ağalığı» oyununda, halayığı Cemalfer'e diz uğdurmasını terlemeden seyretmek mümkün müydü? İki delikanlının müstehcen bir konuşmayla tavla oynamaları ve bütün rezaletin, tasvire ruh ve doğruluk vermek için ıslatılan o yarı saydam bez arkasında baştanbaşa olup bitmesi... Ve daha... Ve daha...

O zaman, resmi gayriresmi, kimsede sansür fikri olmadığını şimdi anlıyorum. Biz küçük seyirciler, yalnız oğlan çocuklar değildik. Aramızda irili ufaklı kızlar da vardı.

İğrençlikle rezaleti ayırt edecek bir yaşa gelip de Karagöz'ün bu iğrenç yönlerinden yakındığım zaman benden daha yaşlı olanların:

— A çocuk, sen ne gördün? Birkaç yıl daha önce doğaydın herkesin örtülmesi zorunlu tutulduğu bir organın genel saklanış kuralından Karagöz'ü muaf⁽¹⁾ bulaçaktın. Ve bu imtiyaz onun tuhaflığına o kadar büyük bir etki eklerdi ki... gülmeden bayılırdık.

Oh, ne mutlu bana ve göremeyenlere... Ulusal sanatımızın bu geleneğini görmekten yoksun kalışıma hiç üzgün değilim.

Abdülmecit zamanında İstanbul'a gelmiş olan, Fransa'nın ünlü edebiyatçılarından Théophile Gautier «Constantinople»⁽²⁾ adlı eserinde bu rezaletten üstü kapalı, pek temiz bir eleştirme ile söz ediyor. Gözleri taze açılmış siyah çiçeklere benzeyen kızların, güzel melekçağızların, bu arsız perdenin tuhaflığı önünde el çırparak güldüklerini şaşarak anlatıyor.

(1) Bağışık.

(2) İstanbul.

İlk orucumu dokuz yaşında tuttum. Bu da ömrümde hiç unutamayacağım günlerden biridir. Oruç, ben yaşta çocukların işlenmesine dayanamadıkları büyük bir sevaptı. Eğer bir gün tutmaya dayanabilirsem Hacı Ninem, büyükbabamın anası, bu orucu benden bir mecidiyeye satın alacaktı. Çünkü küçüklerin oruçlarının büyüklerinkinden daha makbul olduğunu söylüyorlardı.

Ben yirmi kuruşun, bu büyük kazancın tamahıyla tutmaya karar verdim. Ama büyük annemle teyzem, «Zayıftır, dayanamaz» diyerek karşı koyuyorlar. Yalvarıyordum, yakarıyordum, beni sahura kaldırmıyorlardı. Kaldırsalar da elimden tutup sofraya başına götürünceye kadar yeniden uyuyormuşum. Nasılsa bir akşam Hacı Ninemle anlaşmayı sağladık. Sahur yemeğine yetişebildim. Sofradan kalktık. Beni kıbleye karşı durdurdular, yarının orucunu niyetlendirdiler. Ben o günü iftar topu patlayıncaya kadar bir şey yememeye, Allaha ve kullarına karşı söz verdim. Bu söz verişimin yerine getirilmesinin benim gibi midesi zayıf, çelimsiz bir çocuk için ne zor, ne korkunç olduğunu bilmiyordum.

Bu sevaplı niyetten sonra büyük bir sevinçle döşeğe yattım, sabah oldu. Büyükler oruçlarının yarısını uykuya tutturmak için hep yatıyorlardı. Ben her zamanki gibi dipdiri kalktım. Oyuncaklarımla oynadım. Aşağı yukarı indim, çıktım. Bahçede gezindim. O şen, gürültülü ramazan gecesinin bu sessiz sabahı o kadar kasvetli, sıkıntılı oluyor. Yavaş yavaş sahurun tokluğu geçerek içim ezilmeye başladı. Öğleye doğru sabrım tükendi. Gitgide açlığım dayanılmaz bir dereceyi buldu. Aç kedi gibi önünde dolaştığım dolaptan ne güzel kokular geliyordu. Her sabah orada karnımı doyururdum. Dolabı açtım. Kapısı gıcırdadı. İftardan kalma reçeller, sucuklar, sahur artığı köfteler, el sürülmemiş kâselerde hoşafı vardı. Hepsinin kokusu misk gibi burnuma doldu. Baygınlığım arttı. Allaha verdiğim sözü düşündüm. Nal gibi mecidiyeyi gözlerimin önüne getirdim... Hayır, hayır, midemin acısı herşeye üstün geliyordu. Üç, dört köfte ile bir pide parçası aşırarak gidip bahçenin kuytu bir köşesinde yemeye karar verdim. Büyük, pek büyük bir günah işlediğimi

biliyordum. Helecanlar içinde sahana uzandım. Arkamdan menhus⁽¹⁾ bir ses çıktı:

— Hu, küçük bey, ne yapıyorsun orada ayol? Bugün sen oruçlu değil misin?

Döndüm, ah sesi kısılasıca fellah... Nezahet, arkamda simsiyah, upuzun duruyor... Arapla zıtlaşacak dakika değildi. En tatlı yalvarış sesimle:

— Dadıcığım, ayaklarını öpeyim, kimseye söyleme.

— A, olur mu hiç? Günah değil mi?

— Akşam Hacı Ninemden bir mecidiye alacağım...

— Yarısını bana verirsen söylemem...

Mecidiyeyi bütün bütün kaybetmektense yarısını kazanmak her halde kârlıydı. Parayı bölüşeceğimi Araba vaat ettim.

Nezahet oda kapısının önünde gözcülük etti. Dolaptan köfte, pastırma, reçel, ne buldumsa sıkı sıkıya tıkındım. Üstüne de bir kâse hoşaf diktim...

O akşam orucumun şerefine iftarda çerkes tavuğu, kaymaklı güllaç vardı. Hacı Ninem özel dola-bından bir kutu devai misk⁽²⁾ çıkarmış, bitişik Mustafa Paşanın hanımefendi, orucumun sevabına katılmak için bana ödül olarak kocaman bir maden tabakla ince has baklava göndermişti...

İftar zamanı yaklaştı. Sofraya dizildik. Ben Hacı Ninemin yakınındaydım. Bu doksanlık kadının gözleri iyi seçmezdi. Bütün şefkatiyle yüzüme baktı, baktı:

— Oğlanın benzi limon gibi sararmış... Yavrucak hiç de şikâyet etmedi, dedi.

(1) Uğursuz.

(2) Bir tür tatlı (?).

Gözlerim karşımda, ayakta duran Nezahet'e kaydı. Arap iri dudaklarını yutacak gibi ağzının içine alarak boynunu yana çarpıttı. Kahkahalarını birer birer içine sindiriyordu.

Top gümledi. Hacı Ninem zemzem fincanını ilkin benim dudaklarıma uzattı. Sonra kendi ağzına götürdü.

Üç gün sonra küçük Kadın Nineme on kuruşa bir oruç daha sattım. Giderek mübarek orucum ucuzluyordu. Birincisi gibi ikincisinin bedelini de Nezahet'le paylaştık. Çünkü artık sahtekârlık sırdaşlığı ikimizi biribirimize bağlamıştı.

Masumcasına bu küçük olayın içinde kamu güvenliğini bozan bir rüşvet alan, bir de rüşvet veren vardı. Bozuk oruç satmak ne tatlı bir günah işlemekti. Ah, bu hayatın bozulması ne küçük yaşta başlıyor.

HAYAT VE ÖLÜM

Yokken var olan bizler, varken yok olmaktan niçin korkuyoruz? Yeni doğanda hayat bilinçsiz başlıyor, onun nereden ve nereye geldiğinden hiç haberi yok... Duygularımızın hayatla temasından sonra bu dramın üzerine perde inerken derece derece sönen bilincimizin bizde bıraktığı olumsuz izlenimlerin etkisiyle titriyoruz. Tıpkı bir çocuğun mevhum⁽¹⁾ bir umacıdan korkması gibi... Bu değişim nedir, iyiden kötüye mi gidiyoruz? Kötüden iyiye mi? Hayat ve ölümden hangisi bizim için daha yaman, daha şefkatli? İşte bilmediğimiz gerçek... Bunu bilsek doğuma sevinmek, ölüme yerinmek gafletiyle üzülmeyiz. Ölüde ölümü hissedecek organizma kalmamış olduğu için o kendinin öldüğünü bilmez. Ölüm ancak dirilere dehşet veren objektif, acıklı bir manzaradır. Bilincin serabından⁽²⁾ büsbütün kurtuluncaya kadar bu kuruntunun ıstırapıyla eziliyoruz.

Doğa, hayatta en büyük lezzet heyecanını verdiği şehvet ile en önemli rolü oynatıyor. İşleminden söz etmeyi yasanın müstehcen saydığı şehvetin adını değiştirerek şairler ona aşk diyorlar. Şimdiki yalancı ahlak, ondan ancak bu ad altında söz etmeye tahammül edebiliyor. Eski ulusların tarihlerinde gördüğümüz şehvet çekici lisanslara⁽³⁾ bakılınca bir gün bu ayıbın da tavsayacağına hükmedilebilir.

(1) Düşsel; hayâli.

(2) Hayâlinden.

(3) İzin vermelere.

Doğmak bazı filozoflara göre acıklı bir kaza, bazılarına göre büyük bir talih... Telkinimiz ne olursa olsun, Doğanın elinde pasif bir oyuncayız. Bir yandan selviler altında çukurlar kazılırken, öbür yanda ebe sandalyelerinde⁽¹⁾ ağır çekenler boşluğu dolduruyorlar.

Aslında ölüm nedir? Hiçbir ölü bize onun en küçük gerçek bir tanımını yapmamıştır. Ölüme dehşet yükleyen biziz. Ondan korktukça o daha korkunç olur. Onu unutmaya çalışmakla ondan kaçılabilceği gafletle avunuyoruz. Onu hiç üzerimize yormayız. Sözünü bile etmek istemeyiz. Doğanın bu en büyük olayı üzerine gözlerimizi açacak yerde tersine yumuyoruz. Vücudumuzu teslim alacağı dakikaya kadar onu akla getirmeyi uğur saymayız. Ölümden bu aşırı korkumuz onu hiç tanımamaktan geliyor. Büyük filozof diyor ki: «Hayatı bilmek için ölümlle danışıp konuşmalıyız. Bizse tekrar dirilmek hulyasıyla içinde hiç yaşayamayacağımız bir ahret dünyası icadı vesilesine kapılıp gidiyoruz.»

Bir başkası da, «Ölüme bu korkunç görünümü getiren hekimlerle papazlardır,» diyor. Onu hayâlimizin korkunçlaştırdığı dehşetlerden soyarak incelemeliyiz. Kendisinden önce can çekişme acılarından ölüm sorumlu değildir. Bütün hastalıklar gibi bu son işkenceler de tamamıyla hayata aittir. Ölüme yenilmemek için sırnaşıp duruverir. Bizi dehşetlere düşüren işte bu didişmenin seyredilmesidir. Can çekilince acılar birden kesiliverir, ondan öteye bir şey yok. Bazı çaresiz kötü olaylarda acı çekenleri kurtarmak için öldürmek istemiyorlar mı? Ölümün gerektiğinde kurtarıcılığına baş vurulan bir kuvvet olduğunu görüyoruz. Çok ıstırapla can verenlere, «Kurtuldu,» demiyor muyuz? Çekilen bu en son, bu en zalim işkencelerle ölmek hassası yoktur. Hep bu dayanılmaz acılar, bakılmaz manzarlalar ondan önce gelen azaplardır. Yine tekrarlayalım ki bu can çekişme halleri ölmek sözcüğünden değil, ona yerini vermek istemeyen hayatın gitmemesinden ileri geliyor. Çok yorgun zamanlarımızda bizi rüyasına, hiçliğine alıp götüren derin uykuya suç bulabilir

(1) Eskiden, öreke adı verilen özel sandalyelerde doğum yapılırdı.

miyiz? Kaymakta olduğumuz bayıra tırnaklarımızı geçirerek tutunuyoruz.

Bir filozof söylüyor: «Devasız hastalıkların sonunda işkenceyi uzatan bugünkü tıp ile tabiplerdir. Çünkü 'çıkmadık canda umut vardır' örneğine takılarak sönmesi yaklaşmış hayat ocağına hâlâ kömür atıyorlar. Bilgiler ilerledikçe «condamné»⁽¹⁾ hükümle sona ermiş hastalıklarda, belki tıp uzattığı işkenceyi kısa kesecek çareler düşünecektir.»

Erhamerrahimîn'in⁽²⁾, sevgili kulları için uygun gördüğü hastalık işkencelerinin çeşitleri saymakla bitmez. Kuduzdan, kanserden başlayarak patoloji sayfalarına bir göz atınız. Bunlara tutulmuş olanların ölüme kavuşuncaya kadar çektikleri can acısına hiç tanık oldunuz mu? Veremin kurbanını ne acı çırpınmalarla boğduğu faciasında bulundunuz mu? Tanıdığım bir ana, devasız bir dertle debelenerek hırıldayan yavrusu için döşegi başında, eller havada şöyle haykırıyordu:

— Allah'ım, bu masumun ne günahı var ki çektiyorsun? Yetişir artık, al emanetini!..

Doğa körkütük bir kör müdür? Görüp de aldırmayan bir merhametsiz midir. Bazı işlerinde büyük zekâ seçilir. Bazılarında şaşılacak bir aptallık. Yaptığını yine kendi yıkan bu mimar her iki işinde de zahmetsiz görünüyor. Bazen onda ne mantık vardır, ne insaf... Kul aklı ile Yaradan işini incelemek kabil olmuyor. Bir mundar⁽³⁾ biti, bir sıska sivrisineği doyurmak için bir şehir halkını ölüme aşılamaktan, bir orduyu zehirlemekten çekinmez. İçinde gafletle bocalağığımız hesaba gelmez, akla uymaz bu sırlar nedir? Özüne eremediğimiz meçhullere yalan yanlış birer kulp takıyoruz. Bilmediğimizi, hoşumuza giden masallarla donatıyoruz. Cennet vaadi, cehennem korkusuyla yüzyıllardır insanları düzeltmeye uğraşıyorlar.

(1) Umutsuz olduğunu bildiren.

(2) Esirgeyici ve bağışlayıcı (Tanrı).

(3) Pis.

Dünyanın şu şekline bakınız, bu vaat ve tehditlerin söz etkilerindeki tam ters çıkışlara ne deneceğini düşününüz.

Gerçek, normal varlığını dıştan gelen vaatlerden, tehditlerden almayarak, sırf kendi vicdanından tertemiz bilincinden alan bir oluşumdur. Bunun için her türlü hurafelerden silkinmiş özgür bir ruhun aldanmaz, aldatmaz kudreti gerektir. Dünyada ahreti yaşayan ulusların, yabancı mandaları⁽¹⁾ altındaki acıklı durumları büyük bir ibret dersidir. Ama kör yaradılışlara ışıktan söz etmek ne yarar verir?

Gizli kuvvetin, iki cinsi şiddetle üreme hizmetine zorladığına göre, onda dünyayı yaratıklarıyla doldurmaya çalışır bir amaç seçiliyor. Ve yine neden, sayısız ölüm unsurlarıyla ekin biçer gibi, bu yetiştirdiklerine tabii ölüm sınırına varmadan tırpan atıyor? Bu denizliklerin acısını biz zavallı kullar çekiyoruz. Onda ne sorumluluk, ne de acıma duygusu var. Çünkü o, birini öldürürken birini yaratmak gücünde pek büyük bir dinamodur. Bu yaratma bolluğu içinde bizim tek tek hayatımızın bir karınca kadar önemi yok... Yaratana aynı kimliği yeniden diriltmek ihtiyacında değildir. Bu batıl inanç, bizim için doğaya, gerçeğe karşıt bir direnmedir. Ölümsüzce yaşamak istediğimizin bir delilidir. Böyle bir yargıya kapılmak gücünde olmayan hayvanlar bu noktada bizden üstündür. Doğanlar nereye gideceklerini düşünmeden ölürler.

Kişisel, tekil hayat için evrende bir ölümsüzlük örneği göremiyoruz. Genel hayat, evet bu, ezelî ve ebedîdir. Ama tek olarak kalmak, yaratan güce özgüdür. Madde kuvvetin, isterseniz maneviyatın, elinde demirbaş eşya gibidir. Ebedi oluşlarında daima biçim değiştirirse türlü belirişler gösterir. Ama maya hep odur. Bir kadavranın dağılan parçalarından yeni hayatlar fışkırır. Şu anda vücutlarımızı meydana getiren unsurlar, bu evren fabrikasında bize gelinceye kadar kimbilir ne çeşit imalâtta kullanılmıştır. Yaratana şöyle bir soru sorulabilir:

(1) Güdümleri.

— Aman Allahım, ölüleri çürütüp dirileri bu ko-
kuşmuştan mı yaratıyorsun? Biz göçmüşlerin mirasçı-
sıyız. Ama onlar kimlikleriyle bizde yaşamıyorlar, biz
de bu kalıbı bırakıp gittiğimiz zaman parçalarına mi-
rasçı olacaklarda yeniden kimliğimizi bulamayacağız.
Maya bir ama hayatın «identité»si⁽¹⁾ başka: Ne onlar
bizdirler, ne biz onlarız. Doğanın bize bağışladığı ha-
yat bir defalıktır. Biz gitmezsek geleceklere nöbet
düşmez⁽²⁾. Ölünün kalıntısı diriye dönüyor. Diri aldı-
ğını yeniden ölüme geri veriyor. Bu devamlı dolaşımı
herhangi bir yerinde durdurmak kabil değildir. Bu do-
ğal değişmez sebebiyle dünya ve ahrette aynı kimliğin
kesilmez, ebedi hayat sürmesine imkân yoktur. Do-
ğanın kitleden ayrı imtiyazlarıyla öncü bilinen pey-
gamberler, Tanrılaşmaya yeltenen cihangirler ölümün
herkes için mukadder biçiminden başka türlü, istisnai
olarak can vermemişlerdir. İçinde yaşadığımız şu mu-
sibet âleme kazık kakan bir tek insan görülmüyor.
Aynı kişinin ikinci hayatta dirilmesi konusuna gelince,
anlatandan çok akla inananları kandırmak zor olu-
yor. Ruh konusu ise, bu küçücük yazıya değil, kitap-
lıklara sığdırılamayacak bir karışıklıktadır. Yalnız
bedensiz ruhun, ne teşrih⁽³⁾ masasında, ne de me-
zarda hiçbir belirme şekli görülmediğini kısaca söyle-
mekle yetinebiliriz.

Aynı kalıpta⁽⁴⁾ ölümsüzleşmek düşünde direnen-
lerin doğa yasalarından zerrece nasipleri yok. Ruhsal
kimliklerini kaybeden kalıntılarımızı yaratıcı kudret
edebi değişikliklerinde dilediği biçimler ve renklerde
kullansın, niçin aynı vücut kafesinde sonsuz bir utan-
gaçlığa mahkûm olalım?

Büyük bilgin Camille Flammarion, doğanın bu
alışverişini şöyle anlatıyor:

«Bütün yaratıklar arasında sürekli genel ve ebedi
bir değiş tokuş hüküm sürüyor. Ölüm hiçbir şeyi sak-

(1) Kimliği.

(2) Sıra gelmez.

(3) Otopsi.

(4) Bedende.

layarak dinlendirmiyor. Yüzyılların yıktığı ihtiyar bir meşe ağacının çürümüş kalıntılarından saçılan oksijen molekülü, yeni doğan bir çocuğun körpecik sarışın başının teşkiline karışıyor. Ölüm döşegine uzanmış bir can çekişenin sıkışık göğsünden dağılan asit karbonik molekülleri has bahçenin güzel tarhında kırmızı gül olup açılıyor. Hayat yasalarını böylece bir birlik, bir kardeşlik yönetiyor.

Ebedi hayat ebedi ölümle uzuvlanıyor⁽¹⁾. Tozlar yine tozlara dönüyor. Sonsuz uzaylardaki dünyalar bu sonsuz hayatın nur ve neşesiyle durmayıp yenilenerek dolaşıyorlar.»

ÖLÜLERİN DİRİLERE BIRAKTIKLARI HASRET ACISI

Ölümün en can eritici acısını ölenler değil, geriye kalan diriler çeker... Ruhumuzun bütün kaynar ateşiyle üzerine titrediğimiz sevgili bir vücudun gözönünde toprakla örtülüğü... İnsanın dayanıklılığına isyan ettiren bu ne büyük faciadır. Hayatın yıldırımcı çekilmez cilvelerine ancak onun varlığıyla katlandığımız tek neşe, işte birden söndü...

Bir daha yüzünü göremeyeceğiniz bir sonsuzlukla kayboluverdi.

İçinize küllenmez bir kor bıraktı. Bu matem ateşinin dinmez sızısıyla artık bütün ömrünüzce yaralı bir zavallısınız...

Denizin hırçınlaştığı bir gündü. Ada sahilinden dalgaların heyecanını seyre dalmıştım. İki varlık çarpışıyor. Toprak sessiz, katı dalgalar, heyecanla hışır hışır, köpüre köpüre karalara saldırıyorlar. Ama her saldırıalarında ezilerek, dağılarak perişan, çökmüş, geriye atılıyorlar. Bütün saldırılarında sanki işlenmiş bir günahın pişmanlığıyla bağrıların taşlara, topraklara çarpa çarpa af dileyen bir yalvarış iniltisi sezer

(1) Burada: İşbirliği yapıyor.

gibi oldum. Toprak bu yalvaran saldırışları merhametsiz bir inatla hep geri çeviriyor. Bu sahne nedir? Cansız sandığımız varlıklarda gizli bir ruh belirtisi midir? Hareket var... Sesi var... Beni derin düşünceye daldıran ifade var... Yazık ki Doğayla konuşacak bir erginlikte değiliz. Onlar her şeyi söylüyorlar gibi; biz anlamıyoruz.

Gözlerimiz, kulaklarımız hayatın sır saklayan kâbusu ile bulanık dalgaların bu çırpıntılarında belki geçirdikleri sayısız değişimlerin bin bir hikâyesi var... Kendini yerlere çarpa çarpa yayılan bu matem töreni belki işlenmiş bir günahın kefare⁽¹⁾t ibadetidir. Bugün şu görünen bu dalgalar belki işte odur. Hakkı, kullanı¹nı gücendirmiş günahkâr.

(1) Günahı bağışlatmak için yapılan hayır işi.

ÇOCUKLARA YASAK

Hanım — Aşağıda bir gürültü var, nedir?

Hizmetçi kadın — Küçük Bey ağlıyor. Haykırıyor...

Hanım — Bu oğlan da ne kadar densiz oldu. Büyüdükçe akıllanacağına büsbütün çılgın oluyor... O, deminden Beybabasıyla beraber Şehzadebaşı'na sinema tarafına gitmedi miydi?

Hizmetçi — Gittiydi. Bilmem ne olmuş? Geri geldi. Orada da bir huysuzluk etmiş olmalı...

— Beybabası nerede?

— O yok... Yalnız uşakla çocuk geldi.

— Şekip'i bana çağır bakayım. Ne olduğunu anlayayım.

Annesi — Şekip, neye geldin yavrum?

Şekip — Beni oyuna koymadılar...

— Ay, niçin?

— Koymadılar anneciğim...

— Neden canım?

— (Ağlayarak) Bu gece içeriye çocukları koymayacağız diye bir kâğıda yazıp oyun kapısının önüne yapıştırmışlar.

— Kim bilir içerde ne kadar gürültü ediyorsunuz da âlemin başı dinç olmak için işte çocuk almamaya karar vermişler...

— Öyle değil, anneciğim... İçeriye giremeyen başka çocuklar da benim gibi ağlıyorlardı. Bizi niçin içeri koymadıklarını sordum, (Utangaç utangaç önüne bakarak)... Şey, dediler ki...

— Ey, ne dediler?
— (Sıkılarak) Nasıl söyleyeyim?
— Söyle, canım...
— İçeride ayıp şeyler gösteriyorlarmış da!
— Sus, kepaze! Ağzını yırtarım şimdi. O nasıl la-
kırdı öyle?

— ...
— Böyle yalan uydurmaya utanmıyor musun?
— Yalan söylemiyorum vallahi...
Hizmetçi kadın Hanımın kulağına eğildi:
— Çocuğun sözü doğru. Ben bunu başka yerden
de işittim. Bizim komşu efendi gitmiş de hanıma söy-
lemiş...
— Zihnimi karıştırma kadın. Sen ne dediğini bil-
mezsin ki... Recep'i çağır, orta kapının önüne gelsin.

Hanım — Çocuğu niçin oyuna koymadınız?
Recep — Bu akşam oyun çocuklara yasakmış...
Hanım — Neden?
Recep — Neden olduğunu pek bildiğim yok.
Hanım — Hiçbir şey duymadın mı?
Recep — ...
Hanım — Söylesene.
Recep — Herkes bir güne⁽¹⁾ laf söylüyor da...
Hanım — Ne diyorlar?
Recep — İçerde pehlivan karılar varmış da, bir-
birinin imuğunu⁽²⁾ sıkıyorlarmış da...
Hanım — Karıdan pehlivan olur mu?
Recep — Olur Hanımefendi, olur... Âhır zamana
geldik. Artık her şey oluyor.
Hanım — Sen hiç içeri girip ne olduğunu seyrettin
mi?
Recep — Hayır, girmedim. Komşunun uşağı gir-
miş de o anlattı.
Hanım — Ey, ne varmış içerde?
Recep — Pehlivan kadınlar dolaşıyormuş da efen-
dim...

(1) Türlü.

(2) Boğazını.

Hanım — Daha?

Recep — Dahası efendim, girenin abdesti bozuluyormuş... Ne bileyim ben...

Pencereden:

— Komşu Hanım, hu!....

— A canım...

— Efendin evde mi?

— Evde... Şehzadebaşı'na o maskaralar geleli bizimkini geceleri bir yere salıvermiyorum ki...

— Hay Allah senden razı olsun, ben de sana onu soracaktım. Bizim Bey bu gece orada.

— Nerede?

— Şehzadebaşı'nda, oyunda...

— Ay kardeş, niçin salıverdiniz?

— Ne bileyim ben? Odada yalnız mısınız?

— Yalnızım. Sokağa salıvermediğim için bizimki suratını bir karış astı. İçerde oturuyor. Gazete okuyor.

— Oyunda ne varmış kardeş? Bizim çocuğu bu akşam içeri koymamışlar. Geri, eve göndermişler. Ağlayıp oturuyor...

— İsabet... İsabet... Çoluğun çocuğun gireceği şey değilmiş maazallah⁽¹⁾...

— Ne imiş... ne imiş? Ne imiş bu canım?

— Her türlü! Beyinizi bir daha oraya salıvermeyiniz. İşte o kadar...

— Hele bu akşam eve gelsin de ben ona göstereyim.

(Beyin sinemadan dönüşünden sonra)

Bey — Hanım, nedir o suratınız? Hasta mısınız?

Hanım — ...

Bey — Bir cevap verecek kadar da haliniz yok mu?

Hanım — ...

Bey — Bilmeyerek bir kusurda mı bulunduk?

Hanım — (Büyük bir eda ile) Estağfurullah! Siz kusurda bulunur musunuz hiç! Siz erkekler ne yapsa-

(1) Tanrı saklasın.

nız aynı keramettir, kusur olsa olsa bizden... kadınlardan çıkar... Hemen azıcık benzimi donuk görseniz hemen hastalığıma yorarsınız. Niçin bilmem ki? İnsanın biraz canı sıkılırsa hasta olması gerekmez ya!

Bey — Ne var, can sıkılacak bir şey mi oldu?

Hanım — Hayır, sizinle ilgili değil... Kadınca bir iş...

Bey — Can sıkıntısının kadıncası, erkekçesi olur mu? Söyleyiniz, ben de anlayayım.

Hanım — Bizim oğlan... Şekip canımı sıktı. Tutturdu ağladı... ağladı...

Bey — Hay yaramaz hay...

Hanım — Sizinle beraber oyuna gittiydi. Niçin geri gönderdiniz bilmem ki?

Bey — İşte aksi olacak, bu akşam oyuna çocuk almıyorlar...

Hanım — Neden?

Bey — Ben de bilmem... İşte münasebetsizlik bu ya... Gürültü etmesinler diye galiba?

Hanım — Sokaklara yapıştırdıkları ilanlarda bu gece içeri çocuk alınmayacağını yazmışlar da... Sebebinin bildirmemişler mi?

Bey — Hayır...

Hanım — Siz içeri girdikten sonra sebebin ne olduğunu keşfedemediniz mi?

Bey — (Biraz gülümseyerek) Hayır...

Hanım — Neye gülüyorsunuz?

Bey — Gülmek suç mu?

Hanım — Ama anlamlı bir gülüş...

Bey — Haydi bakalım... Bu gülüşten de bir anlam çıkarınız.

Hanım — (Davranışını birdenbire pek ciddileştirerek) Bu gece sinemada size ne gösterdiler Allah aşkına?

Bey — Hiç canım... Saçma sapan şeyler... Kırklar, denizler, memleketler...

Hanım — Bu saçma sapan şeyleri çocuk da sizinle birlikte seyreder miydi?

Bey — Ederdi ama, ne bileyim ben, işte onları koymadılar...

Hanım — Siz istediğiniz kadar saklayınız. Bizim komşu efendi gitmiş. Ne gördüyse eve gelince hanı-

mına anlatmış. İşte bir daha erkeğini öyle yerlere salıvermiyor.

Bey hanımın kızgınlık sebebini şimdi anlayarak:

— Çatkınlığınızın sebebi bu muydu?

Hanım — Bundan büyük bir sebep daha ne olabilir?

Bey — Ha, büyütünüz bakalım...

Hanım — Büyütmeye gerek var mı? Mert bir adamsanız ne gördüğünüzü anlatınız bakalım...

Bey — Her şey kadına anlatılır mı ya?

Hanım — Kadına anlatılmaz, çocuğa gösterilmez, kim bilir ne kepaze şeyler...

Bey — ...

Hanım — Niye susuyorsunuz?

Bey — Aman Hanım, sıkma beni...

Hanım — Sıkacağı mıkacağı var mı? Gördüğünüz kepezelikleri mutlaka bana anlatacaksınız... Bu düğüm gönlümde kaldıkça sizinle yaşayamayacağım... Anlatınız, işime gelirse affederim.

Bey — (Şakaya buluşturarak) Ya gelmezse?

— O zaman ne yapacağımı ben bilirim.

— Haydi canım, haydi, çılgınlığa gerek yok. Diyorum size...

— Bu kadar ant verdim. Yine söylememekte direniyorsunuz. Demek ki bulduğunuz hal... gördüğünüz şey ağza alınır kepezeliklerden değil? Ben biliyorum, biliyorum, saklama, ilkin pehlivan kadınlar birbiriyle (gülüşmeler).

— Evet?

— Yarı çıplak halde kadınlar birbiriyle alt alta üst üste güreşirken siz seyrettiydiniz ha...

Bey pek utanmışcasına:

— Evet...

— Hay Allahtan korkmaz... (Titrek bir sesle) Daha ne gördünüz?

— Aman, Hanım...

— Bey, işte görüyorsunuz ki fena oluyorum... Hepsini anlamadıkça benim için bu gece uyku, rahat hiçbir şey kabil olmayacağını anlayınız işte...

— Mademki bu kadar ısrar ediyorsunuz ne gördümse dosdoğru söyleyeceğim.

Hanımın birdenbire benzi uçarak:

— Söyleyiniz...

— Perdede bir kadın soyundu. Banyoya girdi. Bir erkek de paravanın üstünden seyretti...

Hanım bayılır gibi bir halde:

— Siz de seyrettiniz mi?

— Tabii...

— (Kıpkırmızı bir yüzle) Tuuu utanmaz! (İki eliyle yüzünü örterek) Sus, sus, yetişir artık... Fena oluyorum.

Hemen oda kapısından dışarı fırlar. Bey, neye uğradığını bilmeyerek alıklaşıp karısının arkasından bakakalır.

ÜFÜRÜKÇÜLÜĞÜM

Hayatımla hiçbir ilgileri yoksa,
yıldızlar gözlerime niçin ışıldı-
yorlar?

Maurice Maeterlinck

Ben bunu inanmayarak, hatır için yaptım. Kanun yasaklamasından önce ve ücretsiz... Mesleğime, mizacıma hiç uymayan bir tuhaflık... Ama dinleyiniz:

Uygar, yabani kitleler arasında yer bulmuş, inanılabilir, inanılmaz ne kadar garip, acayip, doğru, eğri inançlar, gelenekler, görenekler varsa bunlardan bazı bilgelikler çıktığı da reddedilmez bir gerçek derecesine varmıştır.

Örneğin üfürükçülük... Yedi sekiz yaşında, cılız bir çocuğum. İkide birde boğaz olurum⁽¹⁾, boynum şişer... Beni arabaya korlar, doğru Galata Mevlevihanesi'ne (Şimdiki Tünel meydanı) gideriz. Şeyh Kudretullah Efendi, yaşı yüzü geçkin, canlı bir mumya. Buruşuk, esmer, kadit⁽²⁾ dudaklarıyla bir şeyler okuyarak üzerime üfler, püf, püf, püf... Halsiz, kesik, ılıkça bir nefes yüzümü okşar. Eve döner iyileşirim. Bu örnekten, üfürükçülerin savunmasını yapacağım anlamı çıkarılmasın. Yalnız, aklımın almadığı bazı şifa mucizelerinden söz edeceğim. «Septique»⁽³⁾ bir adamım. Her telkine yüreklerini açanların saflıklarına gülerim. Uğradığım bir mucize olayı bile hâlâ beni tamamiyle inana getirmede, getiremedi.

(1) Boğazın ağrması.

(2) İskelet gibi.

(3) Kuşkucu.

Frenklerin «guérissons miraculeuses» dedikleri bu «şifa mucizeleri» üstüne birkaç doktorla da görüştüm. Ama sadre şifa verecek⁽¹⁾ bir açıklamaya eremedim. Olay az rastlanırmış, ama olurmuş. Fransızca inanılır bir eserden konuyla ilgili şu satırları alıyorum:

«Her ülke ve her tarihte mucizelerin olduğuna inanılmıştır. Lourdes⁽²⁾ gibi öteki şifalı kaynaklar, ayazmalar gibi kutsal ve ziyaret yeri sayılan bazı yerlerde kısa ya da uzun bir süre hastaların mucizeli bir etkiyle iyileştikleri söylentileri vardır. Ama on dokuzuncu yüzyılın erdiği bilimsel büyük ilerlemeler bu söylentileri kökünden çürütüp bitirmiş, mucizenin varlığını değil, var olabilmesinin ihtimalini bile kesin olarak reddetmiştir.»

«Böyle bir sanıya düşmek termodinamik⁽³⁾ kanunlarının ebedi hareketleri imkânsız kılmalarını dilemek kabilinden olur. Ve fizyolojik kanunlar da bu şekillerde mucize olmasına engeldir deniyordu. Ve şimdi bile birçok fizyolojistlerin, hekimlerin kanaatleri bu merkezdedir.»

«Ama bugün vardığımız gözlemler karşısında bu kanaat tutunamamaktadır. Lourdes'in Tabipler Odası pek önemli harika olayları kaydetmiştir.»

«Okunan duanın kemik tüberkülozu (péritonéale), irinli yaralar, cüzzam, kanser gibi çeşitli patolojik olaylarda görülen etkisi, istisna denecek bir hızla şifaya ermiş olan hastalar üzerinde bugünkü anlayışımız derecesinde yapılan gözlemler tesbit edilmiştir. Şifanın çabukluğu kişiden kişiye pek az değişiklik göstermektedir. Çoğunlukla büyük bir ıstıraptan sonra birkaç saniye, birkaç dakika, en çoğu birkaç saatte şifaya erilerek yaralar kapanmakta, genel belirtiler kaybolmakta, iştah geri gelmektedir. Bazen organik faaliyet, ihlalleri⁽⁴⁾ anatomik afetten önce savmaktadır. Kanser gangliomları⁽⁵⁾ çoğunlukla şifa süresinden iki üç gün sonraya kadar sürmektedir. Olayın

(1) İnandırarak.

(2) Fransa'da kutsal tanınan böyle bir mucize yeri. Emile Zola'nın bu adla bir romanı vardır.

(3) Isı enerjisi ile hareket enerjisini inceleyen bilim dalı.

(4) Bozulmaları.

(5) Boğumları; urları.

birinci gerekli şartı duadır. Hastanın da dua etmesi gerekmez. Dindar ya da itikatsiz olmasının da mucizeye olumlu, olumsuz bir etkisi yoktur. Duanın birinci etki şartı okuyanın nefis feragati ehlinden olması yani yüksek derecede riyazete⁽¹⁾ ermiş bulunmasıdır. Bu feragatin en elverişlileri, zenginlerden, aydınlardan çok mütevazi, cahil, aptalca kimseler arasında görülmektedir. Bu erdemleri taşıyan duadan bazen şaşırtıcı bir mucize fişkırmaktadır.»

«Yüksek bir hikmet karşısındayız. Psikolojik ve organik ilerleme ile olay arasında henüz bilinmeyen bir ilişki bulunduğu gerçeği görünüyor. Ve bu da sağlık uzmanlarının, hekimlerin, eğitimcilerin meşgul olmayı asla akla getirmedikleri manevî faaliyetin objektif önemini gösteriyor.»

Şimdi biraz da kendi aklımızla düşünelim. Bu türlü şifa mucizeleri inkâr kabul etmez bir kesinliktedir deniyor. Bunu böyle bilmekle birlikte dua edenin Musevi, İsevi, Muhammedi yani haham, papaz, hoca olması, fenomenin mutlaka Lourdes bazilikasında⁽²⁾ geçmesi şart değildir. Bu çeşit olayların oluşu da çok enderdir. Ve hiçbir din bu kerameti özellikle kendine mal edemez. Lourdes kaç yüzyılda kaç olumlu şifa mucizesi göstermiştir? Bu konuda bir açıklık yok. Enderden ender böyle büyük sır olaylarının genelleştirilmesine kapılmamalıdır.

Lourdes Kilisesinin maneviyatından yardım dilemeye koşan her hastanın iyileşmeyeceği gerçeğini tekrarlamak da gerekmez. Yalnız bu noktada acı bir düşünceye tutulmaktan da kendimizi alamıyoruz.

Maneviyat, riyazete ergin bir din adamının duası bereketiyle en korkunç illetleri bir anda geçiriyor. Cüzam, kanser ve benzerleri, sözleri bile insanı titreten hastalıkların müthiş işkenceleriyle kıvrana kıvrana can verenleri kurtarmak için yine bir erginin duasını mı bekliyor? Dua demek, Tanrıya rica demektir. Allah

(1) Nefsin istekleri konusunda perhizde olma.

(2) Büyük kilise.

da dünya yüzünde yapılan iltimas ve rica ile iş görme zaafına tutulmuş insanlara özgü bir huyda mıdır? Şaşılacak şey... İyilik ve kötülük ondan geldiğine göre çokluğun ıstırap feryatlarına karşı bu tınmazlık Erhamürrahimîn yani merhametlilerin en merhametlisi sıfatına yaraşır mı? Uluhiyetin⁽¹⁾ saniyede geçirmek gücüne inandığımız bu zalim hastalıkları yeryüzünden büsbütün yok etmesi gücüne de iman getirmek istersek de... Bazı filozofları koyu koyu söyleten karanlık işler... Her zaman da hikmetinden sual olunmaz deyip geçilemiyor.

Öteki dünyadaki cennet, cehennem ilânından sonra dünyada kullarına sayısız hastalık azapları çektirmekte ne hikmet var? İnanmakta ne kadar iyi niyet göstersek de çekilen her illetin bir günahın cezası olduğunu kabulde vicdanlar baş kaldırıyor. Çünkü çok günahkârları, sağlık ve rahatlıkta; sayısız masumları, sefalet ve azapta görüyoruz.

Lourdes Tabipler Odasının bildirdiğine göre bir anda şifa mucizelerine inanmak güç olduğu kadar inanmamakla da ruhumuzdaki düğümü çözmek rahatına eremiyoruz. Bilimin, teknolojinin çözümleyemediği bu sır tek değildir. İnsanlık bilgilerinin eşiklerinde dolaştığı duygularımıza kapalı kalan daha çok sır kapıları var: Telepati, altıncı duygu, bir olayı önceden aynen gösteren rüyalar, perili evler, dolaşan hayaletler, ispritizma vb. normal duygularımızdan kaçan karanlık sorunlar bu soydandır. Bu konuların merakında olanlara şu eserleri salık veririm⁽²⁾:

(1) Tanrılık niteliğinin.

(2) Essai sur les apparitions (Hayaletler Üstüne Deneme) — Schopenhauer.

Les forces naturelles inconnues (Doğanın Bilinmeyen Güçleri) — C. Flammarion.

La Mort (Ölüm).

La vie de l'espace (Uzay Yaşamı) — M. Maeterlinck.

Notre sixième sens (Altıncı Duyumuz) — Ch. Richet.

Les phénomènes de hantise (Takanak [Sabit fikir] olgusu) — E. Bozzano.

Bütün çevremiz dalga titreşimleriyle sarılıdır. Etrafımızda birçok Doğa sırları dönüyor ama onları duyabilecek beşten fazla organımız yok. Örneğin şu satırları yazdığım saatte odamda birçok dalgalar oluyor. Bunları işitebilmek için bir alıcıya ihtiyacım var.

Dıştan olacağı bilinen ama içten sınırı bilinmeyen fenomenleri kesenkes inkârla karşılamak bilgilerimizin inceleme adımları önüne duvar örmektir.

Bu doğaüstü olayların, şarlatan kafalarda kendi çıkarlarına uygun yorumlara uğratılması tehlikesinden de söz etmek isterim. Pasif yorumları altında bulunduğumuz bu gizli kuvvetler din ayırımı gözetmiyorlar. Hahamın, papazın, hocanın, şeyhin birbirinden hiç farkı yok. Doğanın iyilikleri, kötülükleri ayırım gözetmeksizin bütün yaratıkları içindir. Her din dünya ve ahret nimetleri, imtiyazları ve Cenneti Âlâ'yı sırf kendine ayırdıktan sonra bütün ötekileri cehenneme doldurur. Bu egoistlik inanına kapılmış bağınaz bir Katolik, bir Müslümana sürtünmekle kendini kirlenmiş sayar. Keza kaba sofı, koyu bağınaz bir Müslümanın karşıt duygusu da tıpkı böyledir. Allah varsa her yaratığın Allahıdır. Hiçbir dinin lehine tekel kabul etmez. Dinler arasındaki bu aşırılık ve anlaşmazlık inancıyla tarih yaprakları kıpkızıl kesilmişti. Olympos Tanrılarına inanmadığı için baldıran suyu ile idam edilen Sokrates'i hatırlayalım. Onun inanmadığı mitolojiye bugün inanan kaldı mı? Günün eskiyen dinlerini de sağduyuya göre yenileyecek yüzyıllara doğru gidiyoruz. Zaman şimdikleri de tamamıyla efsaneleştirecektir.

Başına bir salaşpur⁽¹⁾ parçası dolayarak ağrıya, sızıya, kulunca, saraya, havaleye okuyan üfürükçüyü bu az rastlanır doğa mucizelerinin bir etkeni sanmak hatasına düşmemelidir. Çoluğun çocuğun korku damarına bastıran kurşuncu Habibe Molla da o üfürükçünün dışısidir.

(1) Seyrek dokunmuş bez (Astar olarak kullanılır).

Şimdi kendi püfçülük serüvenime geliyorum. Heybeli'deki evim yapılıyor. Büyük bir kaya parçasını oymak için külünklerle⁽¹⁾ dokuz Kürt çalışıyor. Ben de bazen bir kenara çekilerek dağ yaran bu Ferhatları seyrediyorum. Gide gide artık onlarla dost olmuşum. Hepsinin adını biliyorum. Bir salaş⁽²⁾ odaları var. Geceleri orada yatıyorlar. Bazen akşam paydoslarından sonra onlarla görüşmeye geliyor, çoğu Birinci Dünya Savaşında bulunmuş bu saf insanların sohbetlerinden hoşlanıyorum.

Veli adında sempatik bir Kürtle özellikle dostum. Veli yapı çalışmalarından başka aşağı mahalleye de uğruyor. Ufak tefek ev işlerimi de görüyor. Bir iki gün başka işlere tutuldum. Yapıya çıkamadım. Veli de gözükmedi. Meydanda yok. Sordum. Hastalandı, çalışmıyor, dediler. Salaşa girdim. Veli yatıyordu.

— Nen var? dedim.

Kirli bir mendille bağlı somun gibi üfürmüş yanacağını gösterdi. Sonra da paçavralara sarılı ayağını uzattı. Büyük bir temel çivisi batmış, kemiğe kadar derin işlemiş. «Antisepsie»nin⁽³⁾ ne olduğunu bilmeyen bu zavallı Kürt, yarayı tam iki gün eskitmiş.

Eve döndüm. Veli'nin halini anlattım. Bizde hazine yağı var, sürünüz, bir şeyi kalmaz, dediler. Bir dalgınlığıma rastladı. İyi düşünemedim. Temiz bir sargıyla hazine yağını aldım. Tekrar kapıya çıktım. Bu ilacı yaraya iyice sürüp bağladık.

Veli bel bel yalvarışla bakarak:

— Yüzüm çok ağrıyor. Okumuş adamsınız, Beyefendi, bana bir nefes ediveriniz... diye yalvardı.

Bu saf gönülü kırmamak için:

— Peki, otur karşıma, dedim.

Baş parmaklarımla iki şakağına bastırarak ah-tepeta patküta⁽⁴⁾ bir şeyler okudum. Ama Kur'an'dan bir sure değil. Üç defa yüzüne püfledikten sonra:

— Allah şifalar versin, haydi gökyüzüne bak... dedim.

(1) Kayaları parçalamada kullanılan bir tür kazma.

(2) Derme çatma.

(3) Mikrop öldürmenin.

(4) Uydurma sözler.

Eve dönerken aklım başıma geldi. O morarmış kirli yaraya antiseptik bir temizlemeden sonra yağ sürmeliydim. Hazine yağı? Bu da nedir? İlk defa işittiğim bir ilaç. Mikroplu bir şey olmasın? Eyvah, kadın sözüne uydum! Beni bir kuruntudur aldı. O geceyi merakla geçirdim. Ertesi gün Veli'yi yokladıktan sonra bir doktora göstermeye karar verdim. Düşüne düşünce yokuşu çıktım. Yapı yerine gelince hayret, hayret, hayret... Böyle katmerli hayretlere tutuldum. Veli, yüzünden mendili, ayağından sargıyı atmış, çalışıyor.

Hemen koştı. Ellerime sarıldı. Birini bırakıp ötekini öpüyor. Yüzünün şişi inmiş. Ayak yarası kurumuş...

Benim için, bu adam yalana alışmış bir romancıdır, gümbür gümbür atıyor, demeyiniz. Mucizeye benzeyen bu olayın üzerinden yirmi yıl geçmiş olmakla birlikte tanıklardan henüz sağ kalanlar var. Belki Veli de yaşıyordur. Keramet bende mi? Hazine yağında mı? Bir gecede o ufunetli⁽¹⁾ yüz şişinden eser kalmamasında yağın etkisi yok. Kerameti üzerime almaya da imkân göremiyorum. Çünkü ben eğlenerek, inansız bir ağızla ahtepeta okudum. Veli'ye gelince, din inançları pek güçlü bir insana hiç benzemez. Zannımca şöyle düşünüyorum: Binlik tespihler devredenlerden bazen akıllarını bozanlar oluyor. Hikmet, çekilen kelimenin kutsal anlamında değil, beynin öteki ilişkilerden sıyrılarak aynı sözleri binlerce kez tekrarlaya tekrarlaya bozulup bunalmasındandır. Bundan ötürü bir insan Tanrının adı yerine, komposto, komposto sözcüğünü binlerce kez tespihten geçirirse çıldıracağı varsa yine çıldırır.

Duanın etkisi üzerine Lourdes Tabipler Odasının verdiği açıklama çok dikkate değer bir önemdedir. Zenginler, aydınlardan çok, mütevazı, aptalca kimse-lerin yakarmaları kabul ediliyor. Okunanın dindar ya da dinsiz olmasında etkice bir sakınca yazılmıyor...

Veli'ye yaptığım üfürükçülüğün olumlu sonucunda aptallığımın etkisi var mı? Bu bakımdan kendimi inceleyince vardığım sonuç şudur:

(1) Cerahatli.

Belki aptalım. Bizde romancılığı, şairliği tutulmaya değer bir meslek sananlar derecesinde aptal bir adamım. Ama Tanrıya söz geçirecek güçte veliliğe yükselmişlerden değilim. Böyle bir maneviyat gücüne ermiş olaydım, en önce dünyadaki bütün zekileri aptallaştırması için Hakk'a yalvarırdım. Sonra da tutkulu ruhların düşündüklerinin karşıtı yeni bir düzen kurardım.

Çok akıllılar Tanrısal sırları kurcalamayı iş güç edinmişler. Aptallarsa gökten gelen buyrukları incelemeden geçerliklerine uydukları için Hakk'a daha yakındırlar.

Yeryüzünü rahatsız etmek için Halik-i Taalâ⁽¹⁾ Hazretleri bile yaratmakta çok eli sıkı davranmaktadır. Milyonlarda ancak tek tük bir azlıkta; ne yapalım ki bu kadarı da dünyayı alt üst etmeye yetiştiriyor!

(1) Yüce yaratıcı.

İNSAN ÇEKİŞTİREN ESKİ VAİZLER

Eski zamanlarda bahçeler, bostanlar, mezarlıklar, deniz kenarları Türk kadınının gezi yerleriydi. Cami vaazlarıyla mevlitler de konferans ve müsamere yerini tutardı. Semtimizdeki Yakupağa, İğciler, Laleli, Kızıtaş camilerinin günleri vardır. Vaizler de birer lakpla anılırlar: Küçük, Hacı Mehmet, Gelenbevi Nuri... Mevlitçiler: Gümüş Servi, Cennet Tubası, Ayva Göbek...

Pazartesi. Öğleye Kızıtaş'ta Küçük Efendi'nin vaazı var. Kadınlar son cemaat yerine⁽¹⁾ kadar düğün evi gibi mabedi doldururlar. Bu Küçük Efendi, zamanının çok ünlü bir vaizi idi. Adının tam tersi deyiminin gülünç bir örneği... Ben onun bir hikâyemde şöyle bir portresini yapmıştım: «Ensedem topuklara kadar yekpare bir silindir dolgunluğunda, canlı sütuna benzer kallavî⁽²⁾ bir adam. Enine boyuna büyük çaptaki şeyhler tarlasında tohuma kaçmış bu zata neden Küçük Efendi deniyordu?⁽³⁾ Yaşça kırkla elli arası, beniz koyu buğday, yanaklar, dudaklar parlak Amasya elması kırmızılığında, gözler siyah, iri, yuvarlak... Kaş, bıyık, sakal gür ve kurum karası. Şeyh efendi bu doğa vergisi renkleri karşıtlarıyla açma ustalığını bilir. Tunusvari geniş tablalı nar çiçeği fesi üzerine sarılmış dal-

(1) Caminin dışındaki çevresi açık, üstü kapalı yer.

(2) İri yarı.

(3) Zamanın sansürü eserimden Küçük Efendi sözünü çıkarmıştı. Anlayamadım. Bu silintiye sebep ne? Bu da hangi zatın zülfüne dokunuyor acaba? Soruşturdum.

— Ayol, niçin anlayamadın? Kara Kemal'in adı Küçük Efendi değil mi? dediler. Olabilir. Ben bu adla tanınmış bir şeyhten söz ediyorum. Kara Kemal'e bundan ne? Tahtından indirdiği padişahın sistemini tutan vay gidi İttihat ve Terakki!.. (Yazarın notu).

yasanlı⁽¹⁾ tutu⁽²⁾ yeşili sarık, ipekli eflatun mintan, turuncu geziye kaplı vaşak kürk... Kanarya sarısı çedik⁽³⁾ pabuç...

Bu minare kırması vaize bütün kadınlar gönüllüdür. Nesine? Çığırtnan renkli bukalemun kılığına, vazdaki tatlı anlatışına mı? Çapındaki sevimliliğe mi? Bilinemez.

Ona vurulan vurulanadır. Kadın psikolojisi Doğa bilmecelerinin en çetnidir. Ondaki acayip ruhi kaprislerin ezasını çekenler bilir. Bu dev herife şirin görünmek için süslenip makyajlı suratlarla kart, genç bir kadın cemaati, karşısına dizilir. Bu Türk Rasputin'inin⁽⁴⁾ meyilli bir bakışını çekebilmek çılgınlığıyla aralarında şiddetli bir rekabetin buharı tüter... Kırk beş, elli yıl önce bu aşkın coşkusuyla cami avluları rakip kadınlar arasında saç saça, baş başa düellomsu kışkançlık kavgalarına sahne olmuştu. Hele bir defasında iki kadın, şeyhin karşısında birbirinin çarşafını parçalamışlardı. Sonunda, Allahın evindeki bu gönül coşkunlukları perdesini ibadetten rezalete taşıyarak geçen yıl duyduğumuz kutsal Tur-u Sina Kilisesi papazı Dositeos'la Madam Eleni arasındaki aşk serüveninin bir tıpkısı Laleli Camii şerifi minberinin altında geçmişti. Bizim semtli yaşlılardan elbette bu olayı hatırlayan başkaları da bulunur.

Küçük Efendi, kadın ruhunun pek usta bir bilginedir. Vaazlarında o hiç cehennemden söz açmaz. Şen yüzünden eksik olmayan cezbeli gülümsemesiyle meddahımsı hikâyeler anlatır. Örneğin Yusuf Aleyhis-selamı kardeşleri kuyuya atarlar. Bu faciayı hayranlarını ağlatacak bir hararetle ballandırır... Peygamberi kuyuda bırakarak vaazı keser... Alt tarafını Taştekneler Camisinde bitireceğini söyler. Dişi cemaat haydi bu camiden o camiye. Kutsal tarihte hikâye mi

(1) Sarığın omuza düşen ucu.

(2) Papağan.

(3) Mes üzerine giyilen sarı pabuç.

(4) Hoca, Rus çar ailesini etkisi altına alarak entrikalar çeviren ve 1916'da öldürülen papaza benzetiliyor.

yok? Eyüp Aleyhisselamın sağığında vücudunu kurt-
lar, böcekler yermiş... Yaralarında kaynaşan bu bö-
cekler yere döküldükçe Nebi-i Mübarek, ecrin⁽¹⁾ en üs-
tün noktasına ermek için onları eliyle toplar, yine vü-
cut tarlasına salıverirmiş... Yunus Aleyhisselamın ba-
lığın karnında üç gün zikretmesi (Bu balığın balina
olduğunu İncil yorumcuları yazıyorlar)... Elbette izma-
ritin⁽²⁾ karnına bir insan sığmaz a... Tufan hikâyesi ve
daha bunlara benzer ibret alınacak kutsal olaylar
şeyhin başlıca vaaz sermayesiydi.

Vaizlerin en sert, en karamsarı Hacı Mehmet'tir.
Bu öfkeli dindar, kimseye ahrette, cehennemden baş-
ka yatacak yer bırakmaz. Kendine, dostlarına cenne-
tin imtiyazını almış gibidir.

Bu soluk cübbeli, kirli sarıklı hoca, geçkin yaşının
gevşekliğiyle biraz soluyarak kürsüye çıkar. Mintanı
arasından göbeğine doğru sarkan koca kitabı oradan
çekip rahleye açar. Onun yarasayı andıran çıkık ke-
mikli buruşuk esmer suratı, kadın gözlerini cezbede-
cek bir sevimlilikte değildir. Cemaatini meydana geti-
renler, dünyadan isteklerince nasip alamayarak bü-
tün umutlarını ahrete çevirmiş kocakarılar ve yine bu
çeşit ihtiyar erkeklerdir. Cübbesinin geniş yenlerini
geriye iter. Kara, kuru, kıllı kolları görünür. Karşısın-
daki bütün cemaati, günahkâr tutan azarlayıcı bir
bakışla süzdükten sonra genizden gelen sesiyle baş-
lar:

— Cenabı Hak gafururrahimdir⁽³⁾. Tövbe edelim
bilcümle⁽⁴⁾ günahlarımıza...

Gürül gürül tövbeler, salâvatlar, tekbirler işitilir.

Önündeki kitaba göz gezdirerek:

— Behey gafil insanlar, behey Müslümanlar... Al-
lahınızı, dininizi, peygamberinizi unuttunuz. Farzı,
sünneti bıraktınız. Dünya işlerine, fışk-ı fücra⁽⁵⁾ dal-
dınız. Şunun şurasında üç günlük ömrümüz var... Ah-
reti düşününüz, ahreti... Cehennemi, zebanileri...

(1) Sevabın.

(2) Küçük bir balık.

(3) Esirgeyen ve bağışlayandır.

(4) Bütün.

(5) Günahkârlığa.

Dünya fani, ahret baki⁽¹⁾... Vadeler erişip de Azrail pençesini uzatınca karası kaybolmuş gözleriniz tavana dikildikte, o zaman müminler cennetteki yerlerini görürler, günahkârlar, neuzübillâh⁽²⁾ cehennemi... Melekler cennete gideceklere yol gösterirken zebaniler cehennemliklere kızıl topuzlarını sallarlar. O zaman aklınız başınıza gelir. Eyvah, dersiniz amma iş işten geçmiş olur. Ruhumuzu alanlar canımızı alınca içimizde imanını kurtarabilecek kaç kişi var? Haram yediniz. Başkasının arkasından söylediniz. Orucu, salâtı unuttunuz. Üç dört kadın bir araya gelince hemen komşunuzu çekiştirirsiniz. Bugün Ayşe Hanımın evine gidip Fatma Hanımı çekiştirirsiniz. Yarın Fatma Hanımın evine gider Ayşe Hanımın arkasından söylersiniz. Birinin arkasından söylemek insan eti çiğnemektir. Büyük günahlardandır. Yarın ceza günü arkadan konuşanların, tiyatroçunun dillerini zebaniler kızgın maşalarla enselerine çekecekler... İlle aktörlerin, ille o şanoda⁽³⁾ karı, erkek alenen öpüşen maskaraların Arap, Acem, Frenk, Çıfit⁽⁴⁾, Çingene kılığına girip de taklitle seyircileri güldürenlerin vücutları ebediyen ateşte yanmaya mahkûmdur. Onların küfürlerine gülenler de, güldürenler gibi, cehennemde cayır cayır yanacaklar... Allah cümlemizi ıslah eylesin, şerden küfürden korusun... Hanım, sen oruca niyetlisin amma kocan, kardeşin, oğlun ramazanda oruç yerler... O mübarek günde sen bu günahkârlara öğle yemeği hazırlarsın. Hazırlama gafil kadın, bu menfur işe el sürme... Darıl, kavga et... Lanet et... Hazırlarsan onların günahlarına katılmış olursun. Sen de birlikte yanarsın. Onlar cehennemin dibine, esfel-i safiline⁽⁵⁾ inecekler. Bari sen kendini kurtar a kadın!.. Zenginlerimiz daha küçükken Frenk terbiyesi alsın diye çocuklarına paravana (!) tutarlar. Daha minimini yaşında gâvurluğu iligine işletmeye uğraşırlar. Kırk yaşına gelir, namaz surelerini bilmez. Fan fin fonu su

(1) Kalıcı.

(2) Tanrı korusun.

(3) Sahnede.

(4) Yahudi.

(5) En dibine.

gibi konuşur. Frenkçe konuşanlar yarın ahrette dillerinden kızgın çengele asılacaklar.

Cemaatten iki kocakarı arasında cehennem korkusuyla ahlar, oflarla karışık:

— Senin oğlun gâvurca okuyormuş?

— Ah, okuyor. Vazgeçirmeye çok uğraştık, başa çıkamadık.

— Yaraşır mı ona? Babası imam, hem de hafız-ı kelâm⁽¹⁾...

— Babası eve melek girmez diye kaç defa Frenk kitaplarını yırttı, yaktı, fayda etmedi. Oğlan mektep dönüşünde bu gâvur kitaplarını bakkala bırakıyor. Sabahları yine alıp gidiyor⁽²⁾.

Vaiz hoca ağzından püskürdüğü cehennem ateşinin cemaat üzerindeki korku titremesini gördükçe ahretle ilgili tehdidinde daha çok coşup köpürerek devam ediyor:

— Kocan meyhanede, oğlun tiyatroda, umumhanede⁽³⁾ safa sürerler. Gelinin, o daracık peştemal gibi çarşafın içinde, incecik peçe, bir karış ökçeyle Kalpakçılarbaşı'nda fink atar. Kızın komşunun oğluyla nemeleşir⁽⁴⁾. Beslemen manavın çırağıyla sevişir... Daha ne deyip de Rabbimizden bet bereket dileyebilelim? Başımıza taş yağmadığına şükre delim. Tiyatro kapılarında allı, yeşilli küfür bayrakları, oyun ilanları, insan boyunca canlıya benzer resimler, her tarafta tasvirler... Müslüman mahalleleri Meryem Ana Kilisesine

(1) Kur'an'ı baştan sona ezbere bilen; hafız.

(2) Bu fıkra kesinlikle doğrudur. Hulûsi merhum, Bab-ı Seraskerî Erkan-ı Harbiye dairesinde memurken maiyetindeki genç kâtiplerinden bir imamzadeye aynı hal olmuştu. O zaman dil okulu giden bu zavallı genç, Fransızca ders kitaplarını babasının şiddetli düşmanlığından kurtarmak için akşamları bakkala bırakmak zorunda kalmıştır (Yazarın notu).

(3) Genelevde.

(4) Mektuplaşır.

döndü. Müslümanı kefereden ayırt etmek müşkül oldu... Bu gidiş iyi değil! Geçen gün Divanyolu'ndan yürüyordum. Günaha girmeyeyim diye etrafıma bakınmıyordum. Öyle ya, bakınsam ne göreceğim? Ya yarı çıplak bir resim, ya da açık saçık bir kadın, ya lokantalarda çatal zıkkımıyla yemek tıkıyan günahkârlar... Bir gazinonun önünden geçerken nasılsa içeriye gözüm kaydı. Ortalık yerde uzunlamasına konmuş koskoca bir masa, üzerine bir yeşil çuha kaplı, birtakım beyaz yuvarlaklar, etrafını bir alay herif almış, ellerinde birer sopa, bu yuvarlakları ha karıştırıyorlar, ha karıştırmıyorlar. İnnallahi maassabirîn!⁽¹⁾ Bu da kıyamet icatlarından bir şey... Yanımdan geçen bir efendiye sordum: «— Azizim, bu sopalı oyun da ne ola?» Cevap verdi: «— Buna bilardo derler. Bir lordun icadı olduğundan bu ad verilmiş...» «— Bu karıştırmalardan ne oyun çıkacak sanki?» «— Benim yuvarlağım senin ve ötekinin, daha ötekinin, daha ötekinin yuvarlağıyla tokuşursa bir sayıdır...» Lord cenapları şer-i Şerife⁽²⁾ uygun bir icat çıkarmaz ya! Böyle faydasız oyunlardan insanları günaha sokacak bir gâvur icadı duydular mı, âhır zaman Müslümanları hemen peşinden saldırırlar... Gâvurdan çok, günahlı işin üzerine düşerek daha gâvur olurlar... Hele bak... Benim yuvarlağım senin yuvarlağıyla tokuşacak da, beyefendiler bununla eğlenecekler... Behey gafiller, bunun ahrete ne faydası var? Eskiden yeşil çuhayı büyük nebilere, ulu evliyalara, saygı değer şeyhler giyerlerdi. Şimdi üzerinde yuvarlak tokuşturuyorlar. Tozlu keçe gibi saygısızlıkla sopalıyorlar... Yarın ahrette zebaniler de bu oyuncuları öyle sopalıyacaklar... Ne şeriate, ne giyime, ne imana, ne kitaba saygı kaldı. Gâvur, İslâm, küçük, büyük seçilmiyor. Kıyameti andırır bir şekilde sen sen, ben ben oldu. Hacı ile, hoca ile konuşan yok. Dinimizi, ırkımızı, düşmanımızı unuttuk, Mösyö Jozefle, kokona Mırmırık'la dost olduk... Bakalım bu isyanla, bu gafletle sonumuz neye varacak? Allah encamımızı⁽³⁾ hayreyleye...

(1) Tanrı sabırlılardan yanadır.

(2) Şeriate.

(3) Sonumuzu.

Tövbeler, istiğfarlarla, salâvatlarla vaaz sona erer. Cemaatten olgun iki kişi arasında:

— Vaizi methettiler de geldim. Ama Hoca efendi kendisi vaazına sermaye edindiği arkadan konuşuculardan daha çok insan eti çiğnedi⁽¹⁾. Tiyatronun, bilardonun, mösyönün, kokonanın bu kürsüde yerilip kötülenmesine ne gerek var? Bu çatının kutsallığına hiç yaraşmayacak hezeyanlarda⁽²⁾ bulundu. Resmi yetkisi olan bir memur olaydım, daha ilk sözlerinde onu kürsüden indirirdim.

— Evet, doğru bastın, yan bastın, sağa baktın, sola baktın günah... Her davranışımızın altında bir cehennem kaynıyor. Sözleri yukardan aşağıya hep kötüleyicilik, şöhretinin asıl sebebini de, camide, kürsüde değil; onun hamamda, külhanda söylenemeyecek ağız bozukluğunda aramalıdır...

(1) Dedikodu yaptı.

(2) Saçmasapan konuşma.

MIRNAV... MIRNAV

Aha paşam... Aha tontonum... Ellerin var olsun. Senin için, yazıyor, çiziyor diyorlar. Ah, küçüklüğünü hiç unutmam. Kayısı ağacına salıncak kurup da «Ah tarelelli» ile sallandığın bugünkü gibi gözlerimin önüne geliyor. Üzeri kara benekli kanarya sarısı bir entarin vardı. Mevlevi dervişi gibi döne döne eteklerini kabartırdın... Ah, ah, ne afacanlıkların da vardı... İçlerinden civciv çıkaracağım diye bir haftalık kuluçkanın altındaki bütün yumurtaları kırdığını hatırlamaz mısın? Ya muhtarın oğlu Küçük Hafız'ın kuyunun içine ettiği büyük kabahati⁽¹⁾ bilirsin ya? Acaba kuyu mundar⁽²⁾ oldu mu diye merhum Hacı Baban danışmaya Fetvahane'ye kadar gittiydi. Sen de afacandın ama benim Süleyman gibi değildin. Sırası gelince odanda kitaplarını açar, derslerine bakardın. Süleyman fırsat buldu mu kendi gibi küçük çapkınlar, haylazlarla tulumba kaldırmaya cami avlusuna kaçardı. O kadar uğraştık, para sarfettik. Hocasına gidip «Eti senin, kemiği bizim. Döv, adam olsun!» dedik. Ah, mümkün değil, damarında olmayınca okumuyor ves-selam. Ola ola Kantar İdaresinde kâtip oldu. Koçanların üzerine bir iki rakam yazmaktan başka bir marifet öğrenemedi. Şimdi evlâd ü ayal⁽³⁾ sahibi. Saçı sakalı ağardı. Böyle zamanda yedi yüz kuruş maaş... Ölmüyoruz, sürünüyoruz...

Aman eski devirleri bırakalım. Yenilerine bakalım. Eski sürdüğümüz ömür meğer sultanlıkmış... O zamanlar et, ekmek, kömür, soğan, zerzevat meğerse

(1) Kakasını yaptığını.

(2) Şeriatçe içilmesi yasak (Adı: Mundar).

(3) Aile.

parayla değilmiş... Söyletme beni, gözlerimden yaşlar geliyor...

Bu mektubu sana; torunum Seher'e yazdırıyorum. Pek iyi beceremiyorsa kusura bakma yavrum. Kala kala o çocuğun eline, idaresine kaldık. Anası, yani gelinim Emine, öyle mankafa oldu ki adını çağırırsan ne demek olduğunu anlamıyor. Kuçu kuçu desen köpekler gelir. Pisi pisi desen kediler koşar. Adını işitince bu, ters tarafa gidiyor.

Ah efendizadem, derdime neresinden başlayayım? Öyle bir mektuba... üç, dört kitaba sığmaz ki... Allah ne verir de kul götüremez?

Aksaray'da bahçe bahçe, duvar duvara komşuyduk. Rabbimizin zulmü o yangın geldi. Evimizi bar-kımızı, malımızı emsalimizi⁽¹⁾ sildi süpürdü. Bizi çil yavrusu gibi dağıttı. Yine Aksaray'da Nalıncı sokağında çukur, karanlık iki odalı bir kulübeye taşındık. Taşındık da lakırdı mı ya? Elde, avuçta ne kaldı ki taşınacağız? Alevlerin ağzından ne kapışıldıysa, iki hırtı, bir pırtı. Bir kovuk bulduk. İçine tıkıldık. Yangından o kadar canım yandı, gözüm korktu ki şimdi mesela Sultanahmet'te yangın var demiyorlar mı, ben de torunuma:

«Haydi Seher, çabuk ol yavrum, toplanalım» diye haykırıyorum... Sultanahmet neresi, Aksaray neresi? Ama şimdiki yangınlar havasını buldu mu, Rabbim saklasın, pupasına⁽²⁾ gidiyor...

Ah, âhır ömrümde⁽³⁾ çektiklerim... Ben kırk yıllık tiryaki bir kadını. Eskiden sabahleyin kalkınca ufacık bakır mangalımı şöyle apışımın arasına çeker, cezveyi sürer, şekerini kahvesini salar, koyu koyu, köpüklü, bir elimde fincan, ötekinde cigara, höpürdetir, tellendirir, keyfimi getirirdim. Şimdi uyandım mı akşamdan yediğim o kara kerpiğin ağırlığını midemin ortasında taş gibi duyuyorum. Benim gibi bet⁽⁴⁾ kocakarının kursağı onu hazmedebilir mi? Aman söylemeye-yim, belki Rabbimin gücüne gider. Onu bulamayıp da çoluk çocuk aç yattığımız geceler çok oluyor.

(1) Burada: Mülkümüzü.

(2) Rüzgârı arkadan alan yelkenli gibi tam yolla.

(3) Ömrümün sonlarında.

(4) Burada: Çok yaşlı.

Sabahleyin başım kazan gibi şişer. Tekrar tekrarlarım: Hani mangal? Hani ateş? Hani kahve? Cıgara? Kendimizi aldatmak için bu isimlerde birtakım şeyler kullanıyoruz. Ama hiçbirisi o değil...

Bak dinle: Ahbaptan biri «Mezarlıktan kozalak toplayınız. Üç kozalakla iki fincan kahve pişer!» dedi. Sabah karanlıkları kabristanlara gittim. Kozalak değil, mezarlıklarımızda yavaş yavaş selvi bile bulamayacağız. En ufak ot parçasına kadar silmişler, süpürmüşler...

Yine ahbaptan birisi salık verdi. Bir bütün gazeteyi ufak ufak yırtmalı. Sekize bölmeli. Birer birer kullanmalı. Bir gazetenin aleviyle böyle bir fincan kahve pişiyor, dedi. Denedim, sahi maltız⁽¹⁾ ocağında, ispirtodan iyi, güzel pişiyor ama gazeteyi nerede bulmalı? Tanesi kırk paraya çıkmış. Her şey çıkıyor. Benden başka kıymeti on misli artmayan şey kalmadı ki.

Bizim komşu Nezihi Bey vardır. Gümrük üzerinden tekavüt⁽²⁾. Allah versin, vaktiyle tutmuş⁽³⁾... Kendisi İttihatçıların düşmanıdır. İşte ona her sabah yirmi türlü gazete gelir. Her gün bir çeşidi çıkıyormuş. Ortalığı dedikoduya boğuyorlarmış. Kârlarına ke-sat!⁽⁴⁾ Kalemlerine kibrit suyu... Sabahleyin gazeteci türlü türlü isimler bağırarak kapının önünden geçer. Aklımda tutamam ki... İçinde «Alaman» var, «Toraman» var, «Üsküdar» var. Ne yok efendim?!

Nezihi Bey bahçe üstündeki odasının önünde gazete okurken bazı günler pek kızar. İttihatçılığın öğüdünü güdenlere hiddetlenir. Parlar. Gazeteleri pencereden bizim bahçeye fırlatarak:

— Türkân Hanım, al bunlarla kahve pişir... (Adlarını söyler) Şu falan filanın, bulaşık tenceresi yıka... Ötekini de konaktaki torunzadenin⁽⁵⁾ beşiğinde bez kalmadıysa oraya koy... Bebeğe sübek⁽⁶⁾ yap...

Ben sevinir, gazeteleri toplarım. İşte ateşi böyle uydururum. Lakin hani kahve? Eskiden, hastalanınca

(1) Izgaralı, taşınabilir ocak.

(2) Emekli.

(3) Mal, mülk edinmiş.

(4) Kazanamasınlar.

(5) Torun çocuğunun.

(6) Bebeğin çişinin beşiğe geçmemesi için içine serilen.

eş dost ilaç salık verirlerdi. Şimdi birbirimizden yiyecek, içecek reçeteleri alıyoruz. Sepetimde on türlü kahve tertibi var. Bakla kabuğu, zeytin çekirdeği. Daha böyle önceleri süprüntülüğe attığımız neler varsa kavrulup, döğölüp, çekilip kahve kutusuna konacak! Ve o niyete pişirilip içilecek... Bunlar taka tuka tertibi, içlerinde kahveden başka her şey var. Vaktiyle alışılmış. Cıgara düşkünüyüm. Tütünlerin cinsleri bozuldukça fiyatları yükseldi. Dişimizden, tırnağımızdan artıracak birkaç kuruş verip bir küçük paket, sözüm ona, fişkı alıyoruz. Tütünü idare edeceğim diye cıgaraları incelte incelte süpürge teline çevirdim.

Sabahları o mide ağırlığıyla kalk. Süprüntü kabuklarından çekilmiş kahveyi o iplik gibi cıgaranın dumanıyla iç de keyif yap bakalım...

Her şeyin yine adı üstünde, ama asılları değişti. Mesela ekmek yerine o kara tuğlayı yiyoruz. Başka şeyler de bütün öyle... Ah efendim, adları söylenmez şeyler yiyoruz. Mutfak defterimizden yağ, et, pirinç, şeker gibi şeyler büsbütün kalktı. Akşam sabah sade suya bulgur çorbası... Bitecek diye korkumuzdan bulguru parmaklarımızın ucunda şöyle beş on tane mücevher gibi el ölçeğiyle pişiriyoruz.

Çoluk çocuk hepimiz kuruduk, kuruduk, takozlara döndük. Hırtlamba olduk⁽¹⁾.

Ah zavallı benim Tekir'in halini sorma. Babasıyla halası açlığa dayanamadılar... Sizler baki⁽²⁾... Tekir yaşıyor ama bir deri, bir kemik kaldı. Eskiden biz onu ciğersiz, mancasız⁽³⁾ bırakmazdık. Şimdi sabahları ayaklarımın arasında dolaşır. Birlikte mutfağa kadar gideriz. Tel dolap tamtakır. Kalaysız tencereler simsiyah ağızlarını açmış, öyle bomboş beklerler. Ekmek çömleğinden bir iki kırıntı bulur, kedinin önüne korum. Hayvan ocak sıvasından dökülmüş sanılan bu kara parçaları istemeye istemeye koklar, koklar, sanki, «Bu yenir mi? Benimle eğleniyor musunuz?» der gibi yüzüme bakar. Ben bunun yenecek şey olduğunu kediye inandırmak için bir parça alır, ağzıma atarım.

(1) Kılıkça düşkünleştik.

(2) Sizlere ömür.

(3) Kedi köpek yiyeceği.

Gecenin ayazıyla gerçekten taş kesilmiş bu mübarek lokmayı açlığa karşı bir ilaç gibi çiğnemededen yutarım. Boğazım yırtılır.

Tekir eskiden karnını doyurmak için delik, kovuk başları bekler, Rabbim ne rızık ihsan ederse avlanırdı. Şimdi kıtlıktan ötekiler de kalmadı. Açlıktan birbirilerini mi yediler? Yoksa insanların ellerine geçmekten korktukları için mi çekildiler? Ne tavan arasında bir tıkırtı, ne mutfakta bir gezinti...

Beyefendi, dikkat ediyor musun? Kış ayları geldi, bu yıl kediler daha kızmadı. Bilmem... Aksaray'dakilerde yılbaşı naraları, dam cümbüşleri başlamadı. Ada'dakiler miyavlıyorlar mı? Ah, kırk yıl kıtlık ve kıran olsa bir kedi vardır ki on iki ayında kızma zamanını bir dakika şaşırmaz... Kimler? Anladınız... Bu havada ajurlu⁽¹⁾ çoraplarla yarı dekolte gezenler...

Zavallı parasız erkekler... Benim gibi dişsiz koca-karılar... Basın Kanununda buna bir ceza yoktur ya? Onların yerine bari ben bağırayım:

— Yar bana bir eğlence. Mırnav... Mırnav...

(1) Ağ gibi gözenekli.

TÜRKÂN HANIM'DAN MEKTUP

Nur-u aynım⁽¹⁾ efendim, seni özledim. Ada'ya gideyim, doya doya koca bir mavi deniz, dört çam göreyim, gözüm gönlüm açılsın, diyorum. Ne mümkün efendim? Ev bark galesi, her gün bir şey, her saat bir dırıltı çıkıyor. Sefalet yakamıza çöktü. Eskiden dört kırıntımız vardı. Çoğunu yangın aldı, elimizde kalanı da açlıktan ölmek için ekmeğe, bulgura, gaza, oduna verdik. İpipullah, sivri külâh⁽²⁾, böyle kuru tah-taların üzerinde kaldık. Gücüne gitmesin, hâşâ şikâ-yet etmiyorum. Yaşım sekseni çoktan geçti. Elim ayağım tutarken kimselere muhtaç olmadan artık gözle-rimi yummak istiyorum. Ama Rabbim, onda verdiğini beşte almıyor. Hikmetine kurban olayım. Ne nedir, to-runlarımı gördüm. Torunlarımın yavrularını sevdim. Ecel biraz daha aman verirse onların da miniminile-rini öpüp koklayacağım galiba... Hâza min fadl-ı rabbî⁽³⁾, hâza min fadl-ı rabbî... Merhum Hacı Baban Allahın civelere karşı hep böyle söylerdi. O gitti, kurtuldu. Aileyi bana bıraktı. Şimdiki gençler... Söy-letme beni, hepsi kızım, torunum, geç... Ne ise, on de-liye bir güllâbici⁽⁴⁾ gerek... Dolabımızda şeker, sofra-mızda tat tuz kalmadı. Çocuklarımı tatlı dil, güler yüzle idare etmek isterim.

Akşam olur. Sininin etrafına büyük, küçük dizilir-ler. Sanki kaydıracak oynayacakmışız gibi hepimizin önünde birer tuğla parçası... Esmer mi esmer... Katı mı, katı... Kimsenin kimseye hakkı geçmesin diye onu aramızda miskalle⁽⁵⁾ bölüşürüz.

(1) Gözümün nuru, ışığı.

(2) Elde avuçta yok.

(3) Tanrının bu iyiliğini istemem anlamında.

(4) Deli bakıcısı (Burada: Katlanmak).

(5) Burada: Ölçüp biçerek.

Ağzımda bir tane diş kalmadı. On beş yıl önce eğreti taktırmak için kürsü şeyhine danıştım.

— Küfürdür, şirktir⁽¹⁾, sakın ha... Koca Nine, cehennemde yanarsın.

Diye yüzüme bağırdı. Korktum. Şeyh efendi on beş yıl sonra ekmeklerin bu hale geleceğini bileydi belki izin verirdi. Şimdi verse de para nerede? Kibarlar beş yüz liraya taktırıyorlar! Torunum Seher benim ekmeği köftön⁽²⁾ gibi iki üç saat önce ıslatır. İki gözüm Rabbim, onun da eksikliğini göstermesin. Ekmek kâsenin içinde sulanıp da olur mu bir Salıpazarı çamuru! Bir tutam ondan alırım, bir kaşık bulgur çorbasını ona katık ederim. Yenir, yutulur şeyler değil. Birbirimizin arkasını yumruklayarak tıkınıyoruz. Torunumun oğlu Fazıl yemiş ister, şeker ister. Mahallebi, sütlaç ister. Onun ağlamasına burnumun direği sızlar amma... «Elden ne gelir ağlamadan gayrı bu hale?» Ne akıllı oğlan bilmem ki... İki üç yaşındayken böyle tepinir.

Allahın güneşi magripte⁽³⁾ çekildi mi bizim evde artık gözgözü görmez. Damla gazımız kalmadı.

Tenekesi yirmi dört, yirmi beş liraya çıkmış diyorlar. Bizim topumuzu esir pazarına götürseler o kadar para etmeyiz. Bu nasıl insafsızlık? Bunu bu fiyata kim çıkarıyor? Kim para yetiştirerek alabiliyor? Zahir alıcısı var ki böyle ediyorlar!

Evin içinde bir kargaşalık, bir körebe oyunudur başlar. Evimiz ana rahmi kadar küçük. Çoluk çocuk rahat durmazlar. Gezinirken birbirimizin orasını burasını çiğneriz. Bir gürültü, bir cıyaktır kopar. Kalabalıgız. Bazen yediğimiz şeyleri hazmedemeyiz. İstifralar⁽⁴⁾ başlar. O karanlığın içinde kopan kargaşalığı artık bir düşün. Hava çok soğuk olduğu akşamlar, hepimiz tir tir titreşiriz. Göz aldatmak için ortada bir mangal var. Ama içinde ateş değil, bir kıvılcım bile yoktur. Üşüyüp hastalanmasın diye Seher beni döşeğime oturtur. Arkama, yanlarıma, önüme yorgan, yastık, halı, seccade ne varsa yığar. Ben böyle payanda-

(1) Tanrıya ortak ve eş koşmaktır.

(2) Sığırlara verilen küspe.

(3) Batıda.

(4) Kusmalar.

lara vurulmuş eski bir bina halinde o yığınların arasında kukumav⁽¹⁾ gibi otururum. Torunzadelerim ku- luçka altına sokulan civcivler gibi etrafımı alırlar. O karanlıkta ben onlara masallar söylerim. Hepsini bir bir öper, koklarım.

Derken küt... küt... küt... komşu tarafından bi- zim sofanın kaplama tahtaları vurulur. Hani yine ne var? diye yüreklerimiz ağızlarımıza gelir. Çoluk çocuk koşarlar... Bitişik komşu Zehra Hanım haykırır:

— Allah rızası için... Bir limon kabuğunuz olsun yok mu? Damadım Bozdoğankekeri'nde bir eve güvey girmiş... Kızım Hafize duydu, bayıldı.

Yediği naneye bak! Limon yirmi kuruşa çikalı biz onun kokusunu değil, rengini bile unuttuk. Böyle günde bayılmamanın bir çaresine bakmalı... Aman yarabbi, azametine sığındım! Harp, kıtlık, hastalık, ölüm, hiçbir şey... Hiçbir âfet bu gençleri azgınlığından durduramıyor.

Sevişme, mektuplaşma... Aşıftelik, fingirti gırla gidiyor. Sen gül gibi karının üzerine git de, bilmem ne- rede güvey gir... Cebi delik müsibet... Ondan on para masraf istemediler. Hazır ev, hazır yiyecek, hazır giye- cek, hazır karı... Kollarını sallaya sallaya gel... sal- laya sallaya git... Yüz verdiler. Oğlanı şımarttılar! Şımarttılar! Şımarttılar! Kendini matah sandı. Gitti, bir daha evlendi. Ama ona varan kadının aklı var mı? Dünyanın hali, düzeni değişti. Şimdiki zamanda er- kek kalmadı. Kimya oldu, kimya⁽²⁾... Karıdan bol ne var? Erkek olsun da kör olsun, topal olsun, zürriyete kadir⁽³⁾ ya, bitti...

Beş karı bir erkeği bulsalar öpüp başlarına koya- caklar. Sokak kapımız çalındı. Mücellidin⁽⁴⁾ kızı Nu- riye üç gecedir menzil üzerinde⁽⁵⁾ ağır çekiyormuş. Bir avazı yerde, bir avazı gökte... Rabbim ruhsat verme- yince kurtulması kabil mi? Ebe, hekim, lavta⁽⁶⁾ hiçbirini para etmemiş. Kur'an-ı Kerim okuması için oğlum Sü-

(1) Bir tür baykuş.

(2) «Bulunmaz oldu» anlamına deyim.

(3) Çocuğu oluyor.

(4) Ciltçinin.

(5) Doğurması yakın.

(6) Zor doğumda bebeği çekmeye yarayan kıskaç; forseps.

leyman Efendiyi çağırıyorlar. Öyle zamanda bilmem hangi sûre-i şerife okunursa Rabbim kolaylık hazırlarmış. Mahallenin haline bakınız ki, benim cahil öğlândan başka okuyacak insan kalmamış. Şunu demek istiyorum ki kan tufanı olsa yine insanlığın bu gibi olaylarını durdurmak kabil olamıyor. Gençler sevişecek, erkekler evlenecek, kadınlar doğuracak, küçükler büyüyecek, benim gibi kocakarılar hayzından⁽¹⁾, feyzinden kesilecek, çeneleri düşecek, böyle söylenecekler, gençler eğlenecek... İşte dünya böyle bir devir. Ben neler bilirim ama söylesem kocakarı tandırnamesi diye zeklenirsiniz. Size lakırdı söyleyecek adamın başında ya bohça kadar sarığı olmalı, ya da soba borusu uzunluğunda şapkası... Büyük kafadan çıkan lakırdı elbette büyük olur, dinlenir...

A, dur... sahi... söyleyin... Kocakarı deyip de beni zamanın halinden habersiz mi sanıyorsunuz? Seksen yıl yaşadım. Ama o geçmiş ömrüm meğer hiçmiş. Bu son dört beş yıl içinde görüp öğrendiklerim beni adam mı etti? Adamlıktan mı çıkardı? Bilemiyorum. Herkes de benim gibi oldu.

Bir parça zeytinyağı bulabildiğimiz akşamlar pamuktan softa fitili yapıyorum. Kandil yakıyoruz. Güya evde donanma⁽²⁾ varmış gibi sevinçle çoluk çocuk etrafına toplanıyorlar. Baba Cafer türbesinden daha loş ama her gece zifır gibi karanlıkta oturduğumuzdan, bu bize şenlik gibi geliyor.

Çocuklarla başa çıkamıyorum. Hepsi aç... Torunumun bir tanesi geçen akşam eline bir dilim ekmek geçirmişti. Kandilin yağına batırdı, batırdı, yedi. Sesimizi çıkaramadık. Çünkü oğlanın yağlı yemek gördüğü yok ki... Utanmasam kandil yağını ekmeğe katık etmek nasıl oluyor diye ben bile deneyeceğim. Benden böyle bir ders görürlerse sonra çocuklarla başa çıkamam diye korkuyorum.

Hey Beyefendi hey, biz şöyle böyle geçiniyorduk. İttihatçı çapkınları bizim gıdamızdan çaldıklarını bankalara yatırdılar. Geceleri evlerimizde yakacak bir

(1) Aybaşı olmaktan.

(2) Bayramlarda yapılan ışıklı süsleme.

kör kandil bulamadığımız şu sıralarda hâlâ onların otomobillerine kullandıkları benzinlerin masrafı kim bilir kaçaya varıyor?

Bizi bu hale getirenlerin biraz utanmaları olsa öyle fort fort otomobil tantanasıyla değil, yüzü açık sokağa çıkmaktan bile ar ederler. Hangi suratla halkın yüzüne bakıyorlar? O servetin onlara babalarından kalmadığını ve kanuni, medeni bir ticaretle kazanılmadığını bilmeyen var mı? Rabbim onların yüzlerine duygulu deri yerine sahtiyan geçirmiş. Utanmanın neden çekinmesi olur?

HOROZ AİLESİ SİNİRLİ HANIMIN MEKTUBU

Efendim, söylenmesi, hele yazılması sinirime pek fena dokunan bir söz vardır. Helecanımı kabartmamak için, onun yerine bu «Horoz Ailesi»ni başlık yapıyorum. İddia edildiği gibi ikisinin birbirinden farkı yok gibidir. Azıcık düşünseniz benzetmeden neyin kastedildiğini çarçabuk keşfedersiniz. Horoz, çok karılı bir hayvandır. Poligami⁽¹⁾ için ne güzel, ne uygun bir sembol olur.

Tanrı bütün erkekleri kadına karşı horoz herca-iliğinde ve iştahında yaratmış, ama ne yazık ki erkeğin bu sadakatsizliğine karşı kadını tavuk beyni duygusunda yaratmış... Şeriat dört ve daha fazla kadını nikâhla birbirine bağlıyor. Ama tabiatla bir tavuğu daima aynı horoza bağlanmaya zorlayan bir kanun yoktur. Tavukların, komşudan kaçamak yapan horozları da geri çevirmediklerini görüyoruz. İşte horozları, birbirinin canına susamışçasına dövüştüren sebep budur.

Çok evlenmek geleneği üzere yaşayan erkeklere Avrupa'da horoz hayatı sürüyor, derler. Poligami sözcüğünü ağzımıza almadansa onu böylece anlatmakta daha incelik, terbiye ve medeniyet vardır. Poligami sözcüğü kibar salonlarda erkekler arasında ağızdan kulağa söylenir. Kadınlar arasında, yelpaze siperi altında tekrarlanır. Bizde ise bu söz kadınların kulak sinirlerini yakan bir emirdir. Her emirde buyuran ve buyrulan vardır. Emreden, o emri yerine getirmek zorunda olanın önceden rızasını almaya gerek duymaz. Ondandır, ister istemez, boyun eğme ister. Poligami de

(1) Çok eşlilik.

böyledir. Bu yargının alınmasında oyu alınmak üzere kadın da toplantıda bulunmuş olsaydı, kendisine dünyada ve ahrette ne kadar sevap ve armağan vaat edilirse edilsin, hiçbir kadın aile ocağına, kendisinin bütün haklarına yarı yarıya sahip bir ortak getirilmesine rıza gösteremezdi.

Kalbini üç dört kadın arasında parçalayarak bölüştürmeye uğraşan bir erkekten nasıl aile samimiyeti beklersiniz? Erkeğin sevgisini çoğaltmadaki sebebi nedir? Çoğunlukla sırf şehvani zevkidir. Bu gerçek bütün açıklığıyla görünüyor.

Bütün te'viller⁽¹⁾ boşunadır. Bunda, erkeğin zevkini oburca tatminden başka aile saadetini sağlayacak bir fayda, bir hikmet seçemiyorum.

Bir çiftlik sahibinin seksen ineği olabilir. Aile örgütü büyük baş hayvanlar hesabı üzerine yürütülemez. Bir aile babasının sekiz karısı olmamalıdır. Böyle horoz yaratılışında bir kocaya eş olan mutsuz kadınların dişilik kıymetince kümesteki tavuklardan ne farkları kalır? Erkeğe oranla kadını bu derece bol sayışta hak ve adaletle ilgili hiçbir nokta görünmüyor. Dünya yüzünde erkeğin sayıca kadından dörtte bir oranında az olduğunu hangi istatistikle ispat edebilirsiniz? Dört beş kadınla evlenmek sünnet-i seniyesine⁽²⁾ uyarak, eğer her erkek kesesini müsait bulaydı, ey erkekler, sizden sorarım, sayıca eşit olarak doğdunuz kadınları aranızda nasıl bölüşeceksiniz?

Kıskançlığınız pek aşırıdır. Yüzyıllarca pencereleri sık kafesler, haremeleri kale duvarlarıyla örerek kadını dünyadan ayırdınız. Karılarınız, kâşanelerinizde altın kafeslerde çırpınan kanaryalardan, gözleri gönülleri eğlendiren o süs kuşlarından farkları yoktur. Kadın hayatı bileydi, özgürlüğü elinde olaydı, o yaldızlı hapishanelerde acaba bir saat durur muydu?

Siz bu kadar kıskançsınız da kalbinizin dörtte, beşte, onda birini sunduğunuz kadından ne vicdanla tam bir sevgi ve samimiyet isteyebilirsiniz? Kıskançlık, erkeğinki kadar kadının da yüreğini yakan bir ateştir. Niçin kendi nefsinizle ölçmüyorsunuz? Kadının

(1) Sözü çevirme, dolaştırma.

(2) Peygamberin yüce buyruğuna.

göğsüne böyle bir pehlivan yakısı vurduktan sonra aile saadetini beklemek ne manasız bir dilektir! Kocanız, meşruluk döşeginde öteki karılarından biriyle yatarken sizin başka odalarda onurunuzu boğarak kadınlığınızın yaralarından taşan sar'alar içinde, dört beş gecede bir düşecek kabul sıranızı beklemek ve o gözünüzün önünde ortaklarınızdan artan doygun dudakların, yorgun kolların okşayışlarına yer vermekteki felâketi, zilleti⁽¹⁾ bilir misiniz? Bu azabı ancak o zehirli şurubu saadet adına dikmiş olanlar bilirler. Kap çok defa yaldızlıdır ve zehire şeker karıştırılmaya uğraşılmıştır. Ama içen mutluluk bulamaz.

Poligami bugünden ve daha sonraları ölüme mahkûmdur. Ekonomi alanında ortaya çıkan bu modern kargaşalıktan sonra tek kadını refah içinde besleyebilecek erkeğin alnını karışlarım. Bir anne, bir karı, iki üç çocuk, bugün en kahraman erkeklerin omuzlarını çökertecek bir yükür. Göz korkutan olaylarını bize müthiş büyük bir yangınla açan bu yüzyılda zihniyetleri ister istemez bazı yönere yöneltecek bir kuvvet, bir zorlama var. İnsanlararası hukukun makul temellere dayandığını gördüğü ve kendini bildiği gün kadın, dört karılı bir erkeği yedi başlı ejderhalar cinsinden bir garip yaratık sayacak, saldırısından kaçacaktır.

Türklüğün mirasyedilik çağı ve geçmiş hayatında çok karı almaktan kimler yararlanmışlardır. Kervansaraylar kadar büyük konaklara sahip vüzera⁽²⁾... Sofalarında at oynatılabilen büyük aile kışlalarının hesapsız odaları, kadınla, cariye ile çeşitli benzerleriyle doluydu. O mutluluğa ancak altmışından, yetmişinden sonra eren paşaların birçok nikâhlı karıları, keyif ve adetçe sayılarına sınır olmayan odalıkları vardı. Zenginlik ve mevki gibi erkekliklerinin de gayesine varmış bu muşmulalar bazen divanhanelerde rastgeldikleri kendi öz çocuklarını tanımayarak: «Buncağz da kimin?» sorusuyla bunaklıklarından çok aileleri hakkındaki ilgisizliklerine çevresindekileri şaşkın bırakırlardı. Fertleri yüze varan aileler içinde baba ev-

(1) Aşğılık durumu.

(2) Vezirler.

ladını tanıyamayacak kadar bir yabancılık, bir düzensizlik, bir samimiyetsizlik hüküm sürerdi. Ayda bir defa yüzlerini okşamaya bile vakti ve gücü olmayan bu ihtiyarın kocalık baskısı altında hacizli yaşatılan genç kadınlar kendi özgürlüklerine bırakılsa yani kendi isteğiyle evlenebilselerdi, nüfus çoğalmasıyla memleket hesabına faydalı olmaz mıydı?

Kazançları çok karı almak konusundaki heveslerini tatmine pek elverişli olmayan güçlü kuvvetli erkeklere gelince, bunların içinde bu mahalledeki karısını gereğine göre boşayarak ya da boşamayarak çocukluk çocuğuyla sefalet içinde bırakıp ikide birde birkaç mahalle aşırı evlenmeyi âdet ve eğlence edinenler vardır. İlk nikâhlı ya da nikâhlılar ayaklarının bağlarını çözdürmek ve baba sağlığında yetim kalan çocuklara nafaka bağlatmak için gözyaşlarıyla kapı kapı dolaşırlar. Bu konuda en içler açısı belgeleri, Şeyhülislâm Kapısı kayıtlarında görebiliriz. Çok karı almanın suiistimalleri, faciaları sayılmakla bitmez.

Efendi, evlenmekten maksadın aile saadeti ise, alın yazın yardım ettiği takdirde bu meşru isteğe ancak bir tek kadınla ulaşabilirsin... İki kadınla ne başın dinç olur, ne de vücudunda kuvvet, ailende samimiyet, ne kesende bereket kalır. Üçü, dördü maazallah toplum içindeki payını bütün bütün aşmak ve ortaya artık modern ahlakın kokuşmasına dayanamayacağı bir yara açmaktır.

ERKEĞİN ÜSTÜNLÜK REÇETESİ

Şehsuvar Bey kadın deyimiyle dalyan gibi bir delikanlı... Boy bos, vücut, endam, kaş, göz yerinde... Akıl, zekâ, görgü, tahsil parlak... İki yıllık evli... Hanım da her yönden Beyin hemen küfvü⁽¹⁾, dengi... İstanbul'da benzerine çok rastlanmaz bir çift. Durumun dış yüzü böyle. Bir de bunun iç yüzü var. Yekta Hanım çok asabî, kocasına düşkün ve kıskanç. Ama elden geldiğince renk vermemeye, derdini hazma uğraşıyor.

Kadının erkeğe üstünlüğü üzerine kitaplarda, okuduğu; yaşlı, tecrübeli hanımlardan işittiği kuralları topluyor, kendi evlilik hayatına uygulamaya çalışıyor. Şehsuvar Bey, karısının birçok garip ve esrarlı davranışlarına, gizli uğraşlarına, tuhaf tuhaf dalgınlıklarına dikkat ediyor, ama o da bu dikkatlerini sezdirmemeye çalışıyor.

Son zamanlarında üç şey Şehsuvar Beyin pek dikkatini çekmişti. Masraf pusulasında gördüğü pırasa sarfiyatının çokluğu, bir... Gece yatakta Hanımın, başı altına içi ot dolu küçük bir yastık koyması, iki... Alçak ökçeli ayakkabıyla kendi başına köşkten çıkarak تنها yerlerde bir iki saat dolaşması, üç...

Beyefendi, bu üç merakını halledebilmek için başvurulması gereken çareleri denemekten geri durmamıştı. Uşağı çağırdı:

— Hasan, biz evde o kadar çok pırasa yemiyoruz. Pusulada görülen günde bu okkalarla pırasalar nedir?

Hasan kızardı, bozardı, kekeledi. Sonunda:

— Efendim, sebebini bildireyim. Ama lâf aramızda kalsın. Hanımefendi duymasın...

— Peki, öyle olsun. Söz veriyorum.

(1) Eşi; dengi.

Uşak başını arkaya çevirdi. Oda kapısına baktıktan sonra iki adım daha Beye yaklaşıp:

— Efendim, Hanımefendi ısmarlıyor. Bu pırasa hesabının masraf pusulasında gösterilmemesini de emretmişti. Ama nasıl olmuş da geçmiş, bilmem?

— Hanımefendi bu kadar pırasayı ne yapıyor?

— Galiba ilaç yapıyor efendim...

— Peki, hadi çık...

Okkalarla pırasadan ne ilaç yapılır? Acaba Yekta Hanım o zekâ ve tahsiliyle üfürükçülere, büyücülere mi gidip gelmeye başladı? Kadın aklı bu... En yüksek olanının ciddiliğine inanılmaz.

Pırasa üzerine Beyin bu küçük araştırması, merakını uzaklaştırmak değil büsbütün artırdı. Bir gece münasebet düşürerek yastık meselesini de sordu:

— Hanım, başımızın altına koyduğumuz yastığın içi ne dolu?

— Ot.

— Ne otu?

— Şerbetçiotu çiçeği...

— Neye iyi o?

— Sinire...

Beyin ikinci araştırması burada durdu. Merakını çözümleyemedi. Şimdi üçüncüsü kaldı. Hanım her gün yalnız başına en تنها yerlerde bir iki saat gezinti yapıyordu. Acaba sözleştiği bir âşığı mı vardı? Onu görmeye mi gidiyordu? Şehsuvar Bey karısını uzaktan uzağa birçok defa izledi. Hanımın en ücra yerlerde dalgın dalgın dolaşmasından başka bir şey göremedi. Bir sırrına eremedi. Ama onun her gün, saatını şaşırmaksızın bu gezintilere çıkmasında elbette bir amacı vardı.

Şehsuvar Beyin bir türlü çözemediği üç merakı, üzerindeki asabiyetini her saat artırıyordu. Az zaman sonra bu üç merakına bir dördüncüsü de eklendi. Yatak odalarında Hanımın, çekmeceli, dolaplı şık bir yazıhanesi vardı. Bunun anahtarı başkasının eline geçecek korkusuyla Yekta'nın titrediği, onu gizlemek için gösterdiği özen ve telaştan anlaşıldı. İçi bu kadar saklı tutulan bu yazıhanede acaba ne sırlar vardı? Tesadüf, bir gün Beyin bu meraklarını hep birden çözmeye yardım etti.

Şehsuvar Bey hafif bir baş ağrısı bahanesiyle bir gün âdeti olmadığı halde kaleminden erken döndü. Karısını evde bulamadı. Soyunmak için yatak odalarına çıktı. Bakışları öyle bir şeye ilişti ki gözlerine inanamayacağı geldi. Karısı, yazıhanenin anahtarını üzerinde unutmuştu. Küçük, zarif anahtar, kırmızı kurdele bağıyla kilide sokulu kalmıştı. İnsan en çok ihtiyatı gerektiren şeylerde bazen öyle dehşetli faka basar.

Şimdi koca, karısının bu sır mahfazası önünde durdu. Evet, açmalı mı? Açmamalı mı? Karısının sırlarını öğrenmek için fırsat bulmuş bir kocayı hangi vicdan endişesi bu araştırmadan alıkoyabilir? Nikâhıyla bağlanmış, tek vücut olmuş iki yaratığın biribirine karşı kesin ve ciddi saklılığı gerektiren ne sırları olabilirdi? Dünyada karılık kocalıktan büyük ne gizlilik olur?

Şehsuvar Bey, aklına gelen bu yolda sorulara hep kendinden yana karşılıklar buldu. Vicdanının pek derinini eşeleyerek anahtarı çevirdi. Yazıhaneyi açtı.

Karısının bütün özel evrakını karıştırdı. Ta okul öğrencilik hayatından kızlık zamanına kadar olan birçok masum sırlarını öğrendi. Yazıhanesinin gizli bir gözü olması gerekirdi. Onu aradı buldu. Eline geçen kâğıtlardan işte bir tanesi:

«Gülfem Hanım tertibi:

«Bütün Türk kadınları, kardeşlerim, size sesleniyorum. Sizi istibdatları altında tutmak için erkeklerin bin silahı vardır. Sizinse onlara karşı üstün gelmek için alet ve savunmanız sadece gençliğiniz, güzelliğinizdir. Biricik uğraşınız, bu âletin pastan, bozulmaktan korunmasına sarfedilmelidir. Sabahleyin kalkınca hemen aynaya koşunuz. Çünkü ömrünüzün üzerinden geçen bir gece, yılın üç yüz altmış bu kadar günlük bir aşamasını daha yürümüş olmanızı gösterir. Bir kadın için bir gün; bayatlamak, ihtiyarlamaktır. Çünkü on dört yaşında körpecik bir kız dakikaların birikmesiyle acuze olur. İnsafsız zamanın saniyeden saniyeye sizi uğrattığı yıkıcı değişmeyi onarmaya koşmakta bir an gecikmek, güzellikçe intihar etmek demektir. Bugün ayna yüzünüzde dün olmayan fazla bir çizgi gösterince hemen onu yok etmenin çaresini aramalısınız.

«Size verecek On Emrim yani on tenbihim var. Bunlar bana güzellik tahtında yıllarca saltanat s re-
rek dünya h kimi olmuş bir kadından miras kaldı. Hepsini kendinize uygulamakta başarı gösterirseniz dünyanın sevgilisi, kocanızın Tanrıçası olursunuz.

«Birincisi: Hafif mide ile erken yatınız, içi şerbet-
ciotu   eğiyle doldurulmuş bir yastığın üzerinde uyu-
yunuz.

« kincisi: Gece döşekte kitap okumayınız, gözleri-
nizi sarı yonca   eğiyle yıkayınız.

«   nc s : Kışın sabahleyin kalkınca altı porta-
kalın suyunu ve sonbaharda bir bardak taze ve halis
şıra içiniz.

«Dördüncüsü: Bütün vücudunuzu pırasa suyu ile
yıkayınız. Bu su cilde zambak latifliği verir.

«Beşincisi: Yüzünüzü  ayır   eklerden havza  i-
 eği özünden yapılmış suyla yıkayınız. Bu ilkbahar  i-
 eğinin suyu rengine ince bir güzellik verir. Yanakla-
rınıza gençliğinizin tazeliğini getirir.

«Altıncısı: Sıkıcı işlerden ka ınız. Kalbinize keder
sokmayınız. Dünya umurunuzda olmasın. Herkes sizi
sevsin. Siz kimsenin sevgisiyle  z lmeyiniz.

«Yedincisi: Her gün yatkın⁽¹⁾ ökçeli ayakkabıyla
tenhalık içinde bir saat kadar gezinti yapınız.

«Sekizincisi: Yüzünüzde buruşukluk izi görünce
hemen onları bir ipekli kâğıdın üzerindeki kat  izgile-
rini düzeltir gibi parmaklarınızla vurarak, ezerek yok
etmeye çalışınız.

«Dokuzuncusu: G zlerinizle değil, dudaklarınızla
g l n z. Y z n z n yukarı kısmıyla g lmek göz uçla-
rınızda kaz ayağı denen çizgileri meydana getirir.

«Onuncusu: Haftada bir defa vücut idmanları ya-
pınız.»

 kinci reçete:

Güzide Hanım'ın tertibi:

«Sevgili kızkardeşlerim. Dört koca eskittim. D r-
d n n de gönülleri üzerinde bir güzellik kraliçesi ihti-
şamıyla egemen oldum. Kendinizi kocalarınıza bir

(1) Alçak.

defa beğendirmiş olmak gururuyla asla başınız dönmessin. Evlilik döşeginden yorgun, doygun kalkan bir erkek, dışarda rastlayacağı güzellikçe sizden aşağı kadınları daha çekici görmek tehlikesiyle yanınızdan uzaklaşır.

«Erkek hercai⁽¹⁾ gönlünü baskı altında tutmak pek ince diplomatlık ister. Aşkınızı kocanıza belli etmeyiniz. Bittiğiniz gündür. Ülkeleri yöneten siyaset dehası göstermiş kraliçelerin bazen ruh gıdıklayıcı bir çift kumral bıyığın çekiciliği önünde teslim oldukları görülmüştür.

«Erkeklerinizi kahrederek kullanınız. Saatlerce yalvarmadıkça okşamalarına boyun eğmeyiniz. Nazlarınıza dayanma gücünü vermek için her gün onları sevginizin zehriyle aşlamayı unutmayınız...»

Şehsuvar Bey reçetenin burasında:

— Vay, kâfir karı... dedi.

Bir sigara yaktı. Devam etti:

«Güzellik hep yaratılıştan olmaz. Onu kısmen sonradan elde etmek kabildir. En güzel vücutlarda bile Doğanın ufak tefek hata ve unutmalarını onarma fennini bilmek bir kadına farzdır. Güzellik ve çekiciliğin sırlarından birkaçını size açıklayacağım:

«Birincisi: Sabahleyin kalkınca aynada yüzünüzü muayene ettiğiniz zaman benzinizi bozuk, soluk bulursanız perdelerinizi indiriniz. Tekrar hemen döşeginize girip uyuyunuz.

«İkincisi: Saçlarınızı haftada bir defa ılık biberiye suyu ile yıkayınız. İpek gibi parlak ve yumuşak olur.

«Üçüncüsü: Ağzınızın gençlik tazeliğini korumak için yüzünüzden dudaklarınızın uçlarına doğru uzanan bir çizgiyi her gün masajla kaybetmeye uğraşınız.

«Dördüncüsü: Her gün yanaklarınızın etrafına masaj yapmak da yüzünüzün letafetini artırır.

«Beşincisi: Yüzünüzü de masaj ediniz.

«Altıncısı: Otuzuncu yaşınıza doğru yüzünüz kızarmaya başlarsa sıcak suyla kompres yapa yapa bu kızartıyı geçirebilirsiniz.

(1) Gelgeç; kararsız.

«Yedincisi: Hafif gülsuyu banyosuyla gözlerinizin genç, çekici ve parlak bakışını koruyunuz.

«Sekizincisi: Kocanıza kendinizi pek sevdirmeyiniz.

«Dokuzuncusu: Çocuk için verimli bir kadın olmanın.

«Onuncusu: Kimseye gönül vermeyiniz. Kocanıza bile...»

Bu kadın doktorların⁽¹⁾ birkaç reçetesi daha vardı. Ama karı koca arasındaki pek ince ve içten duygularla ilişkisi dolayısıyla bunların yazılmasından vazgeçiyoruz.

Şehsuvar Bey hemen hokkayı açtı. Kalemı aldı, yazmaya başladı:

«Kadınları Akıl ve Mantığa Döndürme Reçetesi»

«Şehsuvar Bey tertibi:

«Ey bütün evli kardeşlerim, karılarınıza sevgi zehriyle aşılınarak her türlü naz ve cefaya dayanma gücünü elde etmiş zavallılar! Kadınlarla savaş halindeyiz. Sizi silah başına çağırıyorum. Savaş ilan eden onlardır. Çekicilik ve yüz güzelliğİ silahlarının zaferine güveniyorlar. Bu iki yüzlü, kılağlı⁽²⁾ ve Doğanın en keskin kesici aletinin keskinliğinden kim korkmaz? Kadın, Adem'i bu silahıyla cennetten kovdurmadı mı? İlk insanoğullarından Kabil'in Habil'i öldürmesinde cinayet nedeni yine bu silah değİl miydi? O zamandan beri insanların başlarından geçen kanlı serüvenlerin hemen yüzde doksan beşinde bu korkunç silahın parıltısı görülmez mi? Babayı ocuğın, kardeşı kardeşin, dostu dostun kanına susatan kadının bu tehlikeli güzelliğİ değİl midir? Aşk şehitleri üstüne bir istatistik tutulsa bu mazlumların toplamı, insanlığın şimdiye kadar bütün savaşlarda vermiş olduğ kayıpların toplamını geçer.

(1) Aslında doktor değİller.

(2) Bıçak, ustura gibi gereçlerin bilenmesinden sonra, ağızlarında biriken ve bileyi taşına sürtülerek giderilen kalıntı.

«Kadın sizi çekiciliğiyle zehirlemeden önce kanınızı buna direnecek panzehirle aşılayınız. Onların silahlarına karşı siz de silahlarınızı çekiniz. Aynı aletle savaşınız.

«Güzide Hanım düzenlediği reçetede «Ülkeleri yöneten siyaset dehası göstermiş kraliçelerin bazen çekici bir çift kumral bıyığın önünde dirençsiz kaldıklarını» söylemiyor mu? İşte bu Hanımın kendi cinsine verdiği dersten biz de kendimize bir ders çıkaralım. Avrupa edebiyatçılarından biri diyor ki: «Kadın kedi tabiatlıdır. Sevmek istediğiniz zaman sizden kaçır. İstemediğiniz bir anda gelir, sürünür.»

«Yüzlerce kadının gönülleri üstünde her zaman üstün bir başarıyla sultanlık etmiş, aşk zaferleriyle ün yapmış, tecrübeli bir erkekten dinlediklerimi kendi kadınlık hakkındaki görüşlerimle karıştırarak aşağıdaki emirleri ilgililere arz ediyorum:

«Birincisi: Evlenişinizin ilk günlerinde kadının üzerinize açtığı büyüleme ateşi ne kadar şiddetli olursa olsun yenik görünmeyiniz, erkekçe vakar ve ciddiliğinizi koruyunuz. Hatta cinsel isteğe karşı elinizden gelebildiğince perhiz yapmaya çalışınız. Çünkü evlenmenizin ilk günlerinde kadınla karşı karşıya kurulacak duygu ilişkinizin, evlenmenizin daha sonraki günleri üzerine etkisi büyük olur. İlk günlerde kadına dandini bebek hoppalığı gösterir ve onun her istediğini yapma fedakârlığına hazır olduğunuzu anlatırsanız çok çekersiniz.

«İkincisi: Kadına karşı daima siz etkin olmayınız. Onun bu isteğini kabule hazır olduğunu gözlerinde okuduktan sonra buna cesaret ediniz. Ve bırakınız, bazen okşayışlarınızı sizden o dilensin. Bazen de bu dilenciliğini anlamazlıktan gelerek onu üzünüz. Hırçın ve isteksiz zamanlarında kadından lütuf beklemek onu şımartmak ve itaatsizliğe alıştırmaktır. Bir kere ters geri çevrilen erkek ikincisine uğramamak için tedbir almazsa en zayıf damarlarından yakalanmış, dizginlerini kadına kaptırmış olur.

«Üçüncüsü: Onların densizliklerine meydan vermemek için ara sıra siz, hiçten bir mesele çıkararak hırçınlanınız.

«Dördüncüsü: Daima güç beğenir olunuz. Size beğendirmeye uğraştıkları şeylere dudak bükünüz.

«Beşincisi: Kusurlarını çabuk affetmeyiniz.

«Altıncısı: Yalanlarını tuttuğunuz zaman hemen yüzlerine vurunuz.

«Yedincisi: Size yaltaklandıkları vakit bunun altından çıkacak isteği keşfe uğraşarak ona göre savunucu durum alınız.

«Sekizincisi: Kadın arada küserek sizinle lakırdıyı keserse ondan önce barışmak isteği göstermeyiniz. Bu hareketten pişmanlık duyuncaya kadar onun küskünlüğüne iki kat karşılık vermekte direniniz. Dargınlığıyla sizi üzeceğini anlarsa her gün bu kötü hareketi huy edinir.

«Dokuzuncusu: Memuriyet ya da ticaret işlerinizden ona hiç söz etmeyiniz. Kasanızın varlığını bildirmeyiniz. Çünkü resmi görevler veya kazanç işleriniz üstüne onunla dertleşirseniz size akıl öğretmeye kalır. Sizin arkadaşlarınız ve üstlerinizle bozuşmanıza yol açar. Dediklerinizi dikkate almazsanız gücenir. Eldeki paranızın miktarını bilirse ona göre masraf kapağı açar. Aranızda dırıltı eksik olmaz. Kendini size eli sıkı bildirmek için en ufak tefek şeylerde çok dikkatli davranır. Ama yavaş yavaş bütün servetinizi kendi çıkarına kullanmaya çareler arar. Eksilen parayı nereye harcadığınızı sorar. Bütün harcamalarınıza karşı çıkar.

«Onuncusu: Karısını idare edemeyen erkek, onun idaresi altına girer. Tımarhaneye getirilen bir deliyi güllâbiler ilk günü nasıl korkuturlarsa kadını da ilk saatında öyle yıldırmalıdır. Erkeğe itaat olmayan bir eve mutluluk giremez.»

«Kadınlık bilgisi profesörlerinden sayın Gülfem ve Güzide Hanımefendilere:

«Reçetelerinizde aile mutluluğuna yetecek etkili bir deva göremedim. Karılarımıza gençlik ve güzelliklerini kocalarına karşı silah gibi kullanmayı salık ve-

riyorsunuz. Silah düşman için icat edilmiştir. Dosta yöneltilemez. Erkeklerin yalnız sevgilerini değil, saygılarını da kazanmayı bilmelisiniz. Güzellik çabuk geçer. Yürek güzelliği devamlıdır. Güzelliğe olan aşk onunla birlikte yıkılmaya mahkûmdur. Samimilikten, saygıdan doğan gerçek aşk kalple birlikte yaşar. Her kadın otuzundan sonra güzelliğinin sönmesiyle kocasının sevgisini kaybedecekse insanlığın haline yazık olmaz mı? Hanımlar, yaşlarınız ilerleyip de herkesin kayıtsızlığıyla karşı karşıya kaldıkça, yürekleriniz fazla tutkulardan temizlendikçe karı koca ruhunun birbirine samimiyet ihtiyacı o zaman artar.

«Yıpratıcı, yıkıcı yılların yüzümüzde yapacağı çizgiler masajla giderilemez. Aldanmayınız. Gözlerimizden sönen gençlik ateşini hiçbir gülsuyu banyosu yeneden alevlendiremez. Yüzlerimizden kaçan gençlik tazeliğini hiçbir Lokman ilacı geri getiremez. Ağzınızın gülmesine katılmaktan gözlerinizi ne kadar alıkoysanız da vakti gelince onlar yine buruşur. Yaşayan ihtiyarlar. Doğa yasası böyledir. Bu âlemde aynı halde kalan hiçbir şey yoktur. Genç kalmak istiyorsanız nefes almayınız.

«Hanımlar, yaşamak bir görevdir. Herkes bunun kendine düşen bölümünü hakkıyla yapmaya çalışmalıdır ki dünya düzelsin. Sabahleyin döşeginden kalkınca bir kadının ilk ve son uğraşı, aynada yüzünü muayeneye zaman harcamak olursa aile işlerine kim bakar? Tuvaletin de sırası vardır.

«Sabahleyin uyanan bir kadın aynadan önce kocasının ve çocuklarının yüzlerine bakmalı, o günkü yaşamının yine kendine ne ağır, ne zor görevler ve fedakârlıklar yüklediğini görmeyi bilmeli, yaşamaya sıvanmalı ve çevresindekileri aile mutluluğu içinde yaşatmaya uğraşmalıdır.

«Kadının doğurganı makbul, kısırı uğursuzdur. Çünkü birisi ailesini doğurganlığıyla şenlendirir. Öteki kısırlığıyla söndürür.

«Aile kadınlığı ve analık, insanlık görevlerinin en şerefliisidir. Kuşlar yuvada küçüklerini besler, kuluçkalar civcivlerini kanatları altında gezdirir. Kediler yavrularını şefkatle yalayarak emzirirken gördüğümüz vakit yüreğimiz eziliyor, şaşıyoruz.

«Analık büyüktür. Çünkü evrenin temelidir. Anemi düşündüğüm zaman hep bir minnet titreyişi ve saygıyla sarsılırım.

«Ananın en iyisini ayna meraklısı boyalı kadınların arasında aramak yersizdir. Şerbetçiotu çiçeğiyle doldurulmuş yastıkta yatmak, yılların yüzünüze yazacağı hayat yorgunluğunu yok edemez. Gül kurusu döşekte yatsak da son yatağımız yine kara topraktır.

«Bu değişmez gerçek karşısında görevimizi bilelim. Biribirimizi sevelim, işte mutluluk budur.»

Şehsuvar Bey sertçe başladığı düşüncelerini yumuşaklıkla bitirdi. Yazdığı öteki reçetelerin arasına karıştırarak yazıhaneye kilitledi. O gece karı koca ilkin atıştılar, sonra barıştılar. Gençlik sözünü yerine getirdi. Aşk her şeye üstün geldi.

HANIMLARIN ÖKÇESİ — BEYLERİN ÖFKESİ

Bu ikisinin arasında ne ilişki var mı dediniz? Aman efendim, nasıl olmaz? Ökçeler yükseldikçe fiyatlar da fırlıyor. Moda muhasebecilerinin hesaplarına göre her santim yüksekliğin ücreti bir liraya yaklaşıyormuş.

İşte bundan dolayı bazı beylerdeki suratlar da hanımlardaki ökçeler gibi birer karış. En uzun boylu hanımlara, malik olmak isteyen beyler para çantalarının ağızlarını açsınlar. Bu yapma uzun boy için yılda birkaç kere böyle ağır bir moda vergisi vermek, doğrusu her erkeğin harcı değil... Ama sokakta kısa ökçeli genç bir hanıma rastlamak bir burunsuza rastgelmek cinsinden nadir bir olay...

Ökçe yükseldikçe yalnız fiyat artmıyor. Sağlamlık da azalıyor. Bu sivri ökçelerin karşılaştıkları kazalar da pek çok. Bozuk kaldırımların üzerinde denklemsiz adım atanların topuklarından bu ökçeler bazen tamamıyla kopup karşıya fırlıyor. Ortadan bazen uzunlamasına, bazen enlemesine ikiye ayrılıyor. Bu parçalar çirişle yapışmaz, tutkalla tutmaz... Bunların topunu birbirine, sonra hepsini birden topuk yerine yapıştırmak işini bilen bir operatör henüz hiçbir aile içinde yok...

Kazaya uğrayan ayakkabı, aile fertleri arasında elden ele geçiyor. Herkes, elindeki iskarpine, ötekindeki ökçeyi bir deneme olarak, kuru kuruya yapıştırarak aklının erebildiği kertede bir düşünce ileri sürüyor. Hayır efendim, ne mümkün? Ne kadar söz sarf edilse ökçeyi oraya tutturmak kabil olmuyor.

Sonunda ayakkabı kunduracıya gönderiliyor. Bu küçük ökçenin yerine konmasının bir liraya olabileceği haberi geliyor. Kunduracının bu insafsızlığına karşı

aile fertleri hep birden köpürüyor. «Çıldırılmış bu herif!» diye şaşılmakla birlikte her ağızdan bir ayıplama fırlıyor. İskarpın sahibi hanım:

— A, büyük sözüme tövbe... Yalınayak gezerim de yine bir ökçenin yapıştırılmasına bir lira vermem...

Sözleriyle öfkesini açıklıyor. Öfke ile savrulan sözlerin söylenmeleri, tatlı oldukları oranda gerçekten yapılmaları kabil değildir.

Ne evde mahpus kalınır, ne de yalınayak sokağa çıkılır... Kunduracıya bir haber daha gönderilir. «Fiyat maktı»⁽¹⁾ kesin cevabı gelir. Aile arasında bir ikinci öfke sağnağı kopar. Yeni iskarpın alınmasına karar verilir. Ama üç aydan beridir fiyatlarda yarı yarıya bir yükselme görülür. Kopuk ökçenin yerine konması için bu kez bir başka kunduracıya baş vurulur. Ücret hep o... bir lira... Herifler sanki birbirlerinin ağızlarına tükürmüşler. Ama bu seferki kunduracı İngiliz parlamento üyeleri gibi açıklamakta hasislikte bulunmaz. Şu tafsilatı verir:

— Ökçe birkaç parçaya ayrılmış. Sağlam iskarpindeki ökçe örneğine uygulanarak bir yenisi yapılacaktır... Üzeri, ayakkabının cinsine göre, glase, podösüet vb. ile kaplanacak. Bu ökçe yapılıncaya kadar onu yapan kaç defa acıkır? Vesika ile bin şükür, ekmek buluyoruz. Ama duyuyor musunuz? Okkası 150'den aşağı var mı? Hani ya bu ökçenin kerestesi, çivisi, derisi? Hep bunlar ateş pahası...

Herif haklı gibi. Yelkenini suya indiren hanım:

— Aman usta, bu sefer iyice yapıştır da bir daha kopmasın...

Herif bu konuda kuvvetli güvence vermez. Yalnız ökçenin nazik kullanılması tavsiyesinde bulunur.

Bu, ökçenin ekonomik yönü... Bunun bir de sağlık yanı var. Sanki bu ökçeler zavallı kadınların nazik ayaklarına işkence edilmek için düşünülp de öyle icat olunmuş...

Moda hazretleri iradesini ferman buyurunca buna karşı akıl ve mantık, sağbeğeni yok oluyor. Fakiri, zengini, güzeli, çirkini hep onun esiri, haraç vericisi. Bu despot, herkesi güzel, acayip biçimlere sokmak cü-

(1) Kesin; değişmez.

retini, kuvvetini kendinde buluyor. Ama önünde yine boyun eğiliyor, çoklarını çirkin, bazılarını gülünç ediyor. İcat edilen işkence aletlerini herkes başına, ayağına, vücuduna memnunlukla giyiyor. Ne ekonomi, ne sağlık bilgisi bunun önüne geçebiliyor.

Birkaç yüzyıldan beri sürüp giden moda biçimlerini insan müzede ibretle seyretse bunların çoklarındaki garipliklere gülmekten kendini alamaz. Zamanın modasının her gün durmayıp doğurduğu sevimli sevimsiz tuhaf biçimlere çoğunlukla göz alışıyor da, pek çok gariplikleri fark edemez bir hale geliyoruz.

Eski bazı broşür ve kitaplarda resimlerini görüyoruz. Ne imiş o kırk beş, elli yıl önceki «Malafof» modası? O zamanın kadınları pek şişkin fistanlarıyla âdeta dantelalı, kurdeleli, kırmalı sayvanlı renk renk birer balona benziyorlar. Öyle patlayacak kadar üfürüp şişmiş giysili bir kadınla, bir değneğin üzerine sıkı sıkıya yarım top kumaş sarılmış gibi bugünün dar modasına uyarak giyinmiş bir madamı yanyana getirirsek, eski ve yeni bu iki modanın karşıtlığı üstüne insan ne diyeceğini, ne düşüneceğini şaşırır. Modanın yaraşırlık gözetmekten çok yaratıcılarının garip tasarımlarına uygun boş bir şey olduğuna bu şişkinlik, bu darlık, bu aşırılık, bu mantık dışı ve çirkin tezattan büyük bir gerek olabilir mi? Gerçek güzellik uzmanlarının görüşüne göre modanın şu iki karşıt biçimi de birer karikatürden başka bir şey değildir. Otuz kırk yıllık bir zaman aşımı bunu açıkça ispatlıyor.

İcat edilen şeyler, giydirildiği vücutlara yaraşsın yaraşmasın moda ortada duramaz. Daima iki uca doğru fırlar, bir kapristir. Gariplik düşkünü insanların gözünde rağbet bulmaları ve makbul olmaları işte bundan ileri geliyor.

Bütün yasalara karşı irkilmiş duran insanlığın moda boyunduruğuna bu kadar yumuşakça boyun uzatışına, onun işkencelerini birer zevk olarak kabul edişine şaşılır.

Çocukları sağlığa aykırı sıkı kundaktan kurtarmaya uğraşan sağlık bilgisi, kadınlara korse aleyhindeki öğütlerini dinletemedi. Korselerin vücuda zararları saymakla bitmez. Normal bir vücutla korse cenderesinde sıkılmış bir beden içindeki organların bu

baskıyla ne biçim aldığını hekimler türlü resimler, fotoğraflarla gösterdiler. «Yaradan bu organları sebep-siz yere insanın göğsüne, karnına doldurmamıştır. Bunların hayatı sürdürme emrinde yapacak pek önemli görevleri vardır. Korse onların bu görevlerini serbestçe yapmalarını engelliyor» diye bar bar bağır-dılar... Büyük şikâyetler karşısında kadınlar korselerini birkaç numara daha sıktılar, gevşetmediler.

Bugün korseler gevşerse bu, yine modanın emriyle olur. Sağlık bilgilerinin buyruğuyla değil...

Sekiz on yıl öncesi birer küçük kazan biçiminde cırkin, gudubet⁽¹⁾ şapkalar moda olmuştu. Bunlar başlara, kebab şişleri kadar boylu ve birer uçları to-puzlu, uzun iğnelerle tutturuluyor ve sivri uçları birkaç parmak şapkadan dışarıda duruyordu. Vapur, tünel, tiyatro gibi kalabalık yerlere girip çıkarken bu moda mızrakları ne kadar kişinin burnunu, yüzünü, ağzını, gözünü şişledi? Ne üzücü kazalara sebep oldu. Gaze-teler neler yazdılardı? Ne yapalım ki cinayeti yapan kadın, cinayet aleti de onundur. Bu ikisinin karşı-sında akan sular durur.

Ayakkabılara ökçe konulması Milattan sonra XV. yüzyılın sonlarına doğru başlamış. Kadınların bu tek ayaklı nalın üzerine binmeleri yeni değil, pek eski ve tarihsel bir olay... Bu yüksek ökçe modasının Fransa krallarından XV. Louis zamanına götürülmesine bakı-lırsa bunun yüz otuz, yüz kırk yıllık bir gariplik ol-duğu anlaşılıyor. Demek o vakitten beri bu moda za-man zaman parlamış, sönmüş XV. Louis zamanına kadar ökçeler koni biçimindeymiş, sonra o zamanın modasına uygun biçimi almış. Ve kim ne derse desin, bu hayat bütün facia ve gözyaşlarıyla birlikte baştan-başa bir komedidir. İnsan mutsuz ve elemeler içinde de olsa yine bu hayatın gülünçlüğü içindedir. Çünkü mutsuz olmayan tamamıyla arif olamaz.

Yaşadığı sürede «Le bien-aimé» yani «Sevgili» diye anılan bir hükümdarın 1774'te ölümünde kötü yö-ne-timinden pek yılgın ve usanmış kalan halkın bu ölümü bir bayram günü saydığını tarih yazıyor. Bütün Fransa türlü felaketler içinde yüzer, savaşlarda mem-

(1) Biçimsiz.

leketin bazı bölgeleri elden giderken kralın hesapsız metresi ve hizmetçileri sonsuz israflar yapıyorlar ve modalar icadıyla uğraşıyorlar, bu uzun ökçelerin üzerinde Fransa'yı da, hükümdarını da uçuruma yuvarlıyorlardı.

Kötü ahlak çirkefinin bir kaza taşkınlığı gibi tah-tın ilk basamaklarına kadar çıktığını yazan zamanın Voltaire, Montesquieu, Rousseau gibi büyükleri XV. Louis aleyhinde hep birden kaleme sarılıyorlar. Ama sonra kabak XVI. Louis'in başına patlıyor.

Bir buçuk yüzyıl sonralara kadar insanlığın garip-lik düşkünlüğünden kurtulamadığı bu uzun ökçeler bize gerçekten XV. Louis'den kalma yadigârsa ben de onu çekiştiren kalabalığa katılmaktan kendimi ala-mayacağım.

Geçenlerde en usta hekim ve hünerli operatörle-rimizden birinin elinde bir kroki gördüm:

— Paşam, bu nedir?

— Uzun ökçeyle salına salına gezen hanımların vücutça anatomi bakımından aldıkları anormal, aca-yip biçim...

— Bu ökçelerin vücuda zararları var mı?

— Büyük... Doğaya ve normale karşı olan her şey bir zarardır. Bunu biliriz... Topukların altında böyle çıkıntıya gerek olsaydı doğa orada birer kemik yetişt-i-rirdi. İnsan vücudu hiçbir insan mühendisin akıl erdi-remeyeceği karışıklıkta, pek ince bir makinedir. Hal-kın bir ihtiyacını modacının akıl etmesine ihtimal vermek budalaca bir küfürdür. Tanrının bizim oyla-rımıza göre insan yaratması gerekseydi, Avrupalıları, bazen korseli, bazen lalakoklu, bazen uzun ökçeli; Çinlileri matruş bir kafa ortasında yalnız bir örgü saçlı; Afrikalıları kulakları, burunları, dudakları hal-kalı, küpeli, çivili, boncuklu... yaratması; her hafta yaratılış faturasının insanları moda cinnetlerine göre değiştirmesi gerekirdi. Oyları erişebildiği şeyleri hep çorbaya çeviren insanların işe burunlarını sokmala-rından yaratılışımızın korunmuş kalacağını ne kadar istesek azdır... Doğa elinin vücudumuzu düzenleme-sindeki biçime razı olamayarak biçim değiştirmeye uğraşanlardan birtakımları da böcek gibi kara kaşlı,

kara gözlüken saçlarını altın sarısına boyayan esmer kadınlardır. Boya ile, yaldızla hiç hindi tavus olur mu?

Doktorun önüme koyduğu kadın krokisine dikkatle baktım. Yüksek ökçe üzerinde duran bir vücut gerçekten normal dikey duruşunda değildir. Hemen hemen bizim dört rakamına benzer birkaç açılı helezoni bir biçim almıştır. Yüksek ökçe üzerine binen bacağın topuktan dize kadar olan ilk bölümü (baldır) ve kaval kemikleri öne doğru çarpılmış ve dizden yukarı tarafı (uyluk kemiği) geriye bükülmüş, vücut bel kısmından sonra tekrar öne eğilmiş. Alın size modanın «kambure vücut» adını verdiği bir insan; kargacık burgacık...

Modanın delice merakı, vücudun biçimce daima normallliğini doğru yoldan saptırmaktır. Sağlığa uygun ökçe, alçak ve topuğun eğikliğiyle uyuşacak genişlikte olmalıdır. Erkek ökçelerinin topuğu böyle ise de kadınlarinkiler bunun tersidir. Yüksek ökçe modasının kadınlar arasında bu derece hoş karşılanması kısa boylu kadınların çokluğundan ileri geliyor. Dikkat ediniz, en uzun ökçeleri en kısa kadınlarda görürsünüz. Kadın ökçeleri topukların genişliklerine uyacak biçimde yapılırsa upuzun birer silindir şeklinde, pek biçimsiz birer görüntü alacağından, bunları inceltip zarifleştirmek ve sonra da «lui kenz»⁽¹⁾, yok «fransuva promile», bilmem ne gibi adlarla modadaki önemlerine birer şatafat vermek gerekiyor.

Yüksek ökçeler ayağı pek çok öne bastırıyor. Vücut denklemini bulmak için eğri büğrü bir biçim alıyor. Beden eğiliyor. Her sarsıntıda omurilik burkuluyor.

Bir başka sakınca da pek fazla gerginleşen çorapların çabuk yırtılmalarıdır. Bisikletçilerin lastik patlaması kazasına karşı çantalarında onarım aletleri bulundurmaları gibi hanımlar da yanlarında iğne iplik taşıyorlar. Çorap açılır açılmaz, tramvayda, vapurda hemen yırtığı kapatıyorlar.

(1) XV. Louis (Fransa Kralı'nın ardından).

Tarih haber veriyor ki, bir zamanlar Avrupa saraylarında kırmızı ökçe modası varmış. Bu bir belirtidir ve asillik sayılırmış. Bizim hanımların bundan haberleri yok. Onlar şimdilik ökçeleri değil, burunlarını kırmızıya boyuyorlar. Koyu koyu sürmelerle alı morlu ucubeye dönüyorlar.

Uzun ökçe dolayısıyla cinsi latif üstüne yergilerimizde biraz ileri vardık. İşte onlardan birini, hem de pek kızgın olarak karşımda görüyorum. Bu zarif iskarpınlerden bir tekini eline alıp sivri ökçesiyle suratıma doğru öfkeyle sallayarak:

— Görüyor musun bunu? Vallahi şimdi fırlatırım... Susacak mısın?

— Aman efendim, merhamet... İşte susuyorum... Ama çorabınızın yırtığı görünüyor!

BİR AÇIN GÜNLÜĞÜNDEN BİRKAÇ YAPRAK

Uyanmamak istediğim bir uykudan, ne yazık ki pek erken gözlerimi açtım. Yine bir uzun günün beynimin içinde sızlanan ihtiyaçları beni pek fena ürkütüyor. Aman Yarabbi, hayat ne kadar pahalılaştı? Soluk almaktan başka her şey parayla...

Zamanın ahlaksızlığından yakınılıyor. Ahlaklı ya da ahlaksız olmak birçok nedenlere bağlıdır. Kaza ve kader dediğimiz gözükmeyen, işitmeyen o despot kuvvet bizi hangi tehlikelere atacak? İhtiyaçla ahlak bir arada uzun süre uyusamazlar. Biri şiddetini artırdıkça öteki zayıflar... yine zayıflar... Çelimsiz hasta ender olarak yaşar. Çok defa ölür...

Her şeyde ihtiyacın buyrukları önce dinlenir. Hayatın öteki ayrıntıları sonraya kalır. İşte bundan dolayı, herkesin iş gücünün ve hareketlerinin rehberi kendi kişisel çıkarlarıdır. Ara yerdeki vicdan sözü çok defa kişisel düşünce, bir çeşit süslü söz ve gösterişten başka bir şey değildir.

Hayır sahibinin biri evinin bodrumunda bana lütfen bir kovuk gösterdi. Bilmem kaç arşın toprağın içine oyulmuş bir mezarda yatıyorum. Yapıldığından bu yana rüzgâr geçmemiş, güneş değmemiş bir çukur... İçerdeki mahpus hava kesafetinden sulanıyor, o derece ağırlaşıyor ki duvarları, taşları kemiriyor, eritiyor, gece sabaha kadar rutubetten alnımın üzerine güherçile tutuyor. Kemiklerim sızlıyor. Vücudumun bazı yerleri şişiyor. Bu kara delikte yavaş yavaş çürüyorum. Mezardan farkı, içine kendi isteğimle girip çıkmamdan ibaret kalıyor. Bu ahretle dünya arasındakiinin, kirası var. Bunu para olarak değil; bedenen ödüyorum. Çeşmeden evin suyunu taşıyan, bakkala,

kasaba, fırına giden, düzcesi evin uşaklığını eden hep ben... Yaşamak için diploma değil, vücutta kuvvet, biraz da utanmamak lazım...

İşe biraz ağır davransam, «Tahir, sen de amma tembelleştin! Sana insanlık olsun diye kutu gibi mahfuz⁽¹⁾ oda ayırdık. Ayda beş lira kirayla oraya birkaç istekli var. Gözlerini aç, sonra sokakta kalırsın ha!» tehdidi hazırdır. Bu sokakta kalmak sözünün korkusunu ancak onu maddeten denemiş olanlar bilir. Yıldızları sayarak gökyüzü tavanı altında yattığım geceler çok oldu. Ne kadar namuslu olsalar, böyle yersiz yurtsuz kalanların hallerinden zabıta ve herkes kuşkulandır. Namus, değerli mücevherler gibidir. O mahfazalar içinde saklanır. Açıkta kalınca itibarı bozulur. Onun sağlamlığına güven kalmaz. Açıkta kalanlar, kovuğun dışında uyumuş yılanlar gibi muzur⁽²⁾ sayılırlar. Onları herkes yakalamak, tepelemek ister. Sizi izleyecek bakışlardan gizlenmeli, kaçmalı, tilki, sansar gibi tetikte olmalı...

Ben bu genel işlemde açıkta kaldım. Her tarafta hayatın pahalılığından şikâyet ediliyor. Ama az çok hemen bütün ailelerin ocakları tütüyor. Tencereleri kaynıyor. Lokantalar müşteri almıyor. Bu yenen, içilen, giyilen şeylerden benim ve benim gibilerin hissemiz yok...

Bu rızıksızlığımızdan dolayı kimden ve ne dâvâsına hakkımız olabilir? «Kısmetimiz yok» tevekkülü ile ağzımızı kapamalı. Ama içerden mide durmuyor, bağırıyor, bağırsaklar açlıktan beni ezerek, ölümle tehdit ederek, istiyor. Onun bu istemeye yetkisi var da, benim bu dâvâyı dışarıya duyurmaya ve yardıma gücü olanlara dinlettirmeye neden hakkım olmasın? İhtiyaçlarından fazla maaş alanların değerleriyle benim ehliyetim, dürüstlüğümler karşılaştırılrsa, noktası noktasına hakkıma tecavüz gözetilerek bir yarış meydanı açılrsa kazanacağımdan yüzde doksan eminim. Ama görünüşte böyle yarışmalar açıldığı vakit bunların etrafı hemen bir sürü koruyucular ve iltimascılarla kuşatılır. Başarınızı, gücünüz ve hakkınız değil koruyu-

(1) Korunaklı.

(2) Zararlı (Aslı: Muzır).

cunuzun kuvvet ve nüfuzu sağlar. Böyle yarışmalarda mağdur olanlar bir yüce divan karşısında söyletilseler adam kayırmanın hakka üstün gelişi vicdanları ağlatır...

Maarif Nezaretince tasdik edilmiş, on sekiz mühürlü pek iyi dereceli diplomam döküntü sefil eşyam arasında benimle birlikte bodrumda çürüyor. Onu elde edebilmek için harcadığım yılları bir kunduracı çiraklığında geçirmiş olsaydım bugün aç kalmazdım.

Baş vurmadığım nezaret, çalmadığım kapı kalmadı. Aylarca gitgelden sonra kayrılacak yer olmadığını öğrendim. Benim gibi bir yüksek okulu bitirmiş, birinci derecede diplomalı bir gencin aç, umutsuz, bodrumlarda çürümesine belki şaşarsınız. Hiç abartma yok. İnanınız. Bu İstanbul hayatı içinde bir tek ben değilim. Orada burada benzerlerimin çokluğunu da öğrendim. Koruyamız yok. Hakkımızı ciddiyetle kabul edip gereğine bakacak insaflı kişiler yok. Ve böyle bir görevle kendini bu işe verecek iyi yüreklipler yok. Söz geçiriciliğinden korunma beklediğimiz kimselerin bu dâvâ ile karşılarına çıkınca, bizi yukarıdan aşağı dikkatle süzüyorlar. Herhangi bir hizmete atanmamızdan kendilerince olacak çıkarları yani yüzümüzden elde edebilecekleri faydaları düşünüyorlar. Bazı dolambaçlı işlere aracı, alet olabilmekteki gücümüzü inceliyorlar. Güvenli adam arıyorlar.

Arkasız, tavsiyesiz iş olmuyor. Sözünü geçirebilenler, tavsiyelerini kendi adamları için saklıyorlar. Bizim gibi kimsesizler ne kadar akıllı ve haklı da olsalar, kayrılma ve tavsiyeye pek elverişli görünmüyorlar. Hem tavsiyeler karşılıklı oluyor. Bugün bir tavsiyeyi yapan kimse sırası gelince karşılık olarak o da tavsiyeciye tavsiye gönderiyor. Ödeşiyorlar. Benim gibi bir işsiz güçsüz için bu lütfunu boşuna harcayacak ya da insanlık yoluna harcayacak iyilikseveri nerede bulayım?

İnsan muhtaç, aç, düşkün kalınca günden güne adamlığını yitiriyor. İnsanlıkla hayvanlık arasında bir sınıfa ayrılıyor. Herkesi kendinden kuvvetli görüyor. Bir kötülüğe uğramaktan korkuyor. Ve bazı yüzlerce çıkar umudu arıyor. Kendini çok kimselerden aşağı tutuyor. Alçak gönüllü, çekingen, yüze gülücü, iki yüz-

l , yaltakçı oluyor. Asalak bir yaşama alışıyor. Dalkavuklaşıyor. İyilik umduğu kimselere yağcılık yaparak yanaşmak için onların zihinlerinde dolaşan düşünceleri öğrenmeye uğraşıyor. Dudaklarında beliren her boş şeyi gerçek diye kabulleniyor. İşte insan, böyle böyle mesleksiz ve ahlaksız oluyor...

Daima hak yerini bulsa haklılar güven içinde ve gönül rahatlığıyla yaşarlar. Haksızlar hakka saldırarak küstahlığına kalkışamazlar. Her yerde önünde sonunda hakkın üstün geleceği söyleniyor. Doğru ama, milyonlarca haklı, haksızların zulmü altında ezildikten sonra...

Yoksulluğumdan yanıp yakılarak halime acındırmak istediğim kimseler bana şişiyorlar. İstanbul gibi bir memlekette, yirmi sekiz yaşında, g cl  kuvvetli ve de diplomalı bir delikanlı hiç a  kalır mıymış? Ben de işte bu tuhaf hayrete şaşıp kalıyorum. İstanbul'da bulunmak, genç, din  ve de diplomalı olmak sefaletle karşı bir sigorta mıdır? Yoksullukta bana yakın bulunan diplomalı, yüksek fikirli a  gençler nerdesiniz? Sıkıntılarını gizlediğiniz sefalet kovuklarından benim  ıkışlarıma katılarak bağırsanıza... Varlığınızdan şüphe edenlere diplomalı, genç, zeki ama a  olduğunuzu ve bu    faydanın size verdiği ayrıcalığı kötülükten kurtulmak için nasıl kullanacağınızı bilemediğinizi, çünkü bu memlekette itibar ve zenginlik kuşunun hemen hep diplomasız, adi düşünceli ya da büsbütün düşünceden yoksun ahmakların başına konduğunu ve her işte bu haksızlardan haklılara yer kalmadığını, bugünkü d ş ş m z  hazırlayan sebeplerden başlıcasının da işte bu illetimiz olduğunu ispat etsenize...

Yalnız iki sözcüğünü değiştirerek diplomamın altına Sabit'in şu ikiliğini yazdım:

*N shan elem-i cu'a il   eylemedi hiç
Ey şeyh-i keramat f r ş ez de suyun i ⁽¹⁾*

(1) Muskan açlık acısına il   olmadı hiç
Ey ker metler gösteren şeyh, (onu) ez de suyunu i .

YAZARLAR NASIL ÖLÜR?

Bu başlık altında Fransızca bir yazı okudum. Diyor ki:

«Francis Jammes'in mutlu ölümü (eğer böyle denebilirse) gazetelerde okundu. Nurdan, imandan, hikmetten yapılmış bir ruhun sessizliği içinde söndü. Bu güzel ölüm bütün yazarlar için, özellikle yoksulları için en güzel sonuçtur. Ama tersine, çoğu yastıkları başında bütün ömürlerince kovaladıkları düşlerinin fantomlarından⁽¹⁾ başkalarına karışmış olanlarını bulabilmek için sıkıntıyla can veriyorlar. Çalışma ve yoksunluk hayatlarını böyle bitirenlerin hepsini bu basit yazıda sayıp dökmek uzun olur. Ama ne, güzel bir kitap konusu değil mi?

«Mesleğin şehitler defterine adları yazılmayanlardan birkaçının yüzlerini burada hatırlamama izin verilsin. Bunlardan adları zamanın karanlıklarına karışmış olanlarını bulabilmek için 1720'ye doğru girelimeliyiz. Şair ve masal yazarı Jacques Vergier, Montmartre sokağında öldürülmüş bulundu. Kartuş haydutlar çetesinin kurbanı olduğunu gazeteler yazdılar. «Manon Lescaut» hikâyesinin babası Rahip Pré-vost, garip bir şekilde öldü. Chantilly ormanının bir köşesinde onu bir inme darbesiyle yere uzanmış buldular. Çarçabuk çağrılan bir hekim, öldüğünü sanarak otopsi yapmak için neşteri barsaklarına saldı. Zavallı rahip, işte o vakit son nefesi verdi.

«Birkaç zaman sonra 1852'ye doğru, Belleville keşişi Colonel de Piavel, kataloğunu düzenlemekle görevlendirdiği başpiskoposluk kütüphanesinin kitapla-

(1) Hayaletlerinden.

l , yaltakçı oluyor. Asalak bir yaşama alışıyor. Dalkavuklaşıyor. İyilik umduğu kimselere yağcılık yaparak yanaşmak için onların zihinlerinde dolaşan düşünceleri öğrenmeye uğraşıyor. Dudaklarında beliren her boş şeyi gerçek diye kabulleniyor. İşte insan, böyle böyle mesleksiz ve ahlaksız oluyor...

Daima hak yerini bulsa haklılar güven içinde ve gönül rahatlığıyla yaşarlar. Haksızlar hakka saldırarak küstahlığına kalkışamazlar. Her yerde önünde sonunda hakkın üstün geleceği söyleniyor. Doğru ama, milyonlarca haklı, haksızların zulmü altında ezildikten sonra...

Yoksulluğumdan yanıp yakılarak halime acındırmak istediğim kimseler bana şişiyorlar. İstanbul gibi bir memlekette, yirmi sekiz yaşında, güçlü kuvvetli ve de diplomalı bir delikanlı hiç a  kalır mıymış? Ben de işte bu tuhaf hayrete şaşıp kalıyorum. İstanbul'da bulunmak, genç, din  ve de diplomalı olmak sefalete karşı bir sigorta mıdır? Yoksullukta bana yakın bulunan diplomalı, yüksek fikirli a  gençler neredesiniz? Sıkıntılarını gizlediğiniz sefalet kovuklarından benim  ıkışlarıma katılarak bağırsanıza... Varlığınızdan şüphe edenlere diplomalı, genç, zeki ama a  olduğunuzu ve bu    faydanın size verdiği ayrıcalığı kötülükten kurtulmak için nasıl kullanacağınızı bilemediğinizi, çünkü bu memlekette itibar ve zenginlik kuşunun hemen hep diplomasız, adi düşünceli ya da büsbütün düşünceden yoksun ahmakların başına konduğunu ve her işte bu haksızlardan haklılara yer kalmadığını, bugünkü d ş ş m z  hazırlayan sebeplerden başlıcasının da işte bu illetimiz olduğunu ispat etsenize...

Yalnız iki sözcüğünü değiştirerek diplomamın altına Sabit'in şu ikiliğini yazdım:

*N shan elem-i cu'a il c eylemedi hiç
Ey şeyh-i keramat f r ş ez de suyun i ⁽¹⁾*

(1) Muskan açlık acısına il c olmadı hiç
Ey ker metler gösteren şeyh, (onu) ez de suyunu i .

rını Seine nehri suları üzerinde yüzerken gördü. Yüreğine indi, öldü.

«Etienne Psaume adında değerli bir bibliyograf⁽¹⁾ Hazois ormanında iki damadının baston vuruşlarıyla öldürüldü.

«Kendini Talihsiz Davetli adıyla anan Moreau Gilbert (ama tarih bunun asılsızlığını söylüyor) götürüldüğü Hotel Dieu hastanesinde, içine paralarını biriktirdiği çekmecenin anahtarını yuttu. Dar, mundar Vieille Lanterne sokağında bir sabah Gérard de Nerval'i asılmış buldular. Kafa yorgunluğu ve türlü suistimal⁽²⁾ sonucunda ölenlerin listesi uzar gider. Bu acı sönüşlerin yanında yine tekrarlıyorum, Francis Jammes'in nurlu ölümü ne güzeldir.

«Anatole France seksen yaşında hayattan ayrılışı anında gülümserken annesinin hayalini görmüş, son sözü «Maman»⁽³⁾ kelimesi olmuş, çocukluğunun bütün masumluluğunu şakıyan bu tatlı anı ile ölmüştür.»

Meslek arayan gençler, yazarlığı neden her işten kolay sanıyorlar? Çünkü öğretim kontrolü, imtihanı, kefalet akçesi, sağlık, ahlak araştırması, kabiliyet sıralaması vs., vs. yok. Minik bir ücretle matbaaya kapılanmak, herhangi bir işe kabul olunmaktan daha külfetsizdir. Bunun ilk güçlüğü işe dayanmak ve aza kanaatten ibaret... Emile Zola, gazetelerin genç ace-miler için bir okul yerine geçeceğini söylüyor. Ben büyük edibin pek de bu düşüncesinde değilim. Çünkü önceden üslupları güzel olanların bile gazetelerde sür-gitsin gündelik horanta⁽⁴⁾ yazılarla kalemlerinin bozulduğunu biliyorum.

Bu işe aşkla, şevkle girenler var. Gazetelerde imzalarını görmek zevki gençlere ideallerinin ilk gurunu tattırıyor. Otuzluk tabldotta beslenmek de mesleğin geçim işini çözümlemek demektir. İşte ün, işte tokluk, artık keyiflerine dokunanlara öyle çatarlar ki... Gazetelere, kitapçılara getirilip de geri çevrilen

(1) Kitap bilgini.

(2) Zararlı alışkanlıklar.

(3) Anne.

(4) Burada: Hiçbir özelliği, değeri olmayan.

yazı tomarları arasında iyileri de bulunabilir. Ama söz aramızda, öğrenimleri belirsiz, yazıları henüz koruk⁽¹⁾ olanları da inkâr kabil mi? Şeytan kulağına kurşun, bu tehlikeli geçitten sıvışıyorum.

Genel geçim hayatının ana baba günü denecek bir hengâmesinde yaşıyoruz. Bugün Avrupa'da bu mesleğe dökülenlerin sayısı ordular teşkil ediyormuş. Bu binlerce kalem işçisi genç heveslilerin içinde ün ve zenginlik kuşu kaçının başına konacak? Burada sözü bir Fransız editörünün yetkili kalemine bırakıyorum. Diyor ki:

«Biz hep okurlarımızın yararına çalışırız. Onlara görülecek hizmetlere hazırız. Burada değerli bir gerçek söyleyeceğim. Bu sözümü de okurlarımız için büyük bir hizmet sayıyorum. Onlardan bazılarını boş düşlere kapılmaktan kurtarmak çok yararlı olacaktır.

«Matbaamıza her yıl binlerce, binlerce müsvedde gönderiliyor. Bu acemiler ailelerince yazdıkları kutlama ve başsağlığı mektuplarıyla kendilerinin mesleki bir ustalığa ulaştıkları kuruntusuna düşebilirler. Ama gerçek bu değildir. Henüz bir meslekte tutunamayıp da geçim sıkıntısı çekenler hemen bu yolda kazanç arayanlar, yazarlığı, ona her isteyenin keyfine bağlı olacak kolaylıkta bir meslek sanmamalıdır. İlkın ona doğuştan bir istidat gerektir. Bu meslek dehası ile doğmuş olanlar bile sayısız güçlük ve sıkıntı ağlarının ilmiklerine dolaşıp kalıyorlar. Bu işe girişirken hemen ekmek parası çıkarmayı asla hatıra getirmemelidir. Bugün en büyük edebiyatçılarımızdan kişisel zenginliği olmayanlar, yazıya başlamazdan önce başka bir sanatla geçimlerinin sağlanması çaresini düşünmüşlerdir. Şöhrete erinceye kadar kalemlerini bu uğraşından fırsat buldukça kullanabiliyorlardı. Georges Duhamel hekimdi. Jean Giraudoux ve Paul Morand bugün bile Dışişleri Bakanlığı memurlarıdır. André Maurois endüstri adamıdır.

(1) Olgunlaşmamış.

«Çalışan sanatçı, esere kendi ruhundan can verebilmek için öldürücü, aşılmaz zorluklarla savaşıyor. Yaşam didinmelerine ayrılan gündüzlerden sonra bu ikinci çalışma gece uykularınızı yutar.

«Ruhunuzda bu kutsal ateşin sonsuz meşalesi yanıyorsa hayatınızı ona dayayarak işe girişebilirsiniz. Edebiyat her özenen yeni hevesliye kâr ve zevk verecek oyuncak işlerden biri değildir.»

Biliyoruz ki yazarlar kuş tüyü döşeklerde ölmüyorlar. Bu yorgunlar ahrete dinlenmeye gidiyorlar. Orada ne yazıya doymaz aç gazete sütunları var, ne sokak sokak pabuç eskittiren röportajcılık, ne de yarının ekmeğini düşündürecek sızlayan bir mide...

Onlar yazı seferberidirler. Kalemelerini bazen meç⁽¹⁾ yaparlar. Yaralarlar, yaralanırlar. Mağrur bir yoksulluk içinde yaşarlar. Bu gurur onlara her mesele üzerinde en bilgece düşüncelerini boşaltmakta kendilerini izimli saymak övücünden gelir. Bilgilerine sınır bilmezler. Yüreklilik her işten çok yazıda gereklidir. Ünlü olmanın sırrı...

Nasıl öldüklerini düşünmezden önce nasıl yaşadıklarını hatırlamalıyız. Bu ölüm, yeni tarz yaşayışın şekilce tabii sonucudur. İçlerinde matbaa ile meyhan arasında mekik dokuyanlar vardır. Bu akıl hocaları âleme verdikleri derslerin bir kıymığıyla kendilerini bağlamazlar, zor kazandıkları parayı ceplerinden çabuk kaçırlar. Edebiyat züğürtlüğünün acısını neşe yapmak kaygısıyla gezerler, tozarlar.

Tuhaf bir alın yazgısıdır. Milliyetleri ayrı olmakla birlikte Türk, Fransız, İngiliz, Alman yazarlar, romancılar, şairler, kaptanlar, şoförler, aktörler meslek alınganlıklarında aynı ruh karakteriyle birleşirler. Biz Türk yazarlarının Avrupalıları hiç benzemeyen yanı-
mız eserlerimizin baskı sayısındadır.

Yazarların şehitlik listesine bizden de yazılmaya değer meslek kurbanlarının adlarını sıralayacağım. Onları bulmak için geçmiş yüzyılların karanlıklarına

(1) Bir tür kılıç.

fener tutmaya gerek yok. Bizimkilerin içinde henüz mezarlarında ot bitmemiş olanları var. Feci sönüşlerini dünkü olayların taze sütunları arasında bulabiliriz.

Yazarlar nasıl ölürlər? Bazen bir eli kalemde bir eli kadehte... Onların ölümlerine en çok ağlayanlar alacaklılarıdır. Bir türlü barışamadıkları gerçek maddi âlemden yüzlerini suni cennetlere çevirirler... Zehirin öldürücü neşesiyle toprağa çökerlerken sanatın doruğuna yükseldikleri kuruntusuna düşerler. Fransız edebiyatı bu uğurlu şaheserlerle hayli zengindir. Verlaine'in, Beaudelaire'in, Rimbaud'nun⁽¹⁾ alkolik, felçli, çılgın, hezeyanlar içinde ölüşleri ulusal sanat yüksekliğinin birer onuru sayılıyorsa bu alanda bizim de övünülecek sanat fedailerimiz yok değildir.

Kırk beş yıl öncesinin külünü karıştırmakla başlıyorum:

Mekteb-i Harbiye⁽²⁾ Fransızca öğretmeni, «İkdam» gazetesini roman, makale çevirmeni Mehmet Halit Bey... Ahmet Cevdet'le her gün aralarında, hikâyelerinin tutulmadığı dâvâsı sürer, zavallı çevirmen bazen nezaket sınırını geçen şikâyetlerle karşılaşır. Bu üzüntüsüne alkolizm de karışan yazar, nihayet bir gün kendini petrole bular, kibriti verir. Cayır cayır yanar, edebiyatta da Âşık Kerem'e⁽³⁾ bir ek katmış olur.

Sargılar içindeki şiş bacakları ağır vücudunu güç taşıyan şair Andelip, mola verdiği meyhanelerde kadehler devirdikten sonra yerinden kalkamaz bir hale gelmişti. Işıklar söndürölünce bu gedikliyi⁽⁴⁾ hamallarla dışarıya çıkarabilmek, patronları üzen bir mesele olmuştu. Artık hiçbir meyhaneye kabul olunmuyor, kapılardan başı görününce hemen dışarıya itiliyordu. Kabarelerden kovulan bu dertli bülbülün yanık nağmelerini sonunda toprak örttü.

(1) Fransız şairleri.

(2) Harp Okulu.

(3) Bir halk öyküsünün kahramanı. Öykünün sonunda aşkın ateşiyle yanarak ölür.

(4) Sürekli müşteri.

«Mehcure» romanını yazmış olan Vecihi'yi bir gece meyhane dönüşünde diri bindiği arabadan ölü indirdiler. Yazdığı acıklı romanlarının son sayfası bu facia ile kapandı.

«Raphael»i çevirmiş olan Nuri Şeyda, Sirkeci aşçı dükkânlarından birinin üstündeki odada veremden öldü.

Şair Mehmet Celâl, içki düşkünlüğüyle «tezallümü hezeyana» tutuldu: Bu hastalığa doktorlar «delirium tremens»⁽¹⁾ teşhisini koydular. Şair bu terimden bir benzetme yaparak:

«Deliriorum a teres!» narasını attı.

Son yıllarda Mehmet Rauf'un içine düştüğü sıkıntılar içler acısı bir hal almıştı. Bir gün elinde bir yazı tomarla İbrahim Hilmi Kitabevine geldi. Sinirli bir inatla eserinin mutlaka alınmasını ısrarla istedi. Yazıya bakan editör:

— Bu, bir piyes... Tiyatro kitapları satılmıyor, basamam... deyince yazar ağlamaya benzer bir gülümsemeyle:

—Ya, öyle mi? Onun romana çevrilmesi yarım saat bile sürmez!

Cevabıyla bir köşeye çekildi. Alaminüt⁽²⁾ kalem dokunuşlarıyla piyese çarçabuk bir roman giysisi giydirdi.

Bir gün sokakta rastladım ona... Gıdasızlıktan kaşeksiye⁽³⁾ tutulmuş güneş görmeyen meyve yani gibi o pembe yüzü kehribar kesilmişti. Mecalsiz adımlarla güç yürüyor, ne olduğunu soranlara sinirlerinin bütün büyüklüğüyle küfür ediyordu. Onda içki düşkünlüğü yoktu. Tanrı hepimizi bir kusurla yaratıyor. Mehmet Rauf da genç kadın düşkünüydü. Cinsel sempati şiddetinden birkaç kez intiharlar atlattı. Sonunda, içinde ölmek için bir hastane karyolasını güç buldu.

Rakı, öldürdüklerini şehitlik rütbesine erdriyorsa, emekli «Cumhuriyet» yazarı merhum Agâh'ın bu mertebeye hak kazanmış olduğunu kim reddedebilir?

(1) Sayıklamalı bir alkolizm hastalığı.

(2) Anlık.

(3) İleri derecede zayıflama.

Beybaba Bedrettin her gün sütunlar dolusu yazdıklarının yorgunluğunu meyhane köşelerinde dinlendirirdi. Bir kadeh rakı, verdiği marazî neşe karşılığında sağlığını neler eksiltiyor? Halkı aydınlatmak için yazıp çizenler bu sorunun önünde kendi hesaplarına biraz düşünmeyi bilselerdi... Sonunda Bedri de pek ihtiyar denemeyecek bir yaşta bütün bütün dinlendi.

Kokainoman Sadettin... Bu genci savaş yıllarında «İkdam» matbaasında tanıdım. Bu tutkunluğunun mahmurluğuyla gözleri hep süzgündü. Bu yumuşak huylu, sempatik çocuğa acıyarak bazen sorardım:

— Ne o Sadettin, galiba yine, ha?

O ince bir gülümsemeyle suçunu açıklamaktan çekinmezdi.

Daha dün aramızdan eksilen tarihçi Ahmet Refik, kış günü paltosuz yufka⁽¹⁾ ceketle geziyordu. İspirtodan aldığı yüksek kalori zavallıyı soğukların çeşitli etkisinden koruyamadı, vücudu titreyerek öldü.

Bu saydıklarım daha dünküler... Meygede⁽²⁾, mey, rakı, ırak, bade⁽³⁾, sagarla⁽⁴⁾ dolu edebiyatımızın gelmiş geçmiş içki kurbanlarına hep ayrı ayrı Fatiha okumaya vaktim yok. Bu yüzyılda mezarların küllerini karıştırmayacağım. Ama aramızda bu şehitliğe aday dirilerin sayısı da epey yekûn tutar. Şu satırlarımın arasında bu gediklilerin adlarını çıtlatmak başıma kıyameti koparmaktır. Yalnız, şu kadarını söyleyeyim ki ben onların yuvarladıkları kadehlerin sayısını yazılarının gündelik kalitesinden anlarım. Ha, derim, bugün filanca yazar fazla kaçırmış! Bazen fazla neşe buharıyla beyinleri gıdıklayan, ölçüden aşkın düşünce hokkabazlıkları yaparlar. Bu da şenliklerinin okurlara aşılınması bakımından hoş görülebilir ama bu neşenin zevkine değmez son bir humarı⁽⁵⁾ vardır.

Ha bre ha, zekâlarını zehirleyerek sanat ışığını yükseltmek isterken sonunda karanlıklara dalan bi-

(1) Çok ince.

(2) Meyhane.

(3) İçki çeşitleri.

(4) Kadeh.

(5) İçkinin verdiği başağrısı ve sersemlik.

zim de Verlaine'lerimiz, Baudelaire'lerimiz, Rimbaud'larımız yok değildir. Bunların destanlarını şimdilik geriye bırakıyorum. Benim ömrüm yetmese de bu kadeh kurbanları için birer «élégie»⁽¹⁾ yazacak elbette hayırsever kalemler bulunur, yine her halde Rabbim uzun ömürler versin...

(1) Ağt.

HEYBELİ YANGINI

Pazar sabahı balkon serinliğinde günün haberleri sütunlarını gözden geçiriyordum. Dalgınım. Bir ara Ada'nın iki heybe arası⁽¹⁾ dumanla doldu. Aman diyorum, yazın bu açık havalı gününde bu kadar sisin anlamı ne?

Dakika geçmiyor, yeğenim kıpkırmızı bir suratla koşa koşa karşıma dikilerek:

— Amca, Ada yanıyor...

— Ne diyorsun?

— Başınızı çevirip baksanıza...

Dönüp bakıyorum. Gerçekten de bizim evin sırasında tepeden sarımtrak alevle karışık sıcak bir duman kasvetli çatırtılarla göğün mavisini lekeleyerek dalga dalga yükseliyor. Bu külhandan esen keskin bir koku da burunlarımıza doluyor. Çok hazin, korkunç bir görünüm...

Hemencecik davranarak üst değiştiriyorum. Aşağıda gürültüler oluyor. Eğilip bakıyorum. Bizim bahçe itfaiye erleri, çoluk çocuk, bir bölük halkla dolmuş... Arka kapının kilidini kırmışlar. Sarnıcı açmışlar. Hortum salmışlar. Bahçeye koşuyorum. Başbekçi:

— Beybaba, merak etme, sönecek inşallah. Müdür Bey selam söyledi. Korkmasınlar, dedi.

Avutmasıyla ellerime sarılıyor.

Alevler tepeyi aşarsa birkaç köşk biz, en önce ateşe lokma olacağız.

İtfaiye erleri yarı çıplak, kan ter içinde çalışıyorlar. Hortumu bayıra uzatmışlar. Ortada, suyu sarnıçtan alıp tepeye yollayacak motörpomp⁽²⁾ fas, faz, faz...

(1) Heybeliada'nın iki tepesinin arası.

(2) Motorlu pompa.

pispos, fos... çat... pat... bozuk düzen bir işleyişle gürültü yapıyor. Bu çabalamalara karşın hortumun şiştiği sezilmiyor.

— Kuzum, ne oluyor? diye sordum.

— Ne olacak, pompa bozuk, suyu ne alıyor, ne veriyor, dediler.

Tepemizde alevler rüzgârdan aldıkları yönle korkunç, feci kıvrıntılar yaparak yükseliyor. Bir saatten çok bir çalışmadan sonra su gelmeye başlıyor. Bu sefer de başka bir sakınca başgösteriyor. Meğerse hortum delik deşikmiş, her yanından su fişkırıyor. Bahçe göllendi. Yangına suyun damlası gitmiyordu. Büyük yangın kazalarında uzun ihmallerden doğan bu türlü sakıncaların kaldırılması tamam tehlikenin ortaya çıkma saatinde mi düşünülür? Arasına bir aleti kontrollerle görevli denetmenler yok mudur? Ateşe kim karışır, bilmiyorum. Hâlâ Rufaîler⁽¹⁾ mi? Böyle çürük çarıkça aletlerin hiç olmaması olmasından iyidir. Her saniye büyüyen tehlike karşısında böylece boşuna uğraşmalarla vakit kaybedilmemiş olur.

Büyükada, Burgaz ve telefonla çağrılan İstinye itfaiyeleri de yetişiyorlar. Asıl şaşılacak şey, ateşin, susuz, kuru kuruya söndürülmüş olmasıdır. Su ortasındayız. Ama suyu ateşe götürecek aracımız yok. İtfaiye ve asker erleri... Binlerce halk, ellerinde sopalarla göğüs göğüse yangınla savaşıyorlar ve afeti yeniyorlar. Bu deney bana böyle çetin durumlarda Türk'ün savaşındaki yüksek yeteneğini bir daha ispatladı. Ama bundan onur duyduğum kadar bu uygar yüzyılda, şeklin ilkelliğinden sıkılıyorum.

Evi bırakıp gidemiyorum. Olay yerinden gelenlerden soruyorum:

— Nasıl?

— Bakmaya insanın yüreği dayanmıyor. O zümrüt çamlar bir anda çalı süpürgesine dönüşüyor. Heybeli de Kınalıada'ya benzemek tehlikesinde...

— Yangın alanı büyük mü?

(1) Rufai bir tarikatın adıdır. «Rufaîler karışır», olumsuz bir durumda, sorumlunun kim olduğu belli olmadığından söylenen bir deyimdir.

— Çamlımanı'ndan başlamış, genişleye genişleye tepeye yükselmiş. Yanan çamları binlerce tahmin ediyorlar.

Yangın söndü. Bahçemizin kapılarını halka kapadıktan sonra ben de görmeye gittim. Bu gözlere safa, dertlere deva yeşil ormanın bir kül, kömür vira- nesine dönmüş olmasını görmek üzüntüsü benim de yüreğime çöktü.

Yangın neden çıkmış? Bu, son soruşturmada an- laşılacak. Bunun meçhul bulunması, yangın çıkar- ların gözlere görünmeden sıvıştıklarını anlatıyor. Bu kaçırma da, çevrenin ihmalini gösterdiği için, insana ayrıca üzüntü veriyor. Her yıl bu mevsimlerde ada or- manları uygarlıktan yoksun kimselerin yasadışı kası- larıyla karşılaşılıyor. Bu seferki kaza her ölçüyü geçti. Sıkı bir lodos esip de alevler tepeyi aşmış olaydı bo- zuk pompa, delik hortumlarla karşılanan azgın ateş bir anda ormanı sarabilirdi. Heybeli halkı ev, mal kaygısı değil, canlarını zor kurtarmak tehlikesine düşmüş olacaktı.

Orman yangınlarında en tehlikelisi çamlıklardır. Reçineli ağaçların tutuşmak istidadı tıpkı barutu an- dırır. Bu korkunç kaza tekrar olursa yine pompa bo- zukmuş, hortum patlakmış deyip geçecek miyiz? Böyle tehlikeli ihmallerin ortada sorumlusu yoktur. Çocuk bilmecelerinde olduğu gibi onu arayıp bulmalı. Sağlam bir motörpompla deliksiz hortum bedeli, kül olan çam- lık alanının değeriyle ölçülemez. Halkın geçirdiği heye- cana, iki erin atlattıkları boğulma tehlikelerine de caba mı diyeceğiz? Ada yangınları başlangıçlarında söndürülemezlerse sert bir havayla anbane⁽¹⁾ olunca sopaya, taşa karşı ıslık çalarak sardığı yerleri cehen- neme çevirir.

Kınalı'nın da daha önce çamlıklı bir ada iken her yanını saran büyük bir yangın sonucunda yeşil giysi- sinden soyunarak bugünkü çorak görünümü almış ol- duğu tarihte bir söylenti olarak bilinir. Bu korku öteki adalar için de geçerlidir.

(1) Birden bire büyüünce.

İstanbul ikliminden ayrı, zayıf göğüslere şifalı çam havasıyla ünlü bu yeşil tepeleri Allah böyle bir son dan korusun. Sıkışınca yapacağımız, böyle göğ e kaldırma k mı olacaktır? Duaya güvenirken uygarlık görevimizi unutmayalım.

Geçirdiğimiz facia dolayısıyla gözümde gerçekleşen bir halden çok memnunum. Bu da aletleriyle bahçeye dolan bir bölük itfaiye grubunun gösterdikleri düzenli hareketlerdir. Bu mert, yiğit erler; cesur, dayanıklı, yorulmaz, yılmaz, gözlerini budaktan sakınmaz oldukları kadar da meslek terbiyesine sahiptirler. Bu oğullardan, onlar bana, ben onlara karşılıklı teşekkürlerle ayrıldık.

BÜYÜK BİR PİŞMANLIK

Temmuz ayının pek sıcak bir günündeyiz. Havada hiçbir rüzgâr yok. Her taraf cayıp cayıp yanıyor. Gökyüzünün o eski güzel lacivert rengi âdeta yangın dumanı gibi sarımtırak bir renge dönüşmüş.

Böyle bir havada lodosa karşı bir bayır düşününüz. Sıcaklığın şiddetinden, kuraklıktan bu bayır parça parça yarılmış. Vakit de öğle sıcağı. İnsan serin bir yerde bulunduğu halde bile şu anlattığımız bayır ve sıcağı zihninde hakkıyla düşünebilse mutlaka sıkıntıdan ter dökmeye başlar.

Bu bayırın alt başında bizim belediyenin sokak sulamaya mahsus varilli arabalarına benzer, eşek koşulu bir araba ve bu arabanın sahibi bir kocakarı düşününüz. Eşegini tutarak bayır yukarı su çıkarıyor. Kocakarı gerek yılların ve bu yoldaki çabasının etkisiyle kupkuru kuruyup bir insandan çok âdeta kuru bir ağaca benzemiş. Zavallı eşek, sıcaklığın etkisiyle dilini bir karış dışarıya çıkarıp kulaklarını aşağıya düşürmüştü. Sözü'n kısıası, öyle sıcak bir zamanda bu kocakarıyla eşegin bayır yukarı su çıkarışlarını kim görmüş olsa mutlaka hallerine acır.

Kocakarı ağır ağır eşegin başını çekiyor. Hayvan da inat ve huysuzluk göstermeyip yumuşaklıkla sahibine boyun eğiyordu. Kocakarı ile eşegin şu sakın yürüyüşleri insanı hem güldürecek, hem de üzecek bir görünümdeydi.

Bayır yukarı on dört, on beş yaşlarında iki külhanbeyi de çıkıyordular. Malum ya, külhanbeyi adı kazananlar mutlaka bu şöhreti terbiye kıtlıklarından dolayı almışlardır. Bir insanda terbiye kıtça olursa merhamet de az olur.

Bu iki külhanbeyi, kocakarı ile su dolu koca fiçılı arabasını çekmek için son kuvvet ve çabasını kullanan eşeğin yokuş yukarıya çıkışlarını görünce, bunların hallerine acıyıp arkadan arabaya dayanarak biraz yardım etmek gibi bir insanlık duygusu gösterecekleri yerde, şu iki zavallı ile eğlenmek için bir muziplik düşünmeye başlarlar.

Zaten muziplik bunların sanatları olduğundan uzun uzadıya düşünmeye yer kalmadan kocakarıya oynayacakları oyunu o anda bulurlar. Külhaninin biri yavaş yavaş arabaya yaklaşıp fiçinin arkasındaki musluğu açtıktan sonra usulca oradan çekilirler.

Zavallı kocakarının ihtiyarlıktan kulakları bile işitmediğinden musluğun açıldığını hiç anlamaz. Yine o eski tempoyla yoluna devam eder. Musluktan su şırıl şırıl aka aka bir hayli zaman yolda giderler. Yalnız, fiçinin gittikçe hafiflemesinden dolayı eşek, eski gidişi bozulup daha hızlı yürümeye başlar. Kocakarı hayvanın yürüyüşünün artmasından kuşkulananarak, ne olduğunu anlamak üzere arkasına dönünce suyun son damlalarının dökülüp gitmekte olduğunu görür. Gördüğü şey yalnız bununla da kalmaz. O iki külhaninin, keyiflerinden yerlere yatıp kasıklarını tuta tuta gülmekte olduklarını da görür.

O kadar güçlkle yokuşun üst başına vardıktan sonra fiçinin musluğu açılıp içinde bir damla su kalmamış olduğunu görmek, hele şu felaketi yapıp da başarılarından dolayı birkaç adım geriden çatlama derecesinde kahkahalar salıveren o iki insafsızın alaylarına uğramak insana ne kadar ağır gelir.

Zavallı kocakarı bu felaket üzerine eşeği durdurup aşağıya doğru akıp giden sulara kendi gözyaşlarını da sessizce akıtmaya başlar.

Külhanbeylere karşı hiçbir şey söylemeyip yalnız üzgün bir bakışla baktıktan sonra eşeğin başını yine yokuş aşağı çevirir, fiçiyi yeniden doldurmak üzere geri döner.

Kocakarının bu bakışı iki külhanbeyi üzerinde bir yıldırım etkisi gösterir. O anda ikisi de gülmeye son verirler. Zavallı kadının gösterdiği bu sabır ve dayanıklılıktan o kadar mahçup olurlar ki, utanma, ar-

lanma ne olduğunu bilmeyen bu iki yaratık, utançlarından biribirinin yüzüne bakamaz olurlar.

İçlerinden biri der ki:

— Ben bu muzipliği yapacak değildim ya buna sen sebep oldun...

— Hayır, buna sebep sensin!

Böyle sensin, bendimden başlayan konuşma sonunda şiddetli bir kavga olur. İkisi de boğaz boğaza gelirler. Kocakarı yeniden fıçıyı doldurup da döndüğü zaman bunların her ikisinin de, yüzleri gözleri kan içinde, bir yana serilmiş olduklarını görür. Yanındaki küçük maşrapaya, fıçıdan taze su doldurup, öfkelelerinden şiddetlerinden bayılmak derecesine gelmiş bulunan bu iki azgın delikanlının yüzlerini gözlerini yıkar, akıllarını başlarına getirmeye çalışır. Yaptıkları kötülüğe karşı kocakarıdan böyle bir iyilik görmeleri bunları o kadar duygulandırır ki duydukları bu pişmanlık kendileri için en büyük ceza yerine geçer.

KANIMIZI EMENLER

Sıcaklar başlıyor. Eski takvimler «hareket-i haşerat» diye yazarlardı. Bu terkip⁽¹⁾ eskiydi. Şimdi galiba «böceklerin hareketi» denecek... Eskiler tü kaka olalı yenilikler hoşla gidiyor. O zaman ne denileceğini gelecek nesil düşünsün! Hep yenilikler, kısa etek, uzun etek, dar pantolon, bol pantolon modasını andırıyor. Bollanmanın sonu darlanmadır. Falcılığa gerek yok. Gerçek apaçık görünüyor. Her işimiz bir dönüp dolaşmaktan ibaret...

Eski dil ustaları «haşerat»ın tekili «haşere»yi kullanmaktan vazgeçmişler. Niçin? Bu soruya karşılık yetkisi sayın Dil Kurumu'nundur. Sayın diyorum, ama ihtiyarlayamadı ki... Arkadan gelenlerin uzun ömürlü olmasına dua edelim...

Böceklerden söz edecektim, nasıl oldu da kalem başka bir yola saptı? Eskiler besbelli «haşere»yi⁽²⁾ cemiyetsiz⁽³⁾ bularak bütün «müezziyat»ı haşerat kumkuması altında toplamak istemiş. «Müezzi», sözlüklerin tariflerince «eziyet veren» anlamına imiş. Bu sözcükler, bizi her inciten şey için söylenebilirse de haşerat çerçevesine daha neler sokulmaz...

Bu inciticilerin kanath, kanatsız çeşitleri saymakla bitmez. Sivrisinek, tatarcık (Tatara benzer neresi vardır, bilinmez ki), kene (hain, yapıştığı vücuda gömülür)... Anlayana sivrisinek sazmış. Ben bu zariflikten yoksun olduğumu açıklamaktan hiç sıkılmam.

Bunlar böceklerin havada gezen bölüğüdür. Bir sineği üç dört bin defa büyültürseniz uçağa benzer bir

(1) Tamlama.

(2) Böcek'i.

(3) Eksik anlamlı.

biçim alır. Bombaları yoktur ama emdikleri vücudu ateş gibi yakıp kabartırlar. Kendilerine kanun yoluyla bir ceza verilmez. Hepimizin kanları onlar için mu-bahtır⁽¹⁾. En korkunç hastalıkları bize aşıladıktan sonra semirerek sazlarını çala çala cümbüşlerini sür-dürürler. Bir sivrisinek, insan öldürmekte en yabani büyük canavarlardan daha korkunçtur.

Yeryüzündeki böceklerden öncelik ve seremoni⁽²⁾ sırasıyla ilkin hangisi gelir? Bazı evlerde felaket şek-lini alarak insanları en çok tedirgin edeni, tahtakuru-sudur sanırım.

Bu böcekten canı yanan Bektaşî, iki elini Yara-dan'a kaldırarak:

— Ey Allah'ım, bunu yarattın, ama ezip de bir kere koklamadın mı?

Şikâyetiyle haykırmış. Ne âlâ... Bektaşî olmak, Allah'a ve kullarına karşı kabaca her itirazda bulun-mak için bir mazerettir. Gerçektén, tahtakurusunu yaratanın estetik bir övünmeye hakkı olabilir mi?

Böcek bu pis kokuyu bizim kanımızdan mı alıyor? Kuşkusuz. Çünkü başka şey yediğini gören yok ki... Bu minimini canavarın ufacık tefecikliğine bakıp da kana susamışlığını önemsememeye gelmez. İnsanoğlu açtığı sonsuz savaşında dünya yüzünden henüz onun ırkını kesmeyi başaramamıştır.

Üç dört ay durur. Sırtı karnına yapışır. Ölmez. Eğer oruç tutmak bir sevapsa bu böceğin cennetlik ol-duğuna iman etmeliyiz. Bir de kanlı canlı bir insan vücudunda kendine bir şölen sofrası kurarsa doymak bilmez. O takır takır böcek, yarım dakika sürmeden cüssesince kırmızı bir tulum olur. Dokunan eli kana boyar. Açken çabuk koşar. Kurnazdır. İğnesini batır-dığı bir bedende bir hareket hissederse hemen bir kıvrımın arasına saklanır. Tutmak isterseniz usta bir hokkabaz gibi parmaklarınızın arasında sır olur. Du-rup dururken ensenize bir iğne batar. Yanan yere he-men el atarsınız. Bir şey yok... Ceketinizi, yeleşinizi çıkarır, iç fanilanıza kadar soyunursunuz, o üzerinizde

(1) Yasak değildir.

(2) Burada: Önem.

saklanacak yeri sizden iyi bilir. Tetik caniler gibi ender olarak ele geçer.

Mösyö Costier böceklerden söz eden bir kitabında şöyle bir fıkra anlatıyor:

General de Galife, bir kışlayı gezerken askerden sorar:

— Bir şeyden şikâyetiniz var mı?

Şu cevabı alır:

— General hazretleri, yiyip içmemiz yolundadır. Yalnız bir şeyden şikâyetçiyiz. Kışlada tahtakurusunun çokluğundan pek tedirginiz.

General kaşlarını çatarak:

— Tahtakurusu mu? Nasıl şeymiş o? Gösterse-nize bakayım...

Erler bu emri derhal yapmaya koşarak bir bardağın dibinde semizlerinden bir düzine kadar getirirler.

General, böceklerin üzerine su doldurarak bardağın içindekileri birkaç yudumda hemen diktikten sonra:

— Herbiriniz işte böyle benim gibi yapmış olsaydınız, kışlanızda şimdiye kadar tahtakurusundan eser kalmazdı, demiş.

Hep bulantıya tutuldunuz sanırım. Bu içkisini takdir ederek şimdi general cenaplarına afiyet olsun diyebilecek miyiz? Tahtakurusu sözde kendini yiyeni yemezmiş!

Erlerin, askeri mide nizamnamesinde yeri olmayan bu emre boyun eğerek generali taklit edebileceklerine hiç ihtimal veremiyorum. Böcek bizi yer ama onun midesinde mundarlaştıran kanımızı biz tekrar kendi özümüze karıştıramayız.

Böcekler protokolunda pireyi ikinci getiriyorum. Bunun iğrenç kokusu yoktur ama haşşeri keskindir. Mikroskopun altında hortumuyla file benzer. Ele avuca girmez. Birinci sınıf akrobatlardandır. Bunun ötekinden daha kötü bir huyu, üzerimizde mesken tutmasıdır. Gövdelerimiz onun için her ihtiyacı sağlayan bir yeryüzüdür. Yerler, içerler, çiftleşirler, yumurtlarlar... Bazen kuytu yerlerimizde çift çift hafiften gezinti yaparlar... İçimiz kikişir ama her yerde soyunup da bu asalaklardan kurtulamayız ki...

Kadınlarca tandırnameden gelme olacak bir söylenti vardır. Sözde pireyi çabuk yakalayan hanımlar kocalarını da kısıkırak tutarlarmış... Benzetmede incelikten çok gariplik var. Bu kısıkırığın nasıl bir poz olacağını tahminde yanılanlar olabilir.

Koyunlarımızda, göğüslerimizde beslediğimiz bu evcil böceklerden bir teki daha kaldı. Bu iğrenç yaratığın adını söyleyerek yazımın saflığını. büsbütün bozmaktan çekiniyorum.

Ne yapalım, Cenabı Hak onların rızıklarını da bizim sırtımızdan vermiş... Onlar bizi yiyorlar, ama biz neler yemiyoruz ki... Men dakika dukka⁽¹⁾. Meseleyi adaletle çözümlemek için hayvanlar arası bir jüri kurulsa biz insanlar, kuşkusuz, davayı kaybederiz. Gücümüzün yetebildiği bütün yaratıkları iştahlarımıza kurban ettikten sonra biribirimizi yemekten de hoşlanmıyor değiliz...

(1) Burada: El elden üstündür.

KARINICALARLA SAVAŞTAYIM

Bu tuhaf başlığın önünde belki kopacak kahkahalar vardır. Kahramanlığını denemek için aramış, taramış da bu miniminikleri bulmuş alayıyla savaşımı küçümseyerek dudak bükmeğiniz. Doğada gözlerle görünmez en küçüklerinin, en büyükleri devirdiklerini mikroskoplar dehşetle gösteriyor. Bu karıncalar savaşında zafer hangi tarafın lehine dönecek? Bunu kolayca kestirilir bir açıklıkta sanmamalı. İnsanın zekâsı ve beden gücü bu böcekleri hemencecik yenmeye yetmiyor. Ben bir kişiyim. Onlar milyarları geçkin. On binini tepelerken karşıma sayısız bir ordu daha çıkıyor. Natüralistlerin⁽¹⁾ saygıyla yaşamlarını inceledikleri bu hayvancıklardan ne istiyorsun? Bu haklı soruya vereceğim karşılığı da haksız bulmayacağınız sanıyordayım.

Savaşı, sadece hakka saldırma zamanında korunma zorunluğu meşru sayarım. Saldırgan savaştan nefret ederim. Hareketleri salt içgüdüye bağlı bu hayvancıklarla bir saldırmazlık anlaşması imzasına imkân olmadığını söyleyeceksiniz. Doğru ama biz evlerimize, bahçelerimize, meyve ve sebzelerimize musallat olan böceklere tabii bir beslenme hakkı vererek hoş geldiniz, rızkınıza buyurunuz, karnınızı doyurunuz demiyoruz. Türlü aletler, zehirli ilaçlar, şırıngalar, tozlarla yok edilmelerine girişiyoruz. Onları zararlı böcekler adı altında öldürölmeleri mubah korkunç düşman sayıyoruz.

Karınca kararınca derler. Bu sözle onları hiçe saymak istiyorlar. Yaptıkları zararlar cüsseleri ora-

(1) Doğabilimcilerin.

nından çok büyüktür. Bu hayvanlar kendi aralarında da savaşırdılar. Ordu orduya savaşırlar. İnsanı da ısırırlar. Zehirli cinsleri de vardır. Uşuştükleri bazı canlı hayvanların vücutlarında tehlikeli yaralar açarlar. Öldürünceye kadar kemirirler. Filler, boğalar, büyük yılanlar o korkunç büyüklükleriyle bu küçücüklerin saldırılarına karşı pek zavallı kalırlar.

Yazın bir öğle üstü balkona çıktım. Birdenbire şaşırdım kaldım. Karıncadan basacak yer yok. Dalga dalga kaynaşan siyah bir halı üzerindeyim. Her adımında binlercesi eziliyor. Bu istilaya sebep ne? Çevremi gözden geçirdikten sonra bu sebebi anladım. Evin boyalarını yiyorlar, kaplama üzerindeki ek yerlerinin macunlarını açmışlar. En ufak çatlakların aralarına dolmuşlar. Binanın yöresinde parça parça meydana çıkan lekelerin altından yenmiş boyaların kuru tahtaları görünüyor. Ben şaşarak bu incelemede bulunurken topuklarımdan doğru vücuduma keskin iğneler batmaya başladı... Yalnız evi değil, beni de yiyecekler. Yerdeki canlı kraliçe erleri hep birden üzerime çullanırsa bittim gittim. Semiz, yağlı, körpe bir adam olmamakla birlikte onlar için pek de fena bir sabah kahvaltısı değildim. Karıncaların diri diri insan yedikleri faciasını hiçbir tarih sayfasında okumadım ama dünyayı saran savaş havası garip bir gizli kuvvetle onları da bu cürete kadar vahşileştirmiş olabilirdi.

Tepinerek evdekilere haykırmaya başladım:

— Orada kaç kişiyseniz dolu kovalar, süpürgelemlerle hemen imdada koşunuz. Ev karınca baskını altındadır. Dişlerinin ilk kuvvetini bende deniyorlar. İştahları korkunç. Biraz gecikerseniz vücudumdan bir kısmını yenmiş bulacaksınız.

Genç, ihtiyar üç kadın su dolu kovaları, koca süpürgelerle yetiştirdiler.

Kadının biri hayretle bağırdı:

— Aaa, bu ne kıyamet? Heybeliada'da ne kadar karınca varsa bizim balkona toplanmış! Hayırdır inşallah...

— Aman sus, dedim. Bunun hayır neresinde?

Bir başkası da şu hikmeti savurdu:

— Süphanallah, düğünleri var galiba!

Can acısından gelen bir öfkeyle bağırdım:

— Saçmalamayınız. Burda düğüne, derneğe benzer şenlik yok... Hücum ettikleri yerlere baksanıza... Evi, boyaları aşınmış kırk yıllık keleş binalara çevirmişler... Benim bacaklarımı da çiçek çıkarmışa döndürdüler.

İhtiyarı da şu hezeyanı⁽¹⁾ savundu:

— Belki nümayişleri, mitingleri, konferansları var... Belki beyleri nutuk söyleyecek...

Ben:

— Daha neler, kuzum? Bunlar da mı siyasete karışmışlar? Üçler paktına girerlerse karadan Britanya'ya hücum işi oldu bitti demektir!

Bir başkası:

— Amanın, amanın, baldırlarıma çuvaldızlar saplanıyor!

Ben:

— Hadi, durmayınız. Süpürgeci alayı bu kara orduyu balkondan aşağı akıtmalı...

İhtiyarı:

— A Beyefendiciğim, yeri temizlemeden önce sizin üstünüzü süpürelim. Pijamanızın boyunca yol yol oluk olmuşlar. Bakınız yakanızdan içeri dalıyorlar.

Bu uyarmanın sonunda arkamda da bir avazlama oldu. Ense köküne kızgın kıvılcımlar gömülüyordu.

Üstüm süpürülürken ihtiyar kadın şöyle söylüyordu:

— Rabbim bunların gıdalarını böyle vermiş. Parayla satın alamayacaklar. Hırsızlıklar yapamayacaklar. Açıktan açığa üşüşüp istediklerini hiçbir buyruk tanımadan yiyecekler...

Ben:

— Arılar, karıncalar daha birçoqları tam komünisttirler. Yuvalarına taşıdıkları erzakı ortaklaşa yerler. Ama bu güzel huylarını kutsal sayarak biz onlara şekerin, unun, pirincin kaplarını açarsak geriye zır-

(1) Saçmalığı.

nık⁽¹⁾ bırakmazlar. Biz insanlar kendi aramızda uyuşmıyoruz da bir de onlarla mı ortaklaşa yaşayacağız? Her gün milyonlarca zararlı böcek, mikrop nasıl öldürülüyorsa bu karıncaları da aynı yok etme işlemine tutmak zorundayız. Karınca kendi çevre ve yuvasındaki doğal hayatında karıncadır. Meskene saldırarak boyaları kemirmeye, vücutlarımızı dalamaya kalkışınca düşman, küçük büyük her ne boyda olursa olsun karşı karşıya savaşçı durumuna girmiş oluruz. Ve savunma durumunda mazeretli sayılırız. Her zararlıyı öldürünüz diye Arapça bir söz vardır. İşte fetvayı verdim. Bunun günahı yoktur. Her insanlık gereğinde olduğu gibi insafa göz yumarak işinizi görünüz.

Önce bu kadar cana nasıl kıyılır yufka yürekliliğiyle tereddüt gösterdiler. Ama sonra vücutları haşır haşır haşlanınca bu can acısı onları gayrete getirmekte benim sözlerimden çok etkili oldu. Suyu basar, süpürgeyi çalarken acı haykırışlarla söyleniyorlardı:

— Aman Yarabbi, bilemezdik. Ne korkunç haşeratmış bunlar... İnsanı akrep gibi sokuyorlar. Kocaman iğneli cinsleri, küçük sinsileri, kanatlıları da var.

Bu fıkır fıkır kaynaşan siyah istiladan evi, vücutlarımızı kurtarmak işlemi başladı. İlk tahminimizde aldanmışız. Öyle dört beş kova su, birkaç süpürge vuruşuyla başa çıkılacak bir iş değilmiş bu... Üzerlerine kovalar boşaltılarak süpürgelerle balkondan aşağı akıtılanların yerine bir kaynaktan fişkirir gibi çarçabuk yeni bir ordu daha saldırıya geçiyordu. En çok balkonla binanın ek yerinden kaynaşıyorlardı. Yarım saatten çok uğraşıldı. Bu sayısız böcek ordusunun hakından gelememek üzüntüsüne kapılacak dereceye düştük. Çünkü çamlığın bütün karıncaları balkonun alt kaplamalarından akın halinde bir yol açmışlardı. Saldırıyı durdurmak için bir Maginot hattı kurmayı düşündüm.

Düşüşünü imkânsız gösteren, büyük önemi aylarca kulaklarımızı dolduran bu istihkâm Fransızlara yaramadı. Belki bu velveleli şöhretin maneviyatından karıncalara karşı yararlanabilirdim. Gardroba saklı beş altı kilo naftalin vardı. Hemen getirttim. Kaynak

(1) En küçük bir şey.

yerinin önüne aşağı yukarı üç buçuk metre uzunluk, yirmi beş santimetre enliliğinde beyaz bir set çektim. Saldırıcular bu zehirli tozun içine dalar dalmaz sersemleyerek bir iki debelenmeden sonra artık kımıldamıyorlardı.

Ününden manen yardım dilediğim bu zehirli savunma hattı saldırıyı durdurdu. Beş on dakika bu beyaz istihkâm siyah ordunun verdiği sayısız kayıplarla kapkara kesildi. Diri kalan İtalyan ruhlu karıncalar gerisin geriye kaçıyorlardı. Balkon istiladan temizlendi. Bu üstünlüğün verdiği neşeyle açılır kapanır sandalyeye kuruldum. Bir zafer kahvesi ısmarladım. Aç dişlerinin iştah hırsını evden sonra vücutlarımızda deneyen bu cüretkârların şimdi önüme serilmiş cesetleri karşısında yudum yudum kahvemi içerken kendimi Dârâ'nın⁽¹⁾ mücevher tahtında sanmak gururuyla şiştim. Ben bir devdim. Çevremde evren ufak tefek bir karınca dünyası kesildi. İskender'in, Napoleon'un tatlıkları yenmek zevkinin ululuğundan bu bir damla mıydı?

Hayatın sürdürülmesi yenmek, yenilmek yasası üzerine kuruludur. İnsanın insanla olan işlemlerinde alttan alta bir savaş gizlidir. Bu sürekli kavgada yenerek yaşıyoruz. Yenilerek ölüyoruz. Doğada adalet yoktur. Bu kavramı insanlar bir zorunluk yüzünden kurtarmaya çalışıyorlar. Hakla kuvvetin ebedî düellosu bu çarpışmadan çıkıyor. Hak gözetmek kaygısından çok uzak, ezerek, çiğneyerek işleyen duygusuz bir hayat dolabının⁽²⁾ çarkları arasındayız. Adalet sözü toplumu oyalayan, ismi var, cismi yok lüks bir Anka⁽³⁾ durumunda kalıyor.

Bir haksız, sırf kuvvetinin öfkesiyle bir haklıyı ezerken insanlık, seyirci kalmanın cezasını çekiyor. Çünkü âdil insanlar ancak kendi çıkarlarına uygun sandıkları adaletleri yapmakla meşguldürler.

(1) Milattan önce yaşamış ünlü Pers kralı.

(2) Dönen çark.

(3) Bir masal kuşu.

YENME VE YENİLME DURUMU

- Hasan, para tutar mısın?
- Sorduğun şeye bak! Ulan, ben Kalû-belâdan⁽¹⁾ beri öyle şey tutmam.
- Hangi zamana Kalû-belâ derler? Bilmem.
- Onu ben de çakmam.
- Bilmediğin haltı ne karıştırıyorsun?
- Bilmedikleri haltları karıştıranlara bir ceza olmadığı için... Şimdi bu boş lafları bırak, dolusuna bakalım. Tirilim, tiril⁽²⁾. Bunun bir çaresini düşünelim.
- Ulan, onun çaresini bilsem ilkin kendi sineme merhem vururum.
- Ne yapalım, söyle?..
- Her boyayı boyadık⁽³⁾.
- Fıstıklısı kaldı.
- Hangisi o?
- Sokak ortasında adam soymak.
- Bize soyulacak enayi ne kadar hımbıl olsa, işte o aradığınız adam benim, diye gelip kendisini tanıtmaz. Onu arayıp bulmalı.
- İşimiz ne?
- Bu sanat için de birkaç şey gerek.
- Nedir onlar?
- İlkin büyük bir cesaret.
- Aç kalınca insana cesaret gelir. Sonra?
- Revolver⁽⁴⁾, bıçak gibi yakıcı, kesici, korkutucu şeyler.
- Bende bir sustalı çakı var.

(1) Burada: Kendimi bildim bileli.

(2) Parasızım; züğürdüm.

(3) Her işi yaptık.

(4) Tabanca.

— İŖe yarar mı?

— Ne diyorsun? Mandayı öldürür. Dört beş defa insan vücuduna girmiş netameli şeydir. İşte bu aletle işe başlayalım.

— Ulan, öyle bir söylüyorsun ki lafını duyan hırsızlığı meşru bir sanat sanır.

— Ne sandın ya? Hırsızlık en meşru sanatlardan biridir. Çünkü adale ve zekâ kuvvetlerdir. İnsanların adale kuvvetlerine daima üstün gelirler.

— Oh, işte bunu bilmiyordum, nasıl?

— Her kazançta mutlaka birkaç türlü hırsızlık vardır. Bunlara kâr, hisse ve daha başka çeşitli adlar verilir. Bu adlar altında çalıp çırpma örtülür, gizli kalır. Ve sonra zekâ kuvvetine, bilek kuvvetine sahip olanlar, türlü şeytanlık ve hilelerle bilenmiş bulunan, kendilerinden zayıf olanları haraca keserler. Zayıflar, âcizler, beceriksizler, ahmaklar hep okkanın altına giderler. O işini bilip de yakalanmadıktan sonra hırsızlık daima meşrudur. Meselâ şimdi karşımıza bizden güçlü biri çıkıp da bizi soysa, biz bağırsak, çağırsak, kimseye duyurmasak, bizden aldığı şeyler o hırsıza mal olur. Çünkü kazanılmış her mal için onu koruyacak bilek ve zekâ kuvveti gerekir. Bu kuvvetler kimdeyse mal onun olur.

— Demek sen fetvayı böyle veriyorsun?

— Hay hay...

— Demek bu gece işe başlayalım?

— Başlayalım.

— Tutulmazzsak çaldıklarımız bize mal olur, öyle değil mi?

— Şüphesiz.

Bu maksatla gece sokağa çıkarlar, تنها yollarda dolaşmaya başlarlar. Ahmet arkadaşına der ki:

— Hasan, sustalı çakı yanında mı?

— Elbette...

— Ver, şunu bir muayene edeyim.

Ahmet çakıyı elinde birkaç defa evirip çevirdikten sonra:

— Arkadaş, biz senin fetva verdiği bu meşru sanata çıktık ama, bizim bu işle hiç alışkanlığımız yok. Buna biraz idman ister.

— Peki, yapalım. Nasıl olacak, söyle?

— Şimdi ben hırsız olurum, sen de soyulacak adam. Ceplerindekilerini almak için ben senin üzerine çullanırım, sen de vermemeye çabalarsın.

Ahmet, arkadaşından gelecek cevabı beklemeden onun üzerine atılır, sustalı çakıyı boğazına dayayarak:

— Çıkar paraları...

Birden bire neye uğradığını pek anlayamayan Hasan:

— Yok.

— Nasıl yok? Ben şimdi bulurum.

Hasan bu baskının altında debelenerek:

— Ulan, çakıyı çek, şimdi boğazıma girecek...

— Elbette girecek. Çıkar paraları.

— Ulan, çekil üstümden, sahiden gibi yapıyorsun.

— Şaka mı sanıyorsun, hayvan? Çıkar...

— Ne çıkaracağım?

— Dün Çarşıkapı'da zavallı köylüden dolandırdığın on bir lirayı.

— Kim demiş onu?

— Ben diyorum.

— Vallahi aslı yok!

— Aslı var mı, yok mu, şimdi anlarsın...

Ahmet kuvvetli iri dizini Hasan'ın göğsüne bastırarak, bütün ceplerini taramaya başlar.

Hasan boğuk boğuk:

— Yapma, gıdıklanıyorum!

— Gebersen bu gece seni soymadan bırakmam.

— Şaka yetişmez mi?

— Ne şakası ulan?

— Vallahi çakının ucundan boğazım yaralandı.

Yenen yenilenin en derin cebinden cüzdanı çekip alarak:

— Zayıf ve miskin malı, kuvvetli ve zekindir.

Hasan, sıkılan boğazının boğuk sesiyle feryada başlar:

— Can kurtaran yok mu?

— Yok... Hırsız yakalanmadan kaçarsa çarptığı şey ona kalır.

Ahmet, Hasan'ı pek hırpalanmış, hamur gibi bir halde bırakıp elinde cüzdanla kaçarak bağırır:

— Malı koruyacak bilek ve zekâ gücü gerekir. Bu kuvvetler kimdeyse mal onun olur...

Hasan, kendini toplamaya uğraşarak:

— Paramı çarpıp da nereye kaçıyorsun? Alçak hırsız...

— Becerebilen için hırsızlık en meşru sanatlardan biridir. Çalan galip, çaldıran miskindir...

— Vallahi seni yakalatırım.

— Zekâ gücü insanların adalet kuvvetlerine da-
ima üstün gelir. Âcizler, ahmaklar, hep okkanın al-
tına giderler.

— Hezeyan... Hezeyan...

— İşte, akıllı geçinen çok insanlar da böyle senin gibidirler. Çıkardıkları nazariyeler, verdikleri hükümler, kendi aleyhlerine uygulanınca yalvarıp yakarmaya kalkarlar.

DÖŞEKTEN BİR SESLENİŞ

Efendim, sonunda tutuldum. Ama gözleri elâya değil. Anladınız... İspanyol hastalığına⁽¹⁾. Tutulmaları imrendirmek gibi olmasın, benimki pek safalı ve şairane oldu.

Granada'da mı? Elhamra sarayında mı? Dünyaya akın yaparak İspanya'nın bir tarafını sakatlayan, XIII. Alphonse'un⁽²⁾ bu cilveli sevgilisi beni ateşli kucığına çekmek istedi. Ondaki İspanyol yosmalığı bendeki romancı kafası denk geldi. Birbirimizi kavradık. Zaten gelmesini bekliyordum. Nazeninim bana geç geldi ama pir geldi⁽³⁾.

Birbirimize nasıl çattık, anlatayım:

Cumartesi sabahı yataktan neşesiz kalktım. Ama birkaç saat bu nazlının gelişiyile tutuşacağımı bilmiyordum. Dakikalar geçtikçe kanıma sıcaklık, sinirlerime gevşeme, beynime bir uğultu yayılıyor, git-tikçe iştah da sönüyordu. Öğle yemeğinde ne olur ne olmaz diye yoğurttan başka bir şey yemedim. Gün yarısından sonra şakacı bir el tüylerimi ürperterek bedenimi dolaşmaya, affedersiniz tatlı tatlı içimi gıdıklamaya başladı. Gitgide cilvesini azıttı. Kulunça okuyan üfürükçüler gibi eklemlerimi insafsızca ezerek ara sıra beni bağırtıyordu. İkinci üstü bütün ateşiyle beni sardı. Şezlonga uzattı. Ama söyleyeyim ki, kâfir şey... Bunun işvelerine karşı gelmek her çürük vücudun harcı değil... Avuçlarımın içine birer yumurta koyaydılar beş dakika sonra hazır lop olurdu. Vücudumda duyguların henüz pişiremediği bazı yerler kalmışsa

(1) O dönemde ölümlere yol açan ispanyol nezlesi.

(2) İspanya kralı.

(3) Esaslı biçimde geldi.

onları kıvamında kavurdu. Şimdi iaşe⁽¹⁾ ekmeklerinden çok pişkin bir adam oldum.

Gözlerim biraz aralandı. Gördüm, lambalar yanmıştı. İkindiden yatsıya nasıl geçtiğimi bilmiyorum. Baş ağrısıyla bütün damarlarımdaki yüksek çarpıntıdan çok takatsızdım. Dakikada nabızların vuruşu yüzü geçkindi. Vücudu öyle dayanılmaz bir sıkıntı sarıyor ki ne tarafınıza yatsanız kaslarınıza işkence. Kemiklerinize beş saniyecik yeni bir durum beğendirmek mümkün olamıyor. Başka türlü yatışta rahat düşünülerek bir yandan öbürüne durmadan dönüyor, çırpınıyorsunuz...

Tesadüf olacak, bir de iyi piyano çalan bir misafir vardı. O da yirmi gün önce İspanyol'un saldırısına uğramış. Gözlerimi açtığım zaman biraz bana doğru eğilerek:

— Affedersiniz muharrir bey, saçmalıyorsunuz... dedi.

Ne söylediğimi sordum. Yanımdakiler hep birden gülüştüler:

— Okurlarınızın karşısına çıkacak dilden sözler değil...

Cevabını verdiler. Misafir elini şakağıma uzatarak:

— Vah zavallı Rahmi, Karaköy fırını gibi yanıyor...

Deyince herşeyden tiksinen hasta burnuma hemen ağır bir paça kokusu yayıldı. Piyanist bey alayını sürdürerek:

— İspanyol hastalığı seni tuttuğuna çok hata etti. Çünkü birkaç gün Nuruyezdan'ı, Vicdan'ı, Zişan'ı⁽²⁾ bırakıp onunla uğraşacaksın. Kaleminin dedikoduculuğuyla o nazenin iki gün sonra bütün İstanbul halkına rezil olacak...

(1) Yoksullara yardım olarak dağıtılan ekmek.

(2) Romancının o sırada yazmakta olduğu Son Arzu adlı romanındaki kahramanları.

Ateşin şiddetinden yine birden bire kendimi kaybederek sayıklamaya başlamışım. Babalı Araplar⁽¹⁾ gibi sözlerime yine kendim cevap vererek sanki İspanyol'la atışıyormuşum. Onunla ettiğim mücadeleyi, kendime geldikten sonra bana anlattılar. Aramızda şöyle bir konuşma geçmiş:

İspanyol — Gıdasızlıktan kanları zayıflayanları götürüyorum. Dikkat et. Zeytin ekmekle çalışan yazarları fikirce yüksek ama beslenmede düşkün edebiyatçıları, şairleri temizleyeceğim...

— Aman etme. Basın Kanunundan kurtulanlara şimdi sen mi kıyacaksın? Zavallılara pek acırım. Suçları ne?

— Kötü beslenme yüzünden saçmalıyorlar. Beceriksiz, bilimsiz, hatta dilsiz çorak yazılarla, vezinsiz şiirlere dayanamıyorum. Rakı pahaya çıkalı eskisi kadar istim tutamadıkları için kalemlerinde neşe kalmadı. Kafaları şirket vapurlarının solugan makineleri gibi kuvvetsiz, ahenksiz işliyor.

— Bunların iyi karın doyuranları yok mu?

— Var, ama onların birer ayakları matbaalarda, öteki mübarek kademleri⁽²⁾ önemli devlet dairelerindedir. Yedikleri filetoyu, bifteği, böreği iyice şarap ve şampanya ile sularlar. Beylik sözlerden başka iyiliğe ve kötülüğe dair ne çene kımıldatırlar, ne kalem... Bunun için memleketin yüksek tabaka düşünürleri sayılırlar... En çok glandorit⁽³⁾ yapan şeyin doğru söz olduğunu görmüyor musun? Takım takım Türkçüler ortaya çıkıyor da niçin meydana bir de doğrucu çıkmıyor?

— Bugün zeytin ekmek yiyen yazarlar da bu yüksek tabakaya çıkmaya uğraşıyorlar. Memlekette başka meslek var mı? Üzüm üzüme baka baka kararır. Hepsinin kulakları kırışte... Ağızları havada, eyyam⁽⁴⁾ kolluyorlar. Rüzgâr hangi yandan sert eserse fırl fırl o yöne dönüyorlar. Denklemli kalem kullanıyorlar. Bu kıtlıkta o zeytin ekmeği kaybetmek tehlikesi de var.

(1) Öfkelenmiş zenci (Çok öfkelenen kişiler için kullanılan deyim).

(2) Ayak; adım.

(3) Ur.

(4) Gününü.

— Bu zavallılar memurlar lokantasından yararlanamıyorlar mı?

— Hayır... Ara sıra bir basın haşlaması onlar için yeter!

— En çok hoşuma giden şey, bunların birbirine meslek uyarınca aşağılayarak haykırmalarıdır.

— İçlerinde mesleksizleri yok mu?

— Hâşâ... bir tane bulsam basının ibret levhasına çelenk gibi takacağım...

Bu sırada humma ateşiyle gözüme memleketin özel hayatında bazı acayip sahneler görünmeye başlamış. Sormuşum:

— Ey, o nedir? Yazarın biri yazıhanesinin üzerine Frenkçe bir kitap açmış... Önünde saçlarını yolarak dövünüyor!

— Anlayamadın mı?

— Hayır...

— Bu, zamanın edebiyatçılık sefaletlerinden bir levha...

— Kuzum İspanyol, anlat... Senin ateşinle bende çabuk kavrama kalmadı.

— Fransızca kitabın önünde gördüğün o adam şehrimizin tanınmış edebiyatçılarından. Kitaplığında para eder ne kadar kitap varsa aklıktan hepsini birer ikişer satmış. Bu arada sözlüklerini de elden çıkarmış. Şimdi çeviri yaparken rastladığı zorlukları çözümlemekten âciz kaldığı için çırpınıyor.

— Vah zavallı... Ya şu öteki? Saçlar taralı, eller eldivenli, suare⁽¹⁾ kıyafetinde yazan kim?

— Yeni edebiyatçılardan...

— Ama üç saattir tek bir deyim üzerinde yorulduğunu görüyorum. Ne müşkülpesentlik?

— Aman susun, «müşkülpesentlik» demeyin. Şimdi kanına dokunur. Düello için, eldivenini çıkarır, suratına atar.

— Neden?

— O şık giyimli edebiyatçı yalın Türkçe yazmaya uğraşanların en yaşlısıdır.

(1) Gece toplantısı.

— Saatlerden beri bir kalıba dökemediği o tek deyim nedir?

— «Su-i istimal»i yalın bir biçimde anlatmak için didiniyor, kafasını alt üst ediyor, başaramıyor.

— Bu, o kadar zor mu?

— Fransızca «abus»⁽¹⁾ sözcüğünü Türkçeye çevirmek zorunda kaldığınız zaman ne yaparsınız? Terkip kullanması yeni edebiyatçılar arasında şiddetle yasak. Bundan ötürü «su-i istimal» diyemezsiniz. Sözcüklerin Arapça, Farsça olmasından pek söz edilmez, yalnız terkip yapılmayacak...

— Kolay... Benzerlerine uyararak hareket ederim.

— Nasıl?

— «Halet-i ruhiye»⁽²⁾ ve benzerlerini bozup «ruh haleti» vs. yaptıkları gibi ben de «su-i istimal»i «istimal-i su» biçiminde kullanırım...

— A, hiç olur mu? Dili «su-i istimal» işte buna denir.

— Olmazsa başka türlüünü bul bakalım...

— Kitap dolu bir binanın içinde iki kişi kavga ediyor. Orası neresi?

— Beyazıt Kütüphanesi.

— Onlar niye çekişiyorlar?

— Zaman azlığından dolayı yine kitaplarının çoğunu okutmuş bilginlerimizden biri uğradığı bir müşkülünü çözebilmek için Beyazıt Kütüphanesine gider. Hâfız-ı Kütüp'ten⁽³⁾ «Büyük Ansiklopedi»nin bir cildini ister. Hafız-ı Kütüp okuyucunun eline, kırmızı kaplı koca bir kitap tutuşturur. O adam, bu cildin dışına, içine bakar, şaşkınlığı artar. Çünkü bunun, Londra kütüphanelerinden birinin bir fihristi⁽⁴⁾ olduğunu anlar. Aralarında şu konuşma olur:

— Ayol, bu ansiklopedi değil... Bir İngiliz kütüphanesi fihristinin ikinci cildi...

(1) Kötüye kullanma.

(2) Ruh durumu; psikoloji.

(3) Kütüphaneciden.

(4) Kitap dizini.

— Sen öyle sanırsın... Buraya dil bilen ne bilgin efendiler gelir. Bu cildi ellerine sunarım. Akşama kadar okuya okuya bitiremezler. Onun içinde neler vardır... Sen Frenkçe okumasını bilmiyorsun galiba... Gazetelerde, dergilerde, broşürlerde tutuşulan bahisler hep bu kitaba baş vurmakla çözümleniyor...

— A efendim, bu cildin içinde kitap adlarından başka bir şey yok...

— Ya ne olacaktı sanıyorsun? Bizde bahsi kazananlar hep kitap adı sayarak kazanırlar. En çok kitap adı haber verenler en bilgin sayılırlar. Bizim memlekette kitapların içini okuyanlar var sanıyorsan aldanıyorsun. Adlarından söz ettiğiniz eserlerin içindekilerden sizi kim imtihan edip de gerçeği anlayacak?

Memleketin iş ve kültür hayatına ait tabloların kahramanlarına karışarak humma sıkıntısıyla abuk sabuk söylenirken misafirim:

— Bu hastalığa musiki nasıl etki yapıyor? dedi.

Piyanonun başına geçti. Birden, parmaklarının altında billur gibi bir ses çağlayanı fişkırmaya başladı. Bir şiddetlenip bir yavaşlayarak bu ses fiskıyesi yükselip yükselip tepemden aşağı bir göksel şiir düşü gibi dökülürken duygularım inceliyordu. Yine birdenbire tempo değişti. Hızlandı. Şimdi beynim hafif bir fırtına gibi Kuryen'in⁽¹⁾ «Santiago» valsine tutuldu. Havalanan bir uçağın ilk hareketlerini andırır tatlı sallantılar içinde varlığımı salıverdiğim sırada karşıma, kulağının yanı iri kıvrım zülüflü⁽²⁾, halka küpeli, omzu atkılı, nar çiçeği fistanlı, gül ve güler yüzlü bir Endülüs dilberi çıktı. Beni valse davet ediyordu. Bütün humma ateşinin onun pek cazip iri gözlerinde parladığını gördüm. Demek tutulduğum oydu. Hemen beline sarıldım. Vals uçuruyor, onun gözlerinin büyüleyici ışıklarıyla önümüzde ufuklar açılıyor, açılıyor, açılıyordu.

(1) Bir besteci.

(2) Kulağın yanından sarkan saç.

Bu valsten baygın düştüğüm vakit piyanonun perdelerine eşlik eden benden daha baygın bir ses «Carmen»den⁽¹⁾ şu parçayı okuyordu:

*L'amour est l'enfant de Bohème,
Qui n'a jamais connu de loi;
Si tu ne m'aime pas, je t'aime;
Et si je t'aime, prends garde à toi!...*⁽²⁾

Sabahleyin gözlerimi açtığım zaman karşımda ne Endülüs dilberi kalmıştı, ne Carmen...

Hummamı da birlikte alıp götürmüşlerdi.

İspanyol hastalığı beni böyle sardı ve böyle bıraktı.

(1) Fransız besteci Georges Bizet'nin operası.

(2) Aşk bir çingene çocuğudur,
Ki o asla yasa tanımaz;
Sevmesen de beni; ben seni seviyorum;
Seni seviyorsam, koru kendini!..

VARDA⁽¹⁾, İSPANYOL GELİYOR!

Bu kötü hastalığın başlangıcından, ilerleyişinden, sonucundan, tehlikesinden söz edecek değilim. Hekim edebiyatçılarımız, ilişkileri dolayısıyla bu görevi hakkıyla yerine getirdiler, biraz öteye bile geçtiler. Çünkü son haftada yazılan İspanyol tıbbi yazısında, bundan bir hafta önce yazılanlardan, kelimelerde biraz rötuş, biraz ileri geri alma ve ancak bir iki cümleden başka büyük bir fark görülmedi.

Bu usul, gazetecilerin eskiden beri izledikleri bir kurnazlıktır. Herhangi bir sorun aktüalite yani şimdilik çerçevesine girerse, geveleye geveleye ancak onun posasını çıkarırlar, ama dikkat ederseniz hep odur o...

Hep aynı kanaviçe üzerine işlenmiş malûm sözler...

Yetkili kişilerin yalnız başlık değiştirerek yazıdan tekrarladıkları sözleri bir de şimdi ben temcit pilavı⁽²⁾ gibi ısıtıp ısıtıp ortaya korsam ne tadı olur efendim? Benim size anlatacağım olay, peynirli börek, şekerli simit olduğu gibi, İspanyollu bir hikâyedir.

Hani ya bazen gökyüzü kapkara bulutlarla sıvanarak günbatımından iki saat önce gece oluveren kasvetli günler vardır. İşte öyle bir akşam. Bulutlardan yağmur yağmıyor, çatlak küpten su sızar gibi ince bir rutubet etrafa püskürtülüyor.

Ahmak ıslatan... Ah, bu şemsiye pahalılığında ne kadar akıllılar sırsıklam oldu? O da bir başka serüven...

(1) Yoldan çekilin.

(2) Hep aynı şey, söz vb. anlamına deyim.

Seyr-i Sefâin'in⁽¹⁾ hırdavat vapurlarından iki tane tıknefes, Köprü dubasında karın karına ince bir hırıltıyla uyuyorlar. Memur efendi kalkacaklarını haber vererek bunların düdük kordonundan çektiği vakit:

— Bırak, uykum var!

Diye ağlayan nezleli ihtiyarlar gibi beş dakika salya döktükten sonra ancak ses çıkarabiliyorlar.

Makine dairesinde iki kişi arasında:

— Kazanın hangi borusu istim kaçırıyor? gibilerden bir fısıltı... Tornistanı tammış, değilmiş yollu tehlikeli bir iddia... Ama varak-ı mihr-i vefayı kim okur, kim dinler?⁽²⁾ Kalabalık, çamurlu, kara bir ırmak gibi bu ölüm beşiklerine akıyor, akıyor, akıyor... Güverte salonu ağzına kadar dolu. Alt kat kamara merdiveni basamaklarına kadar yine öyle... İnsan oturması değil, düzgün bir eşya istifi de değil. Birbiri üzerine yığıntı... «Altında kalanın canı çıksın» sözüne tam canlı bir örnek...

Hava soğuk, dışarda titreyen titreyene. Ama alt kat kamarada ellerde mendiller, gazetelerden, kitaplardan yelpazeler, halk buram buram ter içinde... Çünkü merdiven aralığı insan tıkaçlarıyla sımsıkı kapalı. Lombozlar açılırsa kapanmaz. Kapanırsa açılmaz... Islak elbiselerden kabaran hava, nefes, ter kollarına karışarak ağır bir koku beyninizi eritir. Kanınızı bozar, midenizi bulandırır.

İnsanlara temiz ahırlarda oturan hayvanların hayatına imrendirecek bir bezginlik verir. Bayılıyorsunuz, ölüyorsunuz, nezleye, İspanyola, daha fenasına razısınız, dışarı çıkacaksınız. Üstünüz başınız yırtılmadan, kaba insanlarla kucak kucağa sürtünmeden, nezaketsiz sözler işitmeden, ah, belki de sövüşüp sayışmadan tıkıldığınız yeri bırakıp gidemezsiniz. Barsakları dayanıksız hasta insanlarda pantolon içinde gizli kalan ne kazalar olur bilseniz... Her dilden, «Anne, artık dayanamayacağım» ültimatolarıyla feriyat eden çocukların şaşırان anneleri köşe bucak araştırırlar. Kedi kabahatini örter gibi minderlerle kapatılmış pisliklerin sayısını vapur müstahdemlerinden

(1) Denizcilik işletmesi.

(2) Hiç kimse aldırmaz, anlamına bir deyim.

sormalı. Kamaranın havasını ağırlaştıran bu pisliklerden masum yolcuların çoğu haberli değildir. O zavallılar da tertemiz kadife minder üzerinde oturuyoruz sanırlar...

Salıntılı, bulantılı lodos havalarda yanı başınızdaki adam, midesinin içindekileri gürül gürül üstünüzden aşağı salıverirse kanunen bir şey gerekmez. Alışılmış bir şeydir bu. Ceza Kanununda yeri yoktur. Kusan da zavallıdır, üzerine kusulan da... Yapılan işte kasıt yoktur. O iğrenç serpintilerden korunsa da gözünüzün önünde, ayağınızın ucunda her an midenizi aynı ters işe zorlayan pis kokulu bir havuzcuk meydana gelir. Her yalpa yapıшта o size daha yaklaşır. Daha sürtünür, daha bulaşır. Ama nereye kaçacaksınız?

Ada'nın son postası kibrit kutusu sıkışıklığıyla doldu, doldu. Son dakikalarda değil oturacak, ayakta sıkışarak dikilecek yer bulunamıyordu. Ama kalabalığın ardı arkası kesilmiyor, halk yine birbirini çiğneyerek hücum ediyordu.

İskele alındığı sıralarda vapura üç delikanlı atladı. Üçü de tepeden tırnağa silahlıydılar. Ama taşıdıkları silahlar revolver, kama cinsinden değildi. Hepsinin cepleri yarımşar okkalık birer şişe, kutu balığı, peynir, francala, mandalina, fıstık ve başka mezelerle tıklım tıklım doluydu. Beyler yalnız oturmak için değil; rahat çakıştıracak⁽¹⁾ özel bir yer arıyorlardı. Kahveciden bir şişe rakı, bir şişe su isteyecekler, bardaklardan, kadehlerden, çatallardan, meze tabaklarından boyuna yararlanacaklardı. Değirmi yüzlü, tıknaz Mehmet, narin, kara yüzlü arkadaşı Tahir Bey'e:

— Ne yapacağız, haydi üst kata çıkalım...

— Tente yok, bir şey yok, bu rüzgârda bu İspanyol mevsiminde maca dibinde ben çivi kesemem...

Üçüncü bir arkadaş, Arif Bey lâfa atıldı:

— Telaş etmeyiniz, biraz durunuz, vapur Sarayburnu'na açılsın, ben size تنها bir yan kamara bulurum.

(1) İçki içecek.

— Tahir Bey, yan kamarası sayıklama birader, üç kişilik yere sekiz on kişi tıklılmış... Vapurun içi öyle komple ki, helalara girenler bile rahat soluk almak için dışarı çıkmıyorlar. Hem sana bir şey...

Tahir Bey göğsüne sert bir dirsek yedi. Vücudunun uğradığı sarsıntıdan sözünü tamamlayamadı. Bir kenara çekilip durmak ihtimali yok gibiydi. Herkes olduğu yerde kalmıştı. Arif Bey, kendinden iki adım ötede ihtiyar bir adamın omzuna dokunarak:

— Baba efendi, keyifler?

— Elhamdülillâh.

— Siz enfiye çümbüşlenir⁽¹⁾ misiniz?

— Eyvallah evlat.

— Bana bir tutam lütfeder misiniz?

— Baş üstüne...

İhtiyar hayli zorlukla elini cebine soktu. Kutuyu çıkardı. Kapağını açarak gence uzattı. Arif Bey, bu siyah tozdan bir çimdik aldı. Bir küçük kâğıdın içine katladı. Cebine soktu. Onun enfiye kullanmak alışkanlığı yoktu. Kendisi pek şakacı, doğuştan artist bir gençti. Bu enfiyeden bir oyun çıkaracaktı. Arkadaşları işi anlamak için merakla yüzüne baktılar. O gülerek:

— Şimdi görürsünüz, cevabını verdi. Biraz daha beklediler. Vapur, Sarayburnu açıklarında iri dalgalar üzerinde sallanıyordu. Arif Bey ağzını iki arkadaşının başları arasına sokarak:

— Ben şimdi bu kalabalığı bir burgu gibi delmeye uğraşacağım. Arkamdan siz ilerleyiniz...

Gerçekten Arif Bey, başıyla denizi yaran yunus gibi kalabalığı ite ite ilkin yerini değiştirdi. Sonra kalabalığın nisbeten daha az yoğun olduğu bir yere sokuldu. Üç arkadaş, yan kamaralardan birinin önüne kadar geldiler. Arif Bey kapı penceresini örten fes rengi perdenin aralığına gözünü uydurarak içeriye baktı. Eskilerden bir adam, bir sarıklı, öteki samur yakalı iki kişi, bunların her dediklerine: «Keramet buyurdunuz efendim!» yağcılığını yapan birkaç genç oturuyorlardı. Arif Bey, arkadaşlarına:

— Siz burada bekleyiniz... dedi.

(1) Çeker misiniz?

Süklüm püklüm bir tavır alarak kapıyı açtı. İçeriye daldı. Kamarada oturacak yer yoktu. Hatta bir kişi de ayakta duruyordu. Arif Bey kapının yanına dikilip özür dileyerek, içi titreye titreye:

— Rahatsız ettim, affedersiniz. Çok hastayım. Soğukta durmaktan korktum da...

Orada oturanlar bu yeni gelenin hastalığını teşhis etmek için gözlerini kaygılı bir acelecilikle ona diktiler. Samur kürklü kelli felli adam:

— Ne zamandan beri rahatsızsınız?

Arif Bey gittikçe derecesi artan bir titremeyle cevap verdi:

— Deminden vapura girerken bir şeyim yoktu... Birden bire fırtınaya yakalanır gibi tutuldum. Bir titreme, aynı zamanda pek yüksek bir ateş... Yanıyorum... Donuyorum. Ne olduğumu bilmiyorum, dedi.

Ve pek ustalıkla iki çenesini birkaç defa takır takır birbirine vurdu. Sarıklı adam, gözlüğünü düzelterek, en etkili bakışlarını hastaya diktikten sonra:

— Evet, işte o hain hastalık... İspanyol... Gazeteler işte tıpkı böyle yazıyorlar. Allah korusun. Birden-bire fırtına gibi gelirmiş... Ateş son derecede ve aynı zamanda titreme...

Kamaradakiler arasında «odur, değildir» iddiası meydan almaktayken Arif Bey cebinden mendilini çıkardı. İhtiyardan aldığı enfiyeyi arasına silkerek burnuna götürdü. Ortaya doğru geniş geniş bir aksırdı. İkinci kez aksırmak için gözlerini kapadı. Açtığı vakit kamarada kendinden başka kimse kalmamış olduğunu gördü. Arkadaşları oynanan komedinin farkına vararak içeri girdiler. Tahir Bey, zeki arkadaşının bu hızlı başarısını kutlayarak:

— Aşk olsun sana... Adaptasyoncu⁽¹⁾ Darülbedayi heyeti bu muhteşem unvanın altına sığındığı günden beri böyle milli bir komedya oynayamadı.

Kahveci çağrıldı. Bir küçük tepsinin içinde, sözüm ona iki tabak meze, ekmek kırıntısı, üç ufak çatal, kadeh, bardak, bir karafa⁽²⁾ su geldi. Mehmet Bey tepsiye bir göz atarak:

(1) Yabancı oyunları uyarlama.

(2) Küçük sürahi.

— Şu takımın pisliğine, mezelerin enayiliğine bakınız. Bu kıtlıkta fareler bile bunlara diş dokundurmayaya tenezzül etmezler sanırım...

Üçü de ellerini ceplerine daldırdılar. Top mermisi gibi yarım okkalık şişeler meydana çıktı.

— Hepimiz birden, neye davranıyoruz? Birini çektikten sonra ötekileri sırayla çıkarsak olmaz mı?

— Malum ya birader, okkası iki yüz elliye. Herkes kendi helalinden...

Kapının anahtarını içerden çevirdiler. Pencerenin fes rengi perdesini aralıksız örttüler. Birincileri yuvarladılar. Kadehler kadehleri kovalıyordu. Üç arkadaş zil zurna olmak yolunu tuttular. Arada bir, dışardan kapının tokmağı da karıştırılıyordu. Ama içerden hiç aldırıyorlardı. Bir defasında yumruklandı, ses vermediler. Ama vuruşların şiddeti arttı. Yine sessizliği bozmadılar. Ama yumruk sahibi inadını ispat için vuruşlarına ağırca küfürler eklemeye de başlamıştı. O zaman Arifi minder üzerine yatırdılar. Üzerine, tepesine kadar palto çektiler. Kapıyı açtılar, soğuktan morarmış iki yüz göründü. Gelenler içeriye ilk adımlarını atarken Tahir Bey ayağa kalkarak:

— Söylemek bizden, dinleyip dinlememek sizden. Zavallı arkadaşımız İspanyoldan yatıyor. Doktorun emriyle biz buraya getirdik. Bulaşmasını önlemek için kimseyi bırakmamamız da ayrıca tenbih edildi. Söyleyim de günah bizden gitsin. İsterseniz buyurun...

— Orta yerdeki o iştret tepsi nedir? İspanyolun şerefine mi yapıyorsunuz?

— Arkadaşımızı bu halde bırakıp gidecek değiliz ya... Biz bir kere bulaştık. Bakalım rakıyla İspanyolu ürkütebilirsek ne âlâ... Ürkütemezsek hiç olmazsa sarhoş sarhoş yakalanırız da hastalığın ilk şiddetini duymayız.

— Fakat İspanyol sarhoştan hoşlanıyormuş...

— Eksik olmasın, sarhoştan taassup hoşlanmaz, ahlak hoşlanmaz... Tıp hoşlanmaz. Bari İspanyol hoşlansın birader!

Laf uzayınca palto altında yatan artist zangır zangır titreyerek:

— Donuyorum... Üzerime bir palto daha örtünüz... Hasan Efendi, kaç... Otomobil geliyor, çiğneneceksin...

— Elmasım, içerde Hasan Efendi yok. Vapurdayız. Burada otomobil ne arasın?

— Sayıklıyor galiba?

Hasta ağlar gibi bir sıkıntı içinde yalvara yalvara haykırarak:

— Bekçiye söyleyiniz, o teneşirle tabutu geri götürsün!

Bu iki cenaze eşyasının soğuk adı, kapı önündekileri de hemen kaçırdı. İspanyol nezlesi nöbetiyle inleyerek sayıklayan hasta hemen kalktı. Yan cebinden çıkardığı defterin bir yaprağını kopardı. Üzerine mürekkepli kalemle iri iri şu sözü yazdı:

İÇERDE İSPANYOL NEZLESİNDEN HASTA VARDIR. KENDİNİZİ SAKININIZ!

Dört köşesinden birer posta puluyla bu önemli uyarıyı, yüzü dışarı gelmek üzere kapı penceresinin ortasına yapıştırdılar. Kapıyı fazla zorlayan olursa, içerden:

— Bir kibrit yak da resmi ihtarı oku! diye bağırıyorlardı.

«İspanyol nezlesi» sözleri korkunç ve tehlikeli durumuyla işin aslını incelemeye bile gerek bırakmadan her okuyanı ikinci kelimesinde kaçırmak için kuvvetli bir büyü etkisini gösteriyordu. Bu kurnazlıkla içeriye mevki memuru bile giremedi.

Beyler, attılar, attılar, yarım okkalıkları kolayladılar. Üçü de bulut kesildi. Arif Bey rakının ağırlığından kapakları düşen gözlerini aralayarak güldü, güldü. Sarhoşluğun, beyninde parlattığı felsefeyi de dudaklarından saçarak:

— Talât'ın, Enver'in, Cemal'in⁽¹⁾ dört beş yıl süren başarılarına, bu süre içinde sürdükleri saltanata şaşıyorduk. Meğerse bu halkı aldatması ne kolaymış? Bu kolaylıkla kandırılıştan cesaret alarak vapur «...»

(1) İttihat ve Terakki Partisi'nin üç önderi.

adasına yaklaştığı sırada Mehmet'le Tahir, sahte hasta Arifin koltuklarına girerek:

— Varda, İspanyol nezlesi geliyor!.. narasını savurdular.

Önlerindeki ahali çil yavrusu gibi dağıldı. Herkes korkusundan yol verdi. Bunlar da rahat rahat geçip gittiler.